

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci vypracoval samostatně a uvedl všechnu použitou literaturu a prameny.

V Brně dne 29. května 2009	Miroslav Šollar
----------------------------	-----------------

Bibliografický záznam

ŠOLLAR, Miroslav. *Nové osídlení Chebska po druhé světové válce*. Brno: Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav, 2009. 76 s. Vedoucí diplomové práce Mgr. Tomáš Dvořák, Ph.D.

Anotace

Diplomová bakalářská práce „Nové osídlení Chebska po druhé světové válce“ pojednává o osídlování politického okresu Cheb v období let 1945 až 1948, kdy proběhla rozsáhlá výměna jeho obyvatel. Asi 65 000 německých starousedlíků bylo během roku 1946 odsunuto do okupačních zón Německa. Tyto osoby nahradili zejména vnitrozemští Češi ze západních a jižních českých okresů. Jejich počet však nebyl dostatečný. Další část slovanských osídlenců přišla ze Slovenska. V roce 1947 se na osídlování Chebska podíleli volyňští Češi a rumunští reemigranti. O rok později žilo v chebském okrese asi 35 000 obyvatel.

Annotation

Diploma thesis „Nové osídlení Chebska po druhé světové válce“ deals with a settlement of the district of Cheb from 1945 till 1948 when there was realized a large swapping of its inhabitants. In 1946, approximately 65 000 ethnic Germans were transferred to allied-occupied Germany. These persons were above all replaced by inland Czechs from West and South Bohemia. Number of these settlers wasn't sufficient. Another part of Slavonian people were coming from Slovakia. Czech and Slovak re-emigrants from Volhynia and Romania settled down in Cheb region in 1947. In 1948 there were about 35 000 inhabitants in Cheb district.

Klíčová slova

Chebsko, osídlování, odsun, Němci, vnitrozemští Češi, reemigranti.

Keywords

Cheb region, settlement, transfer, Germans, inland Czechs, re-emigrants.

Obsah

ÚVOD	5
POSLEDNÍ VÁLEČNÉ MĚSÍCE.....	5
PRÁVNÍ PŘÍPRAVA A OSÍDLOVACÍ ORGÁNY	6
VYMEZENÍ TÉMATU	11
LITERATURA A PRAMENY	12
1. KVĚTEN 1945 - LEDEN 1946	15
1. 1. NĚMCI	15
1. 2. ČESKÉ OSÍDLOVÁNÍ	19
1. 3. ZEMĚDĚLSKÉ OSÍDLOVÁNÍ	22
1. 4. NEZEMĚDĚLSKÉ OSÍDLOVÁNÍ	25
2. ÚNOR 1946 – ŘÍJEN 1946	29
2. 1. ODSUN NĚMČŮ.....	29
2. 2. KDO NAHRADÍ NĚMCE?	34
2. 3. ŽNĚ –ZKOUŠKA PRO ZEMĚDĚLSTVÍ.....	37
2. 4. PRŮMYSL V OHROŽENÍ	41
3. LISTOPAD 1946 – PROSINEC 1948	44
3. 1. NOVÁ MINORITA.....	44
3. 2. ČESKÉ A SLOVENSKÉ OSÍDLENÍ.....	48
3. 3. KOPŘIVY A BODLÁČÍ	50
3. 4. PRŮMYSL PO ODSUNU.....	52
3. 5. NEVÍTANÍ OSÍDLENCI.....	54
3. 6. REEMIGRANTI.....	56
ZÁVĚR	62
RESUMÉ	64
SUMMARY	64
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	66
SEZNAM PŘÍLOH	74
PŘÍLOHY	75

Úvod

Poslední válečné měsíce

Chebský okres byl po většinu války postižen přímými válečnými událostmi velmi málo. V závěru války se však s přibližující se frontou změnil ze zázemí v oblast přímo postiženou bojovými akcemi a stal se útočištěm pro velký počet civilního obyvatelstva prchajícího zejména ze Slezska, Moravy, východního Pruska a Pomořan. Většina z nich byla nejprve ubytována v Chebu a v nejbližším okolí, ale nakonec zaplavili celý okres.¹ V únoru se velmi rychle zvýšil počet osob nacházejících se v okresním městě. Před příchodem uprchlíků zde žilo 38 000 obyvatel. V několika týdnech dosáhl počet obyvatel 58 000, čímž bylo ztíženo zásobování a veškerá distribuce, ve které se projevoval chaos.²

Podobná situace byla na celém okrese. V prvních květnových dnech mělo město Schönbach pět tisíc domácích obyvatel, ke kterým přibylo asi 4 000 německých uprchlíků z evakuovaných míst.³ V Plesné bylo na konci války ve školní budově ubytováno 500 slezských uprchlíků.⁴

Několik poslední týdnů války přinesl chebskému okresu a zejména Chebu značné škody. Při náletu 25. března byla bombardována hlavně jižní část města. Zasažena byla pošta, kostely, obytné domy a letiště s velkou továrnou na letecké součástky, která byla zcela zdevastována.⁵ 8. dubna při největším náletu bylo zcela zničeno jedno z největších nádraží v západních Čechách a přilehlé ulice s několika hotely a továrnami. Z 2 000 obytných domů bylo zničeno asi 350 budov.⁶ Celkem bylo na okrese ztraceno zhruba 2 000 bytových jednotek.⁷ 10. dubna zničili Američané železniční viadukt na trati Cheb – Aš.¹

Od západu postupovala spojenecká vojska. Po polovině dubna dosáhla III. Pattonova armáda západních československých hranic.⁸ Jednotky V. sboru III. americké armády překročily hranice republiky u Aše 18. 4. a téhož dne město dobyly. Další postup byl zpomalen vyjednáváním se sovětskou armádou o demarkační čáře. Po několika dnech se dala

---

¹ Státní okresní archiv Cheb (dále SOkA Cheb), fond MNV Cheb, k. 217, poř. č. 40, Kronika města Chebu, s. 10 (dále Kronika města Chebu).

² Ibid., s. 11.

³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. 922/46, Přehled o činnosti města Schönbachu u Chebu, 22. 4. 1946.

⁴ SOkA Cheb, f. MNV Plesná, k. 53, slož. 240, Zpráva o činnosti MSK.

⁵ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, listopad 1946.

⁶ Kronika města Chebu. Op. cit. s. 149.

⁷ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, listopad 1946.

⁸ VÁCLAVŮ, Dana. Vývoj správy v Chebu od osvobození do března 1948. *Zprávy Chebského muzea a Okresního archivu*, 1986, roč. 4, s. 3-4.

americká armáda opět do pohybu a 26. 4. se dostala k Chebu, kde došlo k tvrdým bojům, neboť velitel posádky se nehodlal vzdát.⁹ Před příchodem Američanů vyhodili Němci 22. dubna do povětří mosty přes řeku Ohří a železniční přechody. Večer 26. dubna 1945 bylo oficiálně oznámeno, že Cheb padl.¹⁰

Další boji poškozenou obcí byla Plesná, ve které se zbytky asi poloviny pluku SS utkaly s předsunutými vojsky americké armády. V několikadenním dobývání bylo na obou stranách použito dělostřelectva, které způsobilo v Plesné velké škody hlavně na budovách jak soukromých tak veřejných. Poslední bojující příslušníci jednotek SS vyhodili do povětří dva vagony munice stojící na nádraží v Plesné. Explozí byla v celé obci vytlučena okna a strhány střechy. Američané pak vstoupili do města a zlikvidovali poslední německý odpor.¹¹

1. května 1945 překročila státní hranici u obce Pomezí nedaleko Chebu symbolická československá jednotka za tímto účelem převedená z anglické armády do americké v počtu asi 150 mužů.¹² Chebský okres, který byl celý osvobozen americkou armádou, se tak znovu přičlenil k Československé republice. Mohla tak začít nejrozsáhlejší výměna obyvatel v jeho historii.

Právní příprava a osídlovací orgány

Osídlování pohraničí probíhalo časově i organizačně souběžně s odsunem obyvatel německé národnosti z Československa, především z Čech, Moravy a českého Slezska. Šlo o dvě fáze jednoho procesu, jež se složitým způsobem časově i věcně proplétaly a vzájemně podmiňovaly.¹³ „Charakter i tempo vysídlení Němců totiž významně ovlivnily rozsah a způsob osídlování a naopak.“¹⁴ „Poválečné osídlování pohraničí představovalo největší vnitrozemský přesun obyvatelstva v dějinách českých zemí. Do pohybu se tehdy dostalo přes pět milionů lidí.“¹⁵ Vedle asi půl milionu říšských Němců, kteří se nacházeli v posledních měsících války na českém území,¹⁶ se jednalo o zhruba tři miliony sudetských Němců, kteří po květnu 1945 byli buď vyhnáni nebo svou vlast opustili mezi lednem a listopadem 1946 v rámci masového

⁹ BERAN, Jiří et al. *Dějiny Karlovarského kraje*. 1. vydání. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004, s. 153.

¹⁰ VÁCLAVŮ, Dana. Op. cit., s. 3-4.

¹¹ SOKA Cheb, f. MNV Plesná, k. 53, slož. 240, Zpráva o činnosti MSK.

¹² VÁCLAVŮ, Dana. Op. cit., s. 3-4.

¹³ ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír - VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. 1. vydání. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005, s. 5.

¹⁴ Ibid., s. 5.

¹⁵ Ibid., s. 6.

¹⁶ ARBURG, Adrian von. Tak či onak. Nucené přesídlení v komplexním pojetí poválečné sídelní politiky v českých zemích. *Soudobé dějiny*, 2003, roč. 10, č. 3, s. 255.

vysídlení.¹⁷ Osídlování slovanským obyvatelstvem se týkalo jednoho milionu sedmi set tisíc především českých novoosídlenců a původních českých obyvatel pohraničí, kteří se po válce vraceli do svých domovů.¹⁸ Počet obyvatel v pohraničí nemohl a ani neměl dosáhnout stavu před odsunem osob německé národnosti. Osídlovací proces mohl být podle představ statistiků ukončen tehdy, když hustota obyvatelstva dosáhla 75 procent stavu z roku 1930.¹⁹

Prezident Beneš se po dlouhém vyčkávání, kdy zvažoval různá řešení a vážně se zabýval možností odstoupit určitá pohraniční území Německu,²⁰ v druhé polovině roku 1942 postupně podvolil domácímu tlaku a vysídlení části Němců, jejíž velikost z taktických důvodů až do konce války zůstávala nejasná, učinil podstatnou součástí svého programu. Přesto se Košický vládní program z 5. dubna 1945 o odsunu Němců explicitně vůbec nezmiňuje.²¹

„Osídlování slovanským obyvatelstvem z vnitrozemí, které mělo nahradit odsunuté německé pracovní síly v pohraničních závodech, v živnostech, v obchodech i v zemědělství, nebylo na konci války připraveno,“²² i když v „X. kapitole Košického vládního programu se už hovořilo o ustavení národních správ na majetek osob německé nebo maďarské národnosti.“²³ „Ačkoli bylo podmíněno odsunem německé menšiny, což v květnu 1945 ještě nikdo nevěděl, kdy a v jakém rozsahu bude odsouhlasen vítěznými mocnostmi, přesto osídlování začalo.“²⁴

Právní základna zemědělského osídlení postupně dostala podobu tří klíčových dokumentů – dekretu č. 5/1945 Sb., ze dne 19. května 1945 „o neplatnosti některých

---

¹⁷ Ibid., s. 254.

¹⁸ Ibid., s. 255.

¹⁹ ŠEBESTA, J – SRB, VI. Jak postupuje osídlování. *Statistický zpravodaj*, 1946, roč. 9, č. 7-8, s. 223.

²⁰ Podle zprávy A. Edena z 27. listopadu 1944 měl prezident Beneš (za přítomnosti H. Ripky) navrhnout aby se početní redukce Němců po válce usnadnila odstoupením části čs. území (Chebska a výběžků) s asi 350 000-400 000 osobami německé národnosti. STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. 1. vydání. Praha: Academia: Naše vojsko, 1991, s. 408.

²¹ ARBURG, Adrian von. Op. cit. s. 264; O genezi myšlenky o odsunu německého obyvatelstva podrobněji: STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 32-51; „Pro uskutečnění hromadného odsunu německého obyvatelstva v Československu mělo značný význam ustanovení VIII. kapitoly košického vládního programu o zrušení státního občanství všem bývalým čs. občanům německé národnosti. Původní představa o poskytnutí možnosti optovat pro ČSR byla nahrazena možností ponechání nebo vrácení občanství po individuálním prošetření každé žádosti. Předpokladem pro tento postup se měla stát skutečnost, že po záboru čs. pohraničí v říjnu 1938 a vytvoření protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939 obdrželi čs. občané německé národnosti německou státní příslušnost.“ Ibid., s. 98.

²² „Jediný osídlovací plán, byl vypracován již během druhé světové války, a to českým domácím odbojem.“ ARBURG, Adrian von. Op. cit., s. 264; „Detailní koncept byl k dispozici až po intenzivním plánování od května do podzimu 1945. Centrální řízení zemědělského osídlení tak začalo o několik měsíců dříve (v září 1945) než v nezemědělské oblasti, kde hlavní organizace ležela až do konce roku 1945 na bedrech národních výborů.“ Ibid., s. 265.

²³ ČAPKA, František. Op. cit., s. 24.

²⁴ Ibid., s. 31; „Situaci ztěžovala i skutečnost, že bezprostředně po válce neexistovala v pohraničí žádná pevná centrální správa. Jen s obtížemi vznikaly na základě Košického vládního programu v pohraničních obcích a okresech národní výbory, případně správní komise.“ Ibid., s. 25.

majetkově právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů“ (tzv. dekret o národní správě), dále dekretu č. 12/1945 Sb., ze dne 21. června 1945 „o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa“ (dekret konfiskační) a nakonec dekretu č. 28/1945 Sb., ze dne 20. července 1945 „o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci“ (dekret osídlovací).²⁵

V dekretu o národní správě se konstatovalo, že majetek osob státně nespolehlivých se dává pod národní správu a to ve všech podnicích a závodech, kde to vyžadoval plynulý chod výroby a hospodářského života. Šlo nejen o osoby německé a maďarské národnosti, ale o všechny, „jejichž správa úmyslně a záměrně sloužila německému nebo maďarskému vedení války nebo fašistickým a nacistickým účelům“. Národním správcem mohla být ustanovena „pouze osoba s patřičnými odbornými i praktickými znalostmi, mravně bezúhonná, státně spolehlivá“. Národní správce byl povinen jednat s péčí řádného hospodáře, v souladu s ekonomickými a národními zájmy a odpovídal za škodu, která by vznikla zanedbáním povinností. Za dobrou práci mu příslušela odměna, stejně jako mohl být odvolán v případě, že pominuly důvody, pro něž byla národní správa zavedena.²⁶

Národní správce dosazovaly nově vytvářené národní výbory (místní, okresní, resp. zemské), v pohraničí vedle nich i správní komise (místní a okresní) podle druhu a velikosti majetku. Dosavadní vlastníci z řad vyjmenovaných osob byli tak definitivně zbaveni svého vlastnictví. Národní správa nepředstavovala zestátnění ani socializaci podniků, jednalo se o odnětí majetku. Samotná národní správa neřešila ani jiné majetkoprávní vztahy nebo v pohraničí postavení osídlenců.²⁷

Konfiskačním dekretem se s okamžitou platností a bez náhrady konfiskoval zemědělský majetek (zemědělská a lesní půda s živým i mrtvým inventářem a průmyslovými objekty) osobám německé a maďarské národnosti (bez ohledu na státní příslušnost, s výjimkou antifašistů) a všem zrádcům a nepřátelům republiky, kteří záměrně a aktivně podporovali německé okupanty. Poprvé byli v zákoně taxativně vyjmenováni ti, kteří mohli obdržet zemědělský majetek: vedle obcí, okresů, státu a výrobních družstev to byli výhradně drobní přidělci – deputátníci, zemědělství dělníci a malozemědělci, dále dělníci, veřejní a soukromí zaměstnanci a živnostníci na stavbu rodinného domku či na založení malé zahrady.²⁸

---

²⁵ Ibid., s. 36.

²⁶ Ibid., s. 37.

²⁷ Ibid., s. 112-113.

²⁸ Důležité bylo rozhodnutí o přednostním právu: „Přednostní právo na přiděl mají osoby, které se vyznamenaly a zasloužily v národně osvobozovací boji, zejména vojáci a partyzáni, bývalí političtí vězňové a deportovaní a jejich rodinní příslušníci i zákonní dědicové, jakož i rolníci poškození válkou.“ Ibid., s. 37.

V dekretu se také konstatovalo, že při národních výborech, v jejichž obvodu byl konfiskovaný majetek, si uchazeči o osídlení zvolí místní a okresní rolnické komise (RK), maximálně desetičlenné, výhradně z řad bezzemků a drobných rolníků. Pokud nebyl dostatečný počet uchazečů pro zvolení rolnické komise, měly zajišťovat veškerou agendu spojenou s přípravou a realizací osídlování MNV a ONV, případně správní komise. Prvořadým počinem rolnických komisí mělo být zveřejnění seznamů osob, kterým se konfiskoval zemědělský majetek a vyhotovení soupisu usedlostí a půdy určených ke konfiskaci. Komise vypracovávaly také osídlovací plány spolu s návrhem přidělu pozemků, budov, mrtvého i živého inventáře a zásob oprávněným uchazečům.²⁹

„V souvislosti s rolnickými komisemi bylo ministerstvo zemědělství pověřeno zřizováním tzv. Osídlovacích komisí ministerstva zemědělství (OKMZ) v jednotlivých okresech jako odborných orgánů k zajištění technických a administrativních prací.“³⁰

Místní a okresní rolnické komise a ZNV rozhodovaly o žádostech o půdu, přičemž definitivní verdikt o přidělu byl v pravomoci ministerstva zemědělství. Vedle osídlovacích orgánů s působností pro všechny oblasti osídlovací politiky, jako byly Ústřední komise pro vnitřní osídlení (ÚKVO), Osídlovací úřad (OÚ), Fond národní obnovy (FNO) a Osídlovací komise ÚV KSČ, existovaly centrální orgány se sídlem v Praze, které zabezpečovaly výhradně zemědělské osídlování. Byl to v první řadě Národní pozemkový fond (NPF) při ministerstvu zemědělství, zřízený § 6. dekretu č. 12/1945 Sb. Prostřednictvím prozatímních národních správ se NPF staral o zkonfiskovaný zemědělský majetek až do jeho předání řádným přidělcům, oceňoval ho a určoval výši finanční úhrady za něj. Zajišťoval dále knihovní pořádek na přidělené půdě, schvaloval právní dispozice s přiděleným majetkem a prováděl dozor nad podnikáním osídlenců. Stal se také hospodářem na té části zkonfiskovaného majetku, který připadl státu a staral se o jeho řádné využití. Většina úkolů, které měl NPF splnit, byla dokončena do roku 1950, kdy byl také se svými pobočkami zrušen.³¹

Až dekretem č. 27/1945 „o vnitřním osídlení“ ze 17. července 1945 byly v Praze a Bratislavě zřízeny osídlovací úřady, které měly provedení vnitřní kolonizace sjednotit. Současně vznikla Ústřední komise pro vnitřní osídlení (ÚKVO), v níž zasedali zástupci různých ministerstev.³²

---

²⁹ Ibid., s. 37.

³⁰ V Čechách bylo zřízeno 40 OKMZ, na Moravě a ve Slezsku 25. Ibid., s. 37-38.

³¹ Ibid., s. 38.

³² „Jejími předsedou byl ministr Václav Nosek, zpravidla však na zasedání posílal svého zástupce. Oba osídlovací úřady sice podléhaly ÚKVO, od níž měly vycházet nejdůležitější směrnice k provedení osídlení, jelikož však ústřední orgán až do února 1948 zasedal pouze dvacetkrát, a to hlavně na počátku své existence, nelze jeho význam přeceňovat. Řada podstatných rozhodnutí padala v jiných grémiích, například v osídlovací komisi ÚV KSČ, která pracovala od léta 1945, na koordinačních schůzích stran Národní fronty, v osídlovacím a

Po přijetí dekretu č. 27/1945 Sb. následovalo vydání dalších právních norem, vztahujících se obecně k osídlování: statut Osídlovacího úřadu, vydaný vládou a vyhlášený ministerstvem vnitra vyhláškou č. 72/1945 Sb. ze dne 24. září 1945, a další dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb. ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy (FNO).³³

Podle dekretu č. 108/1945 Sb. propadal konfiskaci bez náhrady movitý i nemovitý nezemědělský majetek (jednotlivců i institucí) Němců, Maďarů a zrádců národa. Z konfiskace byla vyňata jen ta část movitého majetku, která byla nevyhnutelně potřebná k uspokojení životních potřeb nebo k osobnímu vykonávání zaměstnání těchto osob a jejich rodin (jako oděv, peřiny, prádlo, potraviny a nástroje). Další výjimky mohla svým nařízením stanovit vláda. Konfiskaci nepodléhal též majetek, který v době od 29. září 1938 pozbyli českoslovenští občané pod tlakem okupace nebo v důsledku národní, rasové nebo politické perzekuce. Z opatření byli také vyňati prokazatelní němečtí antifašisté. Pro správu tohoto majetku se zřizovaly při každém z obou Osídlovacích úřadů Fondy národní obnovy. Takto zkonfiskovaný majetek byl za úhradu určen k přidělení právníckým a fyzickým osobám. Získaný finanční obnos se převáděl do státní pokladny.³⁴

Pražský osídlovací úřad zahájil svou činnost teprve v září 1945. Byl sice podle svého statutu z 24. září samostatnou právníckou osobou, spadal však pod ministerstvo vnitra. Úřad nebyl – jak by se mohlo zdát z jeho názvu – příslušný pouze pro otázky osídlení, ale včetně svých regionálních poboček – oblastních osídlovacích úřadoven (OOÚ)³⁵ – se podílel také na plánování a realizaci vysídlení Němců. Jedním z prvních hlavních úkolů úřadu bylo připravit na podzim a v zimě 1945 pro vládu plán odsunu, a to s údaji o počtu osob, které mají být vysídleny (podle jednotlivých správních okresů). Jako pandán k plánům odsunu byl zároveň navržen plán osídlení, později přizpůsobovaný aktuálním poměrům.

Bylo by chybou připisovat zodpovědnost za osídlovací proces pouze Osídlovacímu úřadu; spíše byl nejvyšším koordinačním orgánem. Především v postupu zemědělského osídlování nadále udávalo tón ministerstvo zemědělství. V této oblasti se činnost Osídlovacího úřadu – za spolupráce ministerstva – soustředila na stanovení základních rysů celé akce (například rozhodnutí o tom, jak hustě mají být konkrétní oblasti osídleny). Vedle spolupůsobení při koncipování základních plánů byl Osídlovací úřad od roku 1946 – společně s přidruženým FNO – pověřen vypracováním takzvaných rámcových plánů pro rozdělení,

---

zemědělském výboru parlamentu nebo přímo ve správních orgánech (Osídlovací úřad v Praze a Bratislavě, Fond národní obnovy, ministerstvo vnitra, zemědělství a sociální péče).“ ARBURG, Adrian von. Op. cit., s. 265.

³³ ČAPKA, František. Op. cit., s. 96; „Na rozdíl od zemědělského majetku nezakotvoval Košický národní program pro oblast průmyslu a živnostenského podnikání zásadu konfiskace.“ Ibid., s. 112.

³⁴ Ibid., s. 96-97.

³⁵ Vyhláškou OÚ v Praze ze dne 27. listopadu 1945 bylo zřízeno 12 oblastních osídlovacích úřadoven. Oblastní úřadovny se dále členily na nižší složky, představované politickými nebo soudními okresy. Chebský okres spadal pod OOÚ v Karlových Varech. Ibid., s. 100.

likvidaci nebo přesun konfiskovaného majetku. Pražský osidlovací úřad existoval od podzimu 1945 do března 1950 a členil se na různá oddělení (mimo jiné vlastní oddělení právní, živnostenské, sociální, tiskové či pátrací, které se zaměřovalo na vyhledávání nepřihlášeného konfiskovaného majetku).³⁶

Podle oběžníku ministerstva vnitra z 27. října 1945, jemuž předcházely obdobné výzvy Zemského národního výboru v Praze z června a července 1945, měly ve všech okresních národních výborech v pohraničí vzniknout osidlovací referáty a v nich osidlovací komise, které byly pověřeny prováděním odsunu i osidlováním. U místních národních výborů v obcích nad pět tisíc obyvatel bylo zřízeno osidlovacích komisí povinné, v menších obcích fakultativní.³⁷

Odsun, definitivně stvrzený v srpnu 1945 na Postupimské konferenci, rychlé přijetí právních podkladů pro jeho zabezpečení i pro nové osídlení pohraničí, to vše přispělo k tomu, že osídlování dostalo punc legálnosti a nezvratitelnosti. Mezi osídlenci vedlo k přesvědčení, že jejich odchod do pohraničí má smysl a reálnou perspektivu.³⁸

Vymezení tématu

Předmětem našeho výzkumu novoosídlenecké problematiky bude území dané hranicemi bývalého politického okresu Cheb. Budeme tedy sledovat výměnu obyvatel v tomto pohraničním regionu – na jedné straně odsun Němců a na straně druhé příchod osídlenců slovanské národnosti. Chebský okres, který se skládal ze dvou soudních okresů – chebského a vildštejnského – byl v námi sledovaném časovém úseku od roku 1945 do roku 1948 z hlediska administrativně správního neměnný. Na rozloze 452 km² žilo v roce 1930 při posledním předválečném sčítání v 61 obcích³⁹ a 145 osadách 76 979 obyvatel.⁴⁰

Chebský okres sousedil na severu s okresem ašským, na východě pak s okresy kraslickým a falknovským (dnes sokolovským) a na jihovýchodě s mariánskolázeňským. Značnou část hranic – zhruba třetinu – měl společnou s hranicí československo-německou. Delší část státní hranice s Bavorskem tvořila západní hranici okresu, na severu okres sousedil se Saskem.

---

³⁶ ARBURG, Adrian von. Op. cit., s. 266.

³⁷ Ibid., s. 269.

³⁸ ČAPKA, František. Op. cit., s. 31.

³⁹ Seznam obcí s německými a českými názvy je připojen v příloze.

⁴⁰ *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl 1. Růst, koncentrace a hustota obyvatelstva, pohlaví, věkové rozvrstvení, rodinný stav, státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání.* Praha: Státní úřad statistický, 1934, s. 4.

Hospodářský charakter okresu byl průmyslově-zemědělský.⁴¹ Vedle okresního města, kde byl zastoupen průmysl strojírenský a částečně textilní, byly centry průmyslu obec Libštejn na severozápadě okresu s textilním odvětvím a dále Schönbaško s hudebním a Plesensko s textilním sektorem. Oba regiony spolu s Vildštejnskem, které bylo významné těžbou jílů, se rozkládaly v severovýchodní části chebského okresu. Nejúrodnější půda vhodná pro intenzivní zemědělství se nacházela na jihovýchodě v centrální části chebské pánve. Ostatní území bylo již méně vhodné pro horší kvalitu půdy a vyšší polohu nad 450 m a využívalo se spíše jako pastviny. Průměrná výška činila 450 až 480 m nad mořem.⁴²

Práce je rozdělena chronologicky do tří kapitol, jež jsou dále členěny věcně do jednotlivých podkapitol. Protože v chebském okrese měl na proces osídlování velký vliv řádný odsun Němců v únoru až říjnu roku 1946, stal se hlavním tématem prostřední kapitoly a předělem mezi první a poslední kapitolou, která je věnována zejména reemigrantům.

Literatura a prameny

Problematice osídlování Chebska po druhé světové válce nevěnovali historici téměř žádnou pozornost. Několik diplomových prací absolventů katedry historie plzeňské pedagogické fakulty je silně poznamenáno komunistickou ideologií a zveličováním úlohy KSČ v procesu osídlování.⁴³

Také v rámci etnografického výzkumu, který započal už krátce po opadnutí hlavní vlny novoosídlenců, bylo Chebsko spíše opomíjeným regionem. V naší sledované oblasti projeví etnografové z Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Praze a z katedry Etnografie a folkloristiky filosofické fakulty Univerzity Karlovy větší zájem pouze o skupiny českých a slovenských reemigrantů z Rumunska, jejichž výzkum započal na konci sedmdesátých let minulého století. Jedná se o diplomovou a kandidátskou práci Mileny Secké,⁴⁴ která využila materiál, jenž získala terénním výzkumem v obcích Plesná a Skalná v první polovině osmdesátých let. Vedle procesu usazování a asimilace reemigrantů z Rumunska a srovnání jejich života v uvedených obcích se krátce věnovala také celkovému osídlování Chebska.

---

⁴¹ V roce 1930 bylo ve správním okrese Cheb zaměstnáno v zemědělství jen 11 224 osob, kdežto průmysl živil 18 178 a živnosti a obchod 23 180 obyvatel. ČAPKA, František. Op. cit., s. 341.

⁴² SLAVÍK, Jaroslav. Slované na Chebsku. 1. vydání. Cheb: Místní národní výbor, 1949, s. 4.

⁴³ Jedná se např. o tyto práce: HULEŠ, Břetislav. *Osídlování chebského pohraničního okresu po roce 1945*. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1974. 51 s. BORKOVCOVÁ, Alena. *Osídlování Chebska v letech 1945-1948*. Plzeň: Pedagogická fakulta, 1980. 76 s.

⁴⁴ Její práce stejně jako následujících autorů je možné nalézt v seznamu použité literatury.

Diplomová práce Heleny Noskové vychází hlavně z terénního výzkumu v obci Lipová a jejích osad a z vesnice Okrouhlá, v nichž se usadili rumunští Slováci. Výsledky srovnává s obcemi Přimda a Hošťka ve vedlejším tachovském okrese. Tato práce obsahuje pouze stručný nástin osídlování některými početnějšími skupinami, které se výrazněji měrou podílely na vytváření nového způsobu života v pohraničí. Zabývá se zvyky jak vnitrozemců, tak hlavně reemigrantů všech druhů. Markéta Petrášová ve své práci pojednává o asimilaci několika rodin Ukrajinců-Rusínů v obci Velká Šitboř, když hlavní část její práce spadá do vedlejšího tachovského okresu.

Nejvýznamnější historickou prací na naše téma je diplomová práce Ivy Votroubkové, která se zabývá procesem osídlování a dosídlování bývalého politického okresu Cheb. Vychází z archivních pramenů a etnografického výzkumu prováděného v roce 1981. Ve třetí části své práce se zaměřuje na sledování etnických proměn v obci Odrava a jejích osadách Mostově, Dobroši, Hlinové a Obilné. Na příkladu těchto obcí dokládá konkrétní problémy osídlování a etnografickými metodami podchycuje vývoj novoosídlenecké vesnice v daném časovém období, které je protaženo do osmdesátých let. Součástí této části práce je i hlubší pohled na vývoj vnitrozemské skupiny přesídlenců z Táborska, kteří obec Odruvu prakticky kompaktně osídlili. Uvedené čtyři autorky publikovaly také několik článků, které vycházely z jejich diplomových prací.⁴⁵

Nejnovější prací na téma osídlování Chebska je diplomová práce Markéty Fleglové, která se zaměřuje na sociopolitické aspekty reemigrace. Chebsko pojímá jako území po administrativní změně z roku 1960, kdy došlo ke sloučení okresů Aš, Cheb a Mariánské Lázně v jeden celek. V práci, jež je v drtivé míře založena jen na literatuře, uveřejňuje 11 rozhovorů s polskými reemigranty usazenými na mariánskolázeňsku, z nichž 8 pocházelo z okolí Zelova.

Základní literaturou pro osídlování je syntéza *Nové osídlení českých zemí po druhé světové válce* autorů Čapka, Slezáka a Vaculíka. Pro zemědělské osídlování je zásadní publikace *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce* Lubomíra Slezáka, jež se zabývá zejména jihomoravskou oblastí. Osídlování západních Čech se věnuje příslušná kapitola *Západočeské vlastivědy*. K tématu odsunu je nejdůležitější prací vedle studie Adriana von Arburga „Tak či onak - Nucené přesídlení v komplexním pojetí poválečné sídelní politiky v českých zemích“ kniha Tomáše Staňka *Odsun Němců z Československa*

---

⁴⁵ Mezi nejdůležitější patří tyto: NOSKOVÁ, Helena. Slováci v západních Čechách v letech 1945-1954. *Sborník chebského muzea*, 1999, s. 46-55. VOTROUBKOVÁ, Iva. Chebsko a reemigranti v letech 1947-1948. *Sborník Chebského muzea*, 2000, s. 71-76. VOTROUBKOVÁ, Iva. Slovenští osídlenci na Chebsku a Ašsku v letech 1945-1958. *Sborník chebského muzea*, 1999, s. 56-63. Další jsou uvedeny v seznamu literatury.

1945-1947. Nejdůležitější publikací o reemigraci zahraničních krajanů je kniha *Poválečná reemigrace a osídlování zahraničních krajanů* Jaroslava Vaculíka.

Z archivních pramenů bylo použito fondu Okresního národního výboru v Chebu z let 1945 až 1948 uloženého ve Státním okresním archivu v Chebu, ke kterému je vypracován inventář. Pozornost byla věnována knihám zápisů ze schůzí pléna, ze schůzí rady a předsednictva a písemnostem vzešlých z jednání schůzí jednotlivých komisí, zejména osídlovací, bezpečností, průmyslové a sociální. Dalšími pramennými zdroji souvisejícími s chebským okresním národním výborem jsou dvě zprávy o jeho činnosti publikované tiskem zachycující rok 1946 a první polovinu roku 1947.

Neméně významným písemným pramenem z fondu Místního národního výboru v Chebu je kronika města Chebu, ze které byly použity zápisy z let 1945 až 1948. I když se jedná o retrospektivně psaný dokument, je kronika bohatá na faktografický materiál, protože chebský kronikář byl v uvedeném období pracovníkem MSK v Chebu. Chebská kronika nezachycuje pouze osídlování okresního města, ale lze v ní nalézt i poznatky k historii celého okresu.

Byla také provedena excerpce regionálního i celostátního tisku z let 1945 až 1948. Jen okrajově bylo použito fondu Místního národního výboru v Plesné, rovněž uloženého v SOkA Cheb. Z edice archivních pramenů k reemigrantské problematice *Reemigrace Čechů a Slováků z Jugoslávie, Rumunska a Bulharska (1945-1954)* bylo čerpáno z dokumentů, které se týkaly námi sledovaného regionu. K soudobým publikacím o osídlování pohraničí, které vzešly z činnosti pracovníků příslušných orgánů provádějících osídlování, jsme rovněž přihlédli. Ve větší míře jsme využili pramenů statistických.

1. Květen 1945 - leden 1946

1. 1. Němci

I když i v chebském okrese působily oddíly revolučních gard,⁴⁶ narozdíl od jiných pohraničních okresů divoký odsun v chebském okrese proběhl jen ve velmi omezené míře, protože se jednalo o území kontrolované americkou armádou, jež se stavěla proti vyhánění říšských Němců a uprchlíků⁴⁷ a zásadně odmítala dát svolení k nucenému vysídlování autochtonního německého obyvatelstva. Větší počet příslušníků německé národnosti se ale přesto různými cestami za hranice dostal,⁴⁸ i když evakuace říšských Němců a uprchlíků do Bavorska probíhala jen velmi zvolna.⁴⁹ Starousedlí Němci odcházeli častěji dobrovolně, což jim bylo umožněno, pokud se nejednalo o nacistu.⁵⁰ „*Postavení německého obyvatelstva, které v prvních měsících po květnu 1945 neopustilo naše území, ovlivňovala realizace celé řady právních norem a exekutivních směrnic.*“⁵¹

Podle sčítání lidu z roku 1939 měl chebský okres 78 732⁵² obyvatel a Cheb 35 540.⁵³ Po převzetí správy politického okresu Cheb československými úřady v květnu 1945 bylo

⁴⁶ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 51.

⁴⁷ STANĚK, Tomáš - ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945). 2. část: Československá armáda vytváří „hotové skutečnosti“, vláda je před cizinou legitimizuje. *Soudobé dějiny*, 2006, roč. 13, č. 1-2, s. 30; Zpráva o činnosti MSK v Plesné hovoří o ostrých kontroverzích při evakuaci pěti set slezských uprchlíků ubytovaných v obci. SOkA Cheb, f. MNV Plesná, k. 53, slož. 240, Zpráva o činnosti MSK.

⁴⁸ Organizované divoké odsuny? Op. cit., s. 41.

⁴⁹ STANĚK, Tomáš - ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945). 3. část: Snaha vlády a civilních úřadů o řízení „divokého odsunu“. *Soudobé dějiny*, 2006, roč. 13, č. 1-2, s. 366; Podle chebského kronikáře bylo evakuováno do západní zóny Německa z celkového počtu Němců z okresů Cheb, Aš, Loket, Sokolov a Mariánské Lázně do srpna roku 1945 přibližně 10 %, tj. asi 30 až 40 000 osob. Z odsunutých odešlo 5 % dobrovolně, ostatní spadaly pod odsun nucený. Kronika města Chebu. Op. cit., s. 92.

⁵⁰ I když se zásadně neměl povolovat odchod kvalifikovaných pracovních sil a specialistů, někteří z nich v menší míře zamířili zejména do americké zóny. STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 110.

⁵¹ „V prvním poválečném období neměli Němci s výjimkou uznaných antifašistů nárok na přiděly masa, mléka (u osob ve stáří nad 6 let) a mléčných výrobků, vajec, mouky, bílého pečiva a dalších druhů potravin. Dávky byly v průměru stanoveny ve stejné výši, jakou měli za okupace židé. Veškeré platy ve prospěch Němců mohly být nadále vedeny pouze na vázaný účet příjemce. Výnosem ministerstva vnitra z 25. srpna 1945 byli se zpětnou platností k 5. květnu vyloučeni z výkonu veřejných služeb. Výnos ministerstva vnitra z 22. května 1945 omezoval možnost uzavřít sňatek s osobou německé národnosti, vládními vyhláškami č. 48 a 49 z 25. července 1945 bylo neslovanské obyvatelstvo vůbec vyloučeno z práva volit a být volen do všech zastupitelských sborů. Němci nosili zvláštní označení - zpravidla bílou pásku přes rukáv s velkým písmenem „N“, které je odlišovalo od jiných skupin obyvatelstva (říšští Němci a uprchlíci nosili také žlutou pásku, uznaní antifašisté červenobílou nebo rudou). Byl zakázán volný pohyb Němců bez zvláštního povolení, zejména jejich pobyt mimo obec či v lesích. Pro Němce, kteří dosud bydleli ve svých domcích a bytech, platil zákaz vycházení po určené hodině. Nesměli používat veřejné dopravní prostředky, zabraňovalo se jim vést telefonické hovory, omezovala se také korespondence. Museli odevzdat rozhlasové přijímače, pro nákup v ochodech pro ně byla stanovena často krátká doba před uzavřením a zákazníci nehovořící česky nebyli v některých případech ani obslouženi.“ Ibid., s. 78-83.

⁵² Pokud podíl obyvatel německé národnosti chebského okresu v roce 1930 činil 93 procent, můžeme předpokládat, že po masivním odchodu osob české a slovenské národnosti ze zabraného pohraničí na podzim

zjištěno, že počet obyvatel německé národnosti celého okresu přesahoval číslo 100 000. Okresním úřadem ochrany práce v Chebu byla zjištěna téměř dvoutřetinová většina ženských pracovních sil. Více jak polovina mužských pracovních sil byla pro různá válečná zranění a nemoci práce neschopná. Zdraví Němci, a to muži i ženy, byli ihned zařazováni do pracovního procesu, jednak na odklízovací práce na chebském nádraží, kde se během října 1945 vystřídalo 8 900 Němců,⁵⁴ jednak přikazováni různým stavebním podnikům k úpravě a výstavbě města Chebu a celého okresu, např. ke stavbě velmi důležitého železničního mostu v Tršnici apod.⁵⁵

Němci byli rovněž posíláni do vnitrozemí. Na počátku listopadu roku 1945 byl proveden odsun vybraných Němců z chebského okresu do Tábora, kde byli použiti na zemědělské práce.⁵⁶ Při náboru německých pracovních sil se nepostupovalo vždy korektním způsobem. V prosinci 1945 došlo k odsunu Němců na práci v dolech v mosteckém revíru, který byl proveden naprosto nevhodně, když došlo k zbytečné asistenci vojska. Z požadovaného počtu asi tisíce osob byl dodán transport asi dvou set Němců z venkovských obcí⁵⁷ a 258 z okresního města.⁵⁸

Protože státní hranice, již značná část tvořila hranici chebského okresu, nebyla dostatečně hlídána, jelikož přetrvával nedostatek strážců hranic,⁵⁹ zvyšoval se postupem doby nezákonný odchod hlavně odborných sil, jejichž úbytek nebyl v dostatečném počtu kryt příchodem českých zaměstnanců.⁶⁰ Skrz děravé hranice docházelo také k nenávratnému mizení drobného movitého majetku.⁶¹

OSK měla připravit plán na odsun německých uprchlíků a do 8. listopadu plán na odsun 10 procent starousedlých Němců z chebského okresu.⁶² Složky pověřené odsunem byly osobně odpovědné, že odsun bude prováděn lidsky a že sběrné tábory budou vybaveny podle

---

1938, se jednalo v drtivé většině o Němce. Podle sčítání obyvatel k 17. 5. 1939 měl okres Cheb-město z 31 672 osob 55 obyvatel české národnosti a Cheb-venkov z 43 270 jen 46 obyvatel české národnosti. FALTYS, Antonín. K problematice hospodářské struktury Karlovarska na počátku nacistické okupace. *Minulosti Západočeského kraje*, 1966, roč. 4, s. 66.

⁵³ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 92.

⁵⁴ Pracovní povinnost pro Němce. *Chebsko*, 1945, roč. 1, č. 48, 30. 10., s. 4.

⁵⁵ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, duben 1946.

⁵⁶ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 118.

⁵⁷ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 21. 12. 1945.

⁵⁸ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 21. 12. 1945.

⁵⁹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, duben 1946.

⁶⁰ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, duben 1946.

⁶¹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 10. 11. 1945; OSK se snažila těmto odvozům bránit, když všem Němcům zakázala v nočních hodinách přístup k hranicím. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 7. 12. 1945.

⁶² SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 30. 10. 1945.

předpisů.⁶³ Protože odsun v zimních měsících měl být nepatrný, bylo možné ho v tomto období řádně připravit, aby prováděním evakuace nebyly postiženy důležité hospodářské podniky.⁶⁴

Část německých obyvatel byla internována ve sběrných střediscích, aby se tak uvolnily byty potřebné pro nové osídlence. ZNV zmocnil příslušné místní orgány k zabránění bytů pro české zaměstnance, které se nacházely ve vlastnictví Němců.⁶⁵ Žádostem Němců o ponechání původních bytů se zásadně nevyhovovalo.⁶⁶

Pro internování Němců se uvažovalo o několika lokalitách. Pro město Cheb se navrhovalo postavení sběrného tábora na chebském letišti.⁶⁷ Dalším místem byl prázdný tábor v Novém Kostele, kde byla zařízená kuchyně a který byl dobře vybaven.⁶⁸ Stavba táborů však vážla jednak pro nedostatek materiálu, jednak pro nedostatek dopravních prostředků.⁶⁹ Pro zřízení sběrného střediska měla být uvolněna také vesnice Mühlbach.⁷⁰ V blízkosti Chebu (Horní Šen, dnes Horní Dvory) byl zřízen konfinační tábor, ve kterém měly být internované osoby zároveň lacinými pracovními silami.⁷¹

OSK na počátku prosince přiznala, že nemá dostatek sběrných táborů, neboť ty stávající svou kapacitou nevyhovovaly a v Mühlbachu jej nebylo možné pro protesty tamních příslušníků finanční strážě vybudovat.⁷² Chebský sběrný tábor, který byl nakonec vybudován naproti továrně Eska, měl již v lednu roku 1946 kapacitu 3 000 lidí, ale skutečný počet internovaných v táboře byl jenom 375.⁷³ Další sběrná střediska v Chebu byla v budově nového kláštera⁷⁴ a u posádkové nemocnice.⁷⁵

Na chebském okrese se nacházel specifický průmysl, jako například houslařství v Schönbachu nebo těžba jílu na Vildštejnsku, o kterém bylo hned od počátku jasné, že se pro něj nepodaří nalézt dostatek odborných českých pracovních sil, které by nahradily odsunuté

---

⁶³ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 10. 11. 1945.

⁶⁴ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 13. 11. 1945.

⁶⁵ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 59; Aby byl rezervován určitý počet bytů pro Čechy přicházející do pohraničí, OSK provedla kontroly, aby se zjistil stav a počet bytových jednotek obývaných Němci. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 20. 11. 1945.

⁶⁶ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 25. 9. 1945.

⁶⁷ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 16. 8. 1945.

⁶⁸ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 23. 10. 1945.

⁶⁹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 10. 11. 1945.

⁷⁰ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 16. 11. 1945.

⁷¹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 7. 12. 1945.

⁷² SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 4. 12. 1945.

⁷³ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 8. 1. 1946.

⁷⁴ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 23. 3. 1946.

⁷⁵ Sabotuje se odsun. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 15, 10. 8., s. 3.

německé specialisty.⁷⁶ Zejména hudební průmysl na Schönbašsku zaměstnávající velkou část obyvatel nedovoloval svojí specializací jakoukoli náhlou výměnu či stěhování pracovních sil.⁷⁷ Vedle specialistů se jednalo také o nepostradatelné Němce, jako byli např. horníci v kaolinových dolech, kteří nemohli být zatím nahrazeni kvůli chybějícím českým pracovním silám.⁷⁸ Protože se zahájení organizovaného odsunu blížilo a českých pracovníků nejen odborných se stále nedostávalo, apelovalo se na národní správce, aby se sami aktivně snažili získat náhradu za německé zaměstnance.⁷⁹

Počet Němců na chebském okrese se i přes probíhající individuální odsun snižoval jen velmi pomalu.⁸⁰ Počet obyvatel německé národnosti okresu Cheb za 4. přidělové období od 20. srpna do 16. září činil 75 189.⁸¹ Podle hlášení osídlovacího referátu OSK z 18. prosince 1945 bylo na okrese ještě 75 tisíc Němců a 2 100 uprchlíků.⁸²

Od 10. 1. 1946 byl s okamžitou platností Američany zastaven odsun jednotlivců a vydávání tzv. Zuzugsgenehmigung. Všichni Němci, kteří překročili hranice bez povolení,

---

⁷⁶ „Po projednání na vládní a ministerské úrovni se stanovila přesná kritéria pro začleňování jednotlivců do skupin specialistů pro vybrané hospodářské skupiny. Po velmi podrobném prošetření jim byly ministerstvem vnitra v součinnosti s ministerstvem ochrany práce a sociální péče, Osídlovacím úřadem a příslušnými národními výbory přidělovány legitimace specialistů; tato ochranná legitimace zelené barvy dočasně vyjímala držitele z odsunu a zároveň byla podmínkou pro poskytování řady úlev, jakými byly například volný pohyb v místě pracoviště a bydliště, pobírání stejné mzdy jako českoslovenští občané, přiděl potravinových lístků, užívání svých bytů apod. Rovněž jejich rodinní příslušníci (pokud s nimi sdíleli společnou domácnost) byli rovněž chráněni před zařazením do odsunu, nepožívali však mzdových a sociálních zvýhodnění. Velmi často však docházelo ke kontroverzní situaci, kdy se střetávaly zájmy hospodářské (tedy prokazatelná odbornost) s politickou realitou (rozporuplná nedávná minulost).“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 120.

⁷⁷ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, Přehled o činnosti města Schönbachu u Chebu, č. j. 922/46, 22. 4. 1946.

⁷⁸ V souvislosti s jednáním o nepostradatelných zaměstnancích firmy Rotaprint a Krupp National byli němečtí specialisté rozděleni do tří tříd na nepostradatelní vůbec (různá výrobní tajemství), dále na nepostradatelné po dobu více než jeden rok (např. malíři porcelánu) a za třetí osoby, za které se měla najít česká náhrada v krátké době (řemeslníci). SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 16. 8. 1945; Na žádost ředitelství drah v Řezně byli předáni němečtí železničáři do Německa a na jejich místo přišli železničáři čeští. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 8. 1. 1946; Naproti tomu vystěhování 52 německých zaměstnanců firmy Krupp National v Schönbachu i s majetkem do Bavorska, kde měli být zaměstnáni v podniku podobného druhu, neprošlo, protože by za tyto specialisty nebyla dostatečná náhrada. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 8. 1. 1946.

⁷⁹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 20. 11. 1945.

⁸⁰ Jedním z důvodů bylo také to, že když Američané některé Němce vrátili zpět, většinou končili v chebském okrese. Kronika města Chebu. Op. cit., s. 126.

⁸¹ JELÍNKOVÁ, Růžena. Op. cit., s. 171; U německého obyvatelstva výrazně převyšoval počet žen a dětí do 14 let počty mužů, kteří se nacházeli v zajetí, padli nebo se ještě nestačili vrátit do svých domovů. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 70, slož. 847, Odsun Němců a osídlení pohraničí.

⁸² SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 18. 12. 1945; Jiný zdroj uvádí, že koncem roku 1945 bylo na chebském okrese celkem 75 079 obyvatel, z čehož bylo 59 059 Němců. *Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Chebu [za rok 1946]*. Cheb: Okresní národní výbor, [1947], s. 29; Počet Němců, kteří nepříslušeli do chebského okresu, je z jiného zdroje také odlišný, když tvrdí, že na počátku prosince 1945 ještě zbývalo z německých uprchlíků odsunout do anglické zóny 377 lidí, 642 do americké zóny a 5 086 do ruské zóny. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí rok 1945, 4. 12. 1945.

měli být v nejbližších dnech vráceni do Chebu a internováni v některém z táborů. Nadále se mělo s Američany jednat pouze o řádných odsunech.⁸³

1. 2. České osídlování

V roce 1930 patřil chebský okres k nejněmečtější oblastem v českých zemích. V politickém okrese Cheb žilo 6,7 % obyvatel české a slovenské národnosti a 93 % osob národnosti německé.⁸⁴ Po odstoupení pohraničí včetně celého politického okresu Cheb došlo k odlivu českých obyvatel, zejména úředníků a státních zaměstnanců, kterým německé úřady nedůvěřovaly. K 1. lednu 1945 nevykazovaly žádného českého obyvatele téměř všechny obce chebského okresu.⁸⁵

„Přes výzvy v rozhlase a v denním tisku, aby čeští lidé přišli do pohraničí, na něž reagovaly především sociálně slabé vrstvy, kterým se zde nabízely možnosti zlepšit svůj sociální status, byl příliv osob z vnitrozemí slabý.“⁸⁶ Na vině byla značná vzdálenost Chebska od kompaktního českého osídlení. Cesta z okresů, z nichž se rekrutovala velká část osídlenců, představovala obtížnou a nepříjemnou výpravu několika desítkami kilometrů poškozených silnic a železnic.⁸⁷ Na Chebsko a ještě vzdálenější Ašsko v květnu roku 1945 nejezdily vlaky ani autobusy.⁸⁸ Dalším důvodem byla vysoká koncentrace Němců, kteří zůstávali ve svých bydlištích a Češi z vnitrozemí s nimi nechtěli žít.⁸⁹ Přicházeli první zájemci o národní správy, a to nejdříve do průmyslových podniků a do živnostenských správ, následně do veřejných

⁸³ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 11. 1. 1946.

⁸⁴ JELÍNKOVÁ, Růžena. Demografický profil Karlovarského kraje. In *Demografický sborník*. Ed. SRB, Vladimír. Praha: Státní úřad statistický, 1959, s. 169; Němců bylo 67 546, zatímco osob československé národnosti pouze 5 125. *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl 1. Růst, koncentrace a hustota obyvatelstva, pohlaví, věkové rozvrstvení, rodinný stav, státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání*. Praha: Státní úřad statistický, 1934, s. 27; Na okrese se nacházelo dalších 3 513 Němců jako cizích státních příslušníků. *Ibid.*, s. 49.

⁸⁵ Výjimkou bylo město Cheb s 248 osobami české národnosti oproti 39 624 Němcům. Ve Františkových Lázních bylo z 11 721 obyvatel 13 Čechů, z toho 5 žen a 3 děti do 14 let. V Schönbachu žilo 4 650 obyvatel, z nichž bylo 19 českých mužů a jedna žena české národnosti. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 70, slož. 847, Odsun Němců a osídlení pohraničí.

⁸⁶ BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Západočeská vlastivěda. Národopis*. 1. vydání. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990, s. 264; Vedle vnitrozemských osídlenců přicházely další skupiny osob české národnosti z opačné strany. Jednalo se např. o politické vězně z německých koncentračních táborů v Beyreuthu a Kreuzenu, kteří pomáhali při zajišťování pořádku a chodu chebské správy. *Kronika města Chebu*. *Op. cit.*, s. 41-42.

⁸⁷ *Ibid.*, s. 51.

⁸⁸ Poněkud snadněji bylo možno proniknout do Chebu směrem od Plzně s americkými vojenskými auty. Tímto způsobem se do Chebu dostal také chebský kronikář. Pokud se ale podařilo sehnat motorové vozidlo, bylo obtížné opatřit dostatek pohonných látek. *Ibid.*, s. 52.

⁸⁹ ČAPKA, František. *Op. cit.*, s. 119; O přezíravém pohledu na Němce svědčí novinový článek uveřejněný v Chebsku, ve kterém autor píše etnonymem Němec s malým počátečním písmenem. Viz Holoubek, A. L. Nechceme být maloměsty. *Chebsko*, 1945, roč. 1, č. 41, 13. 10., s. 1.

úřadů a služeb.⁹⁰ Nejprůtažlivější pro nové osídlence bylo lázeňské město Františkovy Lázně.⁹¹ Malý počet českých osídlenců způsoboval vážné potíže s ustavováním státní správy.⁹²

Vedle osídlenců, kteří přicházeli s dobrými úmysly, se do pohraničí dostávaly i osoby s pochybnou minulostí a se snahou se snadno obohatit,⁹³ čemuž napovídá časté vysílání vyšetřovacích komisí na chebský okres.⁹⁴

Od 4. června bylo zavedeno autobusové spojení mezi Chebem a Plzní se zastávkou v Mariánských Lázních, což vedlo ke zlepšení situace pro vnitrozemské osídlence.⁹⁵ V červnu byla zprovozněna trať Sokolov-Tršnice-Aš. Do Chebu se však stále dalo dojet jen autobusem.⁹⁶ Od července bylo obnoveno železniční spojení z Mariánských Lázní do Plzně, odkud pocházela velká část osídlenců.⁹⁷ 20. listopadu 1945 byla dokončena oprava mostu u Tršnice na trati Cheb-Karlovy Vary.⁹⁸

Počet Čechů včetně antifašistů, příslušníků smíšených manželství a rakouských Němců nacházejících se v chebském okrese ve 4. přidělovém období od 20. 8. do 16. 9. 1945 činil 12 864. Podíl osob české národnosti se zdvojnásobil a dosáhl 14,6 %.⁹⁹ Noví osídlenci přicházeli především z nejbližších sousedních vnitrozemských okresů, zejména Plzeňska a Rokycanska, dále z Prahy a jejího okolí.¹⁰⁰ Velmi malý zájem osídlenců dokládají počty osob z hlášení o stavu obyvatel z poloviny srpna roku 1945. Většina obcí okresu vykazovala stále velmi málo obyvatel neněmecké národnosti.¹⁰¹

---

⁹⁰ V červnu roku 1945 odjela skupina 41 železničářů a dalších zaměstnanců z Plzně, aby zprovoznili improvizovanou nádražní budovu z bývalých německých garáží a z celního úřadu. Kronika města Chebu. Op. cit., s. 56.

⁹¹ *Západočeská vlastivěda*. Op. cit., s. 263.

⁹² V obcích, kde byla finanční stráž nebo četnictvo, byly vytvořeny místní správní komise z členů těchto sborů. V obcích, ve kterých nebyly žádné bezpečnostní orgány, museli být usazeni aspoň tři Češi. Poněvadž se jednalo o obce většinou velmi chudé, které by placení tříčlenné komise finančně neunesly, musela se OSK o finanční zabezpečení těchto Čechů sama postarat. To se provádělo tak, že dotyčný obdržel národní správu nějakého konfiskovaného německého majetku. Do poloviny srpna roku 1945 byly MSK dosazeny ve 23 obcích. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 818, Korespondence OSK, č. j. 1/F, 16. 8. 1945.

⁹³ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 71-72; Říkalo se jim zlatokopové. Termín je dosti nejasný. Mohl tím být myšlen člověk, který přišel do pohraničí drancovat, stejně tak mohl někdo označovat jako zlatokopa někoho, kdo jen o stupínek povýšil na společenském žebříčku.

⁹⁴ Štěch, Josef. Kdo do pohraničí. Chebsko nebude eldorádem zlatokopů. *Chebsko*, 1945, roč. 1, 11. 8., s. 4.

⁹⁵ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 59.

⁹⁶ *Ibid.*, s. 57.

⁹⁷ *Ibid.*, s. 65.

⁹⁸ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, duben 1946.

⁹⁹ JELÍNKOVÁ, Růžena. Op. cit., s. 171; Skutečný počet osob české národnosti byl pravděpodobně mnohem nižší, pokud si uvědomíme, že v této době žilo v Chebu, který byl nejpřitažlivější, kolem dvou tisíc novoosídlenců.

¹⁰⁰ *Ibid.*, s. 173-174.

¹⁰¹ V Chebu bylo z 36 416 obyvatel 2 200 Čechů a 34 216 Němců. V Mühlbachu, který ležel přímo na hranicích s Bavorskem, žilo počátkem srpna 1945 614 obyvatel, z nichž bylo 38 českých zaměstnanců státní správy (finanční stráž, SNB a členové místní správní komise). V obci žili bez rodinných příslušníků. V Schönbachu žilo

Od počátku osídlování se projevoval jako hlavní problém nedostatek vhodného bydlení, nejistota kolem udržení pracovních příležitostí v průmyslu a špatné zásobování potravinami a zbožím. I když z přelidněného okresního města odešlo několik tisíc Němců, neuvolnil se dostatek bytů, protože je nahradili vracející se němečtí zajatci.¹⁰² Rozladění způsobovali také někteří národní správci, kteří se postavili za nepostradatelné Němce a intervenovali, aby jim byly byty ponechány.¹⁰³ Bytové poměry byly až na Františkovy Lázně a část města Chebu průměrné, někde i podprůměrné a zastaralé. Tato závada byla nejobtížnější pro osídlení Chebu, jehož stará část měla historickou cenu a byla chráněna památkovým úřadem, ale současně byla pro obývání nevhodná.¹⁰⁴

Bytová tíseň se měla snížit až po skončeném odsunu Němců a dalo se předpokládat, že byty budou po určitých adaptacích vyhovovat poptávce. Nejčastěji vyhledávané byly byty o dvou pokojích s kuchyní a příslušenstvím. Opravou válečnými událostmi poškozených domů bylo možné získat asi 450 bytových jednotek a dalších 55 dokončením nedostavěných domů.¹⁰⁵ Na celém okrese se v lednu 1946 pro české osídlence počítalo s potřebou 700 bytů.¹⁰⁶ Přestože byty v historické části Chebu byly velmi zdevastované, noví osídlenci z Rakouska¹⁰⁷ byli ochotni bydlet i v těchto starších budovách.¹⁰⁸

Jedním z oborů, kterého se týkal problém chybějících pracovních sil, bylo zdravotnictví, ve kterém byl pocíťován v prosinci roku 1945 tísnivý nedostatek českých lékařů.¹⁰⁹ Byla proto povolena praxe německým lékařům na základě předpisů o praxi cizích státních příslušníků, což se mělo týkat jen specialistů. V některých městech a obcích ale přesto český lékař chyběl, a proto se tam ponechali němečtí obvodní lékaři.¹¹⁰

---

celkem 4 150 lidí, z toho českých mužů 50, českých žen 17 a 3 děti do 14 let české národnosti, zatímco v přilehlých menších obcích Dolní a Horní Schönbach a Opatov se nacházeli pouze němečtí obyvatelé. V železničním uzlu Tršnice se ke dni odpovědi 14. 8. 1945 nacházelo 52 železničářů z celkového počtu 632 osob. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 70, slož. 847, Odsun Němců a osídlení pohraničí.

¹⁰² Němče, jdi domů do říše. *Chebsko*, 1945, roč. 1, č. 23, 11. 8. s. 4.

¹⁰³ Češi musí bydlet. *Chebsko*, 1945, roč. 1, č. 39, 6. 10., s. 1.

¹⁰⁴ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, listopad 1946.

¹⁰⁵ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, listopad 1946.

¹⁰⁶ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 149.

¹⁰⁷ Vláda rozhodla o reemigraci rakouských krajanů 23. května 1945. Reemigrace z Rakouska dostala přednost i před usídlováním navrátilců z ostatních zemí. VACULÍK, Jaroslav. *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2002, s. 127-128; Rakouští Češi byli prověřováni v otázce národní spolehlivosti. Reemigrace byla zahájena hned v letních měsících roku 1945. První vlak s reemigranty z Vídně byl vypraven 26. září 1945 a následujícího dne dorazil do Prahy. Další vlaky následovaly 7. a 20. listopadu, 31. prosince 1945, 24. ledna a 25. února 1946. Ibid., s. 128-129.

¹⁰⁸ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 18. 12. 1945.

¹⁰⁹ Kronika města Chebu. Op. cit. s. 124.

¹¹⁰ Např. v Plesné byli dva lékaři německé národnosti. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 5. 2. 1946.

V druhé polovině roku 1945 se teprve začalo s osídlováním osad a obcí v okolí menších měst. Obec Šneky v těsném sousedství Plesné byla osídlována přibližně až od října roku 1945.¹¹¹ Na počátku února 1946 bylo na okrese pouze 23 obcí z 61, ve kterých bylo alespoň 50 Čechů.¹¹²

K období přelomu roku 1945 a 1946 se objevuje několik různých údajů o počtu českých obyvatel. V prosinci 1945 byl počet osob českého původu politického okresu Cheb údajně 10 490.¹¹³ V samotném Chebu mělo být v tomto období asi 9 000 Čechů.¹¹⁴ Podle zprávy o činnosti ONV v Chebu z roku 1947 bylo na konci roku 1945 v chebském okrese celkem 75 079 obyvatel, z čehož bylo 16 029 Čechů.¹¹⁵ Chebský kronikář referoval v lednu roku 1946, že počet českých obyvatel města Chebu překročil již 11 000.¹¹⁶ A podle statistických pramenů došlo v únoru roku 1946 dokonce k úbytku českých obyvatel okresu o tisíc osob. Již tak slabý příchod osídlenců byl těsně před prvním transportem Němců zvrácen.¹¹⁷

1. 3. Zemědělské osídlování

Dosazování národních správ do zemědělství¹¹⁸ bylo v prvních měsících po osvobození na Chebsku doslova fiaskem. Nedalo se počítat s návratem autochtonního zemědělského obyvatelstva, neboť v roce 1939 bylo v chebském okrese jen 20 českých zemědělských závodů, které tvořily méně než 10 procent celkové výměry zemědělské půdy.¹¹⁹ Do konce srpna roku 1945 se na Chebsku přihlásilo k osídlení jen 25 zemědělců.¹²⁰

---

¹¹¹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, Regionální zpráva obce Plesné a okolí, duben 46.

¹¹² SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 12. 2. 1946.

¹¹³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 18. 12. 1945.

¹¹⁴ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 126.

¹¹⁵ *Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Chebu [za rok 1946]*. Op. cit., s. 29.

¹¹⁶ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 148.

¹¹⁷ ŠEBESTA, J – SRB, VI. Jak postupuje osídlování. *Statistický zpravodaj*, 1946, roč. 9, č. 7-8, s. 224.

¹¹⁸ „Dekret o národní správě neobsahoval přímou zmínku o zemědělském osídlování a působil dojmem, že s osídlováním nesouvisí, že mu jen časově přechází a že národní správci nejsou osídlenci v pravém slova smyslu. Opak byl pravdou: národní správy představovaly počátek osídlovacího řízení a jejich posláním bylo zajistit zkonfiskovaný pozemkový majetek a dostat do pohraničí co nejvíce budoucích osídlenců. Současně bylo z obsahu dekretu zřejmé, že pokud se národní správci osvědčí, budou moci počítat s převodem spravovaného majetku do vlastnictví.“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 50.

¹¹⁹ STEJSKAL, Ladislav. České zemědělské závody v pohraničí. *Statistický zpravodaj*, 1946, roč. 9, č. 3, s. 72; Na skupinu od 2 do 50 ha připadalo 97,5 % českých závodů a 70,2 % zemědělské půdy, na velkostatky (nad 50 ha) připadalo 2,5 % závodů s 29,8 % zemědělské půdy všech českých závodů. Ibid., s. 74.

¹²⁰ V situační zprávě o činnosti OSK v Chebu se udává, že bylo obsazeno 25 zemědělských usedlostí o celkové rozloze 4 556 ha, což by představovalo 182 ha na jednu usedlost, čímž by se značně překročil limit 13 ha. Situační zpráva o činnosti Okresní správní komise v Chebu. *Chebsko*, 1945, roč. 1, č. 28, 29. 8., s. 1-2; „Podle konfiskačního dekretu č. 12/1945 z 21. 6. 1945 měli oprávnění uchazeči obdržet půdu v rozsahu do 8 hektarů orné,

V chebském okrese, který byl produkčně méně významný, měla větší důležitost živočišná výroba než výroba rostlinná.¹²¹ Protože živelné osídlování selhalo, objevily se návrhy, aby se pomýšlelo na pastvinářství nebo na zalesňování. Jako potřebný se také jevil jednotný nábor zemědělských pracovních sil.¹²²

Cheb byl prvním okresem, který prováděl skutečně plánovitě osídlování půdy, jež mělo nahradit individuální příchody zemědělců.¹²³ Rozhodnutím ministerstva zemědělství byli pro osídlení chebského okresu vybráni zemědělci z benešovského a votického okresu. Mnozí z nich se přijeli na svoje nové domovy podívat a neuspokojeni se vrátili domů, protože přicházeli z rozdílných klimatických a půdních poměrů - na Benešovsku a Voticku převládala produkce rostlinná, kdežto zde živočišná.¹²⁴ Vytrvalo okolo dvou set rodin, které začaly již s podzimními pracemi, ale v dalších týdnech pokračoval jejich návrat do vnitrozemí.¹²⁵

18. září 1945 přijely do Chebu autobusy s první skupinou zemědělských osídlenců z Táborska.¹²⁶ Tento transport měl být vzorným příkladem hromadného osídlování, kterým by bylo možné pohnout uchazeče k odjezdu do pohraničí.¹²⁷ Každé rodině, kterou tvořili

---

resp. 12 hektarů zemědělské půdy. Pouze v případě rodiny minimálně se třemi dětmi byl možný přiděl do 10 hektarů orné, nebo 13 hektarů zemědělské půdy. Byla zde pouze jedna výjimka: v oblastech pastvinářských, s výrazně extenzivním způsobem hospodaření, bylo možné rozšířit tuto výměru ještě o pastviny do celkové velikosti 20 hektarů.“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 39.

¹²¹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, listopad 1946.

¹²² Kronika města Chebu. Op. cit., s. 95.

¹²³ „To, co bývá někdy v literatuře označováno jako plán zemědělského osídlování pro konec jara a léto 1945, je ve skutečnosti pestrý soubor dekretů, pokynů, vyhlášek a ministerských výnosů, které však mohly osídlovací proces spíše než iniciovat, tak jen usměrňovat. Teprve počátkem září, tedy po čtyřech měsících od konce války, se objevil první obsáhlejší program zemědělského osídlování s dlouhodobými výhledy. Jeho oficiální název zněl *Plán na osídlení pohraničí*, ale v průvodním dopise byl označen jako generální plán, a tak je také v literatuře většinou citován.“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 47-48.

¹²⁴ „V generálním plánu byla zdůrazněna také nutnost osídlování s ohledem na výrobní podmínky, což znamenalo, že uchazeč z okresu s určitou průměrnou roční teplotou, srážkami, délkou vegetačního období a nadmořskou výškou měl osídlit část pohraničí se stejnými nebo podobnými podmínkami. Bylo také rozhodnuto o hlavní formě přesunu zemědělců do pohraničí, kterou bylo skupinové přesídlení. Osvědčilo se již v době příchodu národních správců do pohraničí na jaře a v létě 1945, takže generální plán jen pokračoval v tom, co již bylo nějaký čas skutečností. Všude tam, kde to bylo možné, měli osídlenci odcházet ve skupinách z určité obce ve vnitrozemí do jedné a téže obce v pohraničí (případně z jednoho okresu vnitrozemského do podobného okresu pohraničního) s oprávněným očekáváním, že se v cizím prostředí nebudou cítit tolik osamoceni a že také jejich asimilace bude snazší a rychlejší. Jedním z dokumentů, podle kterého se měl uvedený záměr realizovat, byl *Osídlovací plán podle dohody sjednané a schválené ministerstvem zemědělství 9. října 1945*, v němž bylo rámcově naznačeno, odkud a kam se mají osídlenci přesunovat.“ Ibid., s. 48-49; Jak ukazuje tento případ, byly zásady generálního plánu v praxi jen s obtížemi a velmi složitě realizovány.

¹²⁵ Hruška. Budujeme domov Čechů. *Chebsko*, 1945, roč. 1, č. 41, 13. 10., s. 1.

¹²⁶ Bez propagačního využití nezůstala symbolika českého husitství bojujícího proti německým křižákům: „Jakoby se vracely slavné doby našich dějin, kdy Táborité vytáhli z hradeb svého slavného města, aby osvobodili naši zem v duchu Jana Žižky z Trocnova, nesmrtelného bijce všeho německého a protinárodního.“ TÁBOR – Cheb. *Chebsko*, 1945, roč. 1, č. 35, 22. 9., s. 1.

¹²⁷ KOŤÁTKO, Jiří. Konfiskace, rozdělování a osídlování půdy. Praha: Svoboda, 1946, s. 24. Koťátko nechává tábořské osídlence přijít až o den později, tedy 19. září.

většinou chudí rolníci a deputátníci, připadlo hospodářství s 13 ha půdy.¹²⁸ Tito osídlenci byli slavnostně uvítáni zástupci chebské a tábořské OSK a sekčním šéfem ministerstva zemědělství ing. Kořátkem.¹²⁹ Z Tábořska mělo přijet celkem 700 rodin nových osídlenců.¹³⁰ Okres Kamenice nad Lipou měl dát k dispozici 300 lidí, jimiž se měla obsadit zejména obec Palič.¹³¹ V polovině září bylo pod národní správou teprve 100 usedlostí.¹³²

Od září roku 1945 byly vyhrazeny národní správy zemědělských usedlostí prozatím pouze pro uchazeče z okresů Tábor a Kamenice nad Lipou. Po uspokojení těchto zájemců se měly nabízet zbývající volné statky dalším zemědělcům odjinud.¹³³ Posléze se k těmto okresům přidal ještě dosti vzdálený Pelhřimov, který se nacházel stejně jako Kamenicko až na jižním pomezí Čech a Moravy.¹³⁴

Podle zprávy osídlovací komise při ministerstvu zemědělství se do poloviny října usadilo na chebském okrese 239 uchazečů z Tábora a z Kamenice nad Lipou. Rovněž mezi těmito osídlenci se našli mnozí, kteří dekrety vrátili a stěhovali se do jiných okresů nebo do svých domovů.¹³⁵

Také na chebském okrese probíhaly od 1. října 1945 prověrky spolehlivosti národních správců na zemědělských usedlostech.¹³⁶ Protože o chebských okres byl ze strany osídlenců

---

¹²⁸ „V chebském okrese se jednalo především o rozdělování stávajících statků na menší hospodářství, neboť zde bylo velmi mnoho statků s výměrou nad 13 ha. Dalo se tedy očekávat, že potřeba zemědělských osídlenců nebude o mnoho menší, než byla potřeba pracovních sil německých. K půdě, která byla k dispozici, se tudíž nedostávaly obytné a hospodářské budovy. V osídlovacích plánech se počítalo s tím, že na velké usedlosti bude usazováno několik rodin pohromadě; o to však neměli osídlenci zájem.“ *Západočeská vlastivěda*. Op. cit., s. 265.

¹²⁹ Vedle připomenutí, že organizované osídlování přináší výsledky, hovořil mimo jiné velmi trefně o egerlandštině: „V tomto kraji zpupných Němců, jejichž odpornému dialektu nerozuměli ani jejich krajané a kteří byli vždy v historii nejpustšími protičeskými štváči i rozbíječi slovanských lebek, v tomto kraji je nyní místo hrdých synů jihočeského Tábora, aby Cheb už nikdy nebyl baštou teutonského furoru, nýbrž věrným synem českého národa, vzorným občanem československé republiky. (...) Ta malá hrstka českých lidí, která je dnes nositelem státní i národní suverenity v poněmčeném Chebu, přijala radostně správu o vašem příchodu a v dnešním uvítání volá vás bratrsky k družné spolupráci na dědičné roli našeho národa.“ *TÁBOR – Cheb*. Chebsko, 1945, roč. 1, č. 35, 22. 9., s. 1.

¹³⁰ *Kronika města Chebu*. Op. cit., s. 99.

¹³¹ *SOkA Cheb*, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 2. 10. 1945.

¹³² *TÁBOR – Cheb*. Chebsko, 1945, roč. 1, č. 35, 22. 9., s. 1.

¹³³ *SOkA Cheb*, f. ONV Cheb, k. 106, slož. 853, Různá korespondence týkající se osídlování Chebska, č. j. 5330/11/2/57, 13. 10. 1945. Jedná se o vysvětlující odpověď na žádost o zemědělskou usedlost uchazečem mimo vybranou oblast.

¹³⁴ *SLEZÁK*, Lubomír. *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. 1. vydání. Brno: Blok, 1978, s. 90.

¹³⁵ *SOkA Cheb*, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 26. 10. 1945; V tábořské Jiskře a v plzeňském Novém Dni se v říjnu objevily zprávy napadající OSK v Chebu, že se obsazování půdy neprovádí žádoucím způsobem. Na chebský okres se proto dostavila komise složená ze zástupců ZNV a ministerstva zemědělství, která dne 12. a 13. října 1945 provedla šetření a shledala, že je vše v pořádku. *SOkA Cheb*, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 16. 10. 1945.

¹³⁶ „Kontrola měla jednak přezkoumat výsledky hospodaření ve smyslu § 22 odst. 3 dekretu o národní správě č. 5/1945 Sb., jednak prověřit, zda národní správci vyhovují podmínkám § 2 osídlovacího dekretu č. 28/1945 Sb. pokud jde o slovanskou národnost, státní a národní spolehlivost a občanskou bezúhonnost. Revize řídily zemské národní výbory, v pohraničních okresech pak speciální komise složené ze zástupců národních výborů, rolnických

menší zájem a kontrolní orgány se obávaly snižování i tak nedostatečného stavu zemědělců, bylo prověřování poněkud benevolentnější.¹³⁷

Přestože se množily odchody německých sedláků za hranice, kteří si sebou odváděli často i dobytek,¹³⁸ měly žně dobrý průběh a podzimní setba byla provedena uspokojivě.¹³⁹ S přibývajícimi zemědělskými osídlenci z Tábora i odjinud se navrhovalo, aby místní správní komise stlačovaly Němce na jeden statek, kde by pracovali jako zemědělství dělníci. Přebytečné osoby by byly dány k dispozici pracovnímu úřadu.¹⁴⁰

V prosinci roku 1945 působilo na chebském okrese zatím 140 národních správců zemědělských usedlostí a 500 českých zemědělských rodin,¹⁴¹ což znamená, že více nežli čtvrtina veškeré půdy byla již osídlena a to v drtivé většině zemědělci z okresů Tábor a Kamenice nad Lipou.¹⁴² K 15. únoru 1946 bylo v chebském okrese již 718 osídleneckých rodin.¹⁴³

1. 4. Nezemědělské osídlování

Obsazování národních správ živností, obchodů a průmyslových podniků¹⁴⁴ probíhalo mnohem lépe než obsazování zemědělských usedlostí.¹⁴⁵ Nezemědělství osídlenci byli velmi různorodí ve svém sociálním původu. Přicházeli řemeslníci dělníci, kteří se chtěli stát národními správci. Drobní živnostníci toužili po větší a výnosnější živnosti a bývalí úředníci a zaměstnanci přecházeli do kategorie národních správců. Podnikatelé se ujímali národních

---

komisí a samostatných národních správců, dále představitelů veřejné bezpečnosti a také rolníků vnitrozemských okresů, z nichž měli přijít noví uchazeči na hospodářství neprověřených národních správců.“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 53.

¹³⁷ Ibid., s. 57; Počty prověřených národních správců v okrese Cheb: národních správců celkem - 150, prověřených - 125, neprověřených - 25. Neprověřených národních správců bylo 17 %. SLEZÁK, Lubomír. Op. cit., s. 67; Z celkové sledované sumy 76 506 národních správců na zkonfiskovaném zemědělském majetku v pohraničí českých zemí propadlo v prověrce kolem 13,5 % správců. Ibid., s. 63-64.

¹³⁸ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 21. 9. 1945.

¹³⁹ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 125.

¹⁴⁰ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 21. 9. 1945.

¹⁴¹ Rozdíl v počtu národních správců a rodin může být dán tím, že na jedné usedlosti s velkou výměrou, na které chyběly hospodářské a další budovy, byly umístěny dvě, někdy i tři rodiny než došlo k jejímu rozdělení.

¹⁴² Kronika města Chebu. Op. cit., s. 125; Údaje o počtu osídlených statků se poněkud rozcházejí. Podle hlášení osídlovacího referátu OSK bylo na chebském okrese obsazeno k 27. listopadu 1945 370 selských usedlostí národními správci a 400 zůstalo neobsazených. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 70, slož. 847, Odsun nouzové nemocnice, Hlášení úmrtí ve sběrných střediscích, č. j. 002/AR/45, 27. 11. 1945.

¹⁴³ SLEZÁK, Lubomír. Op. cit., s. 80.

¹⁴⁴ Národní správu nezemědělského majetku řešil dekret č. 5. Národní správce byl povinen řídit se směrnicemi a pokyny národních výborů, odpovídal jim za hospodaření a musel si vyžadovat jejich souhlas ve všech zásadních otázkách. ČAPKA, František. Op. cit., s. 112-114.

¹⁴⁵ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 95.

správ větších či menších továren. Jen skutečných dělníků byla naprostá menšina.¹⁴⁶ Proto se začalo uvažovat o možnosti organizovaného náboru pracovních sil z vnitrozemí.¹⁴⁷

Továrna na jízdní kola Eska zaměstnávala v červenci roku 1945 již 37 českých dělníků.¹⁴⁸ V závodě už nepracovali němečtí mistři a také administrativní vedení, až na několik nezbytně nutných německých sil, bylo české.¹⁴⁹ Ze 125 zaměstnanců chebské továrny Dürmol byla v září roku 1945 více než polovina neněmecké národnosti, přestože šlo o dělníky většinou specialisty.¹⁵⁰

Obsazování národních správ průmyslových a živnostenských podniků, které probíhalo od května nejúspěšněji v okresním městě,¹⁵¹ prováděla v celém okrese zatím jenom OSK, poněvadž místní správní komise nebyly dosud všude v činnosti. V srpnu roku 1945 bylo pod národní správou už 24 živností, 58 řemesel, 47 průmyslových podniků, 67 obchodů a celkem 50 ostatních podniků.¹⁵² V této době se objevovalo časté vracení národních správ.¹⁵³

Obchodní podniky, kterých bylo v létě roku 1945 na okrese 1 436, měly být omezeny, zejména po odsunu Němců.¹⁵⁴ Několik chebských hotelů, kterých se na celém okrese nacházelo 376, bylo i s hotelovým ústředím u nádraží při bombardování zcela zničeno. Řemeslných podniků bylo 2 131, z nichž v Chebu bylo umístěno 813.¹⁵⁵ Celý okres měl 3 800 živností.¹⁵⁶

Kvůli nedostatku odborných sil se OSK rozhodla získat jako nové osídlenec vídeňské Čechy, kteří byli odbornými řemeslníky.¹⁵⁷ Jednáním se zástupci rakouských navrátilců bylo dosaženo dohody o příjezdu 50 rodin, kterým byly přiděleny byty v historické části města.¹⁵⁸

---

¹⁴⁶ „U průmyslového osídlení je třeba si uvědomit, že šlo hlavně o námezdní poměr, přijetí práce, v níž nebyli většinou kvalifikováni a teprve časem tuto kvalifikaci získali, a že kromě získání bytu nevedlo české osídlenec do pohraničí nic kromě vlastenecké povinnosti, na niž se ve výzvách tolik apelovalo.“ *Západočeská vlastivěda*. Op. cit., s. 266.

¹⁴⁷ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 95.

¹⁴⁸ Ibid., s. 74.

¹⁴⁹ Málo slov – více práce. Návštěvou v EsCe. *Chebsko*, 1945, roč. 1, 12. 9., s. 1.

¹⁵⁰ Holoubek, A. L. Návštěvou v továrně Durmol. *Chebsko*, 1945, roč. 1, č. 36, 26. 9., s. 1.

¹⁵¹ 2. července byla otevřena restaurace „Radniční sklípek“ na náměstí Dr. E. Beneše. Byla to již třetí česká restaurace v Chebu. Nejdříve se ujala česká správa restaurace „Valdštejn“ na tř. maršála Stalina. Pak dostala českou správu restaurace Blechschmid na rohu náměstí Dr. E. Beneše a Čs. legií, která se nazývala „Česká lidová restaurace“. Kronika města Chebu. Op. cit., s. 68.

¹⁵² Ibid., s. 92.

¹⁵³ Často se po udělení dekretu nový správce do živnosti ani nedostavil. Hruška. Budujeme domov Čechů. *Chebsko*, 1945, roč. 1, č. 41, 13. 10., s. 1.

¹⁵⁴ Na počátku ledna roku 1946 Okresní úřadovna Hospodářské skupiny hostinských živností v Chebu navrhla uzavření 59 hostinců, do nichž nebyla dosud dosazena národní správa. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 11. 1. 1946.

¹⁵⁵ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 127-128.

¹⁵⁶ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, Zpráva o činnosti referátu ONV v Chebu, 27. 1. 1947.

¹⁵⁷ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 11.

¹⁵⁸ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 4. 1. 1946.

Od 11. 8. 1945 se změnila praxe obsazování národních správ. Zatímco do tohoto data prováděla tuto agendu OSK bez ohledu na výměru a počet zaměstnanců, napříště to bylo v kompetenci jednotlivých MSK, které obsazovaly živnosti do 20 zaměstnanců a statky do 50 ha. Podniky s více jak 20 zaměstnanci a méně než třemi sty a zemědělské usedlosti s rozlohou větší než 50 ha nadále obsazovala OSK.¹⁵⁹ Na konci listopadu roku 1945 byla většina živností a průmyslových podniků obsazena národními správci.¹⁶⁰ Od prosince 1945 se měly živnosti obsazovat jen příslušníky zahraničních armád, repatrianty a politickými vězni.¹⁶¹

Nejistota o dalším směřování průmyslu brzdila další příliv dělnických profesí. Závažný byl zejména nedostatek českých pracovních sil ženských, které byly špatně placené.¹⁶² Ze 170 průmyslových podniků,¹⁶³ z nichž některé byly poškozené válečnými událostmi, se uvažovalo o uzavření závodů s nerentabilní a zastaralou výrobou. Dalším zdrojem obav byly úvahy o přesunu průmyslových podniků do vnitrozemí českých zemí nebo na Slovensko.¹⁶⁴ Mezi národními správci podniků vznikl pochopitelně nepokoj, neboť většinou opustili zajištěná postavení ve vnitrozemí. Jednalo se také o české zaměstnance, kteří často přišli pod osobním vlivem národních správců,¹⁶⁵ a za které také zaměstnavatelé cítili morální zodpovědnost. Na množství obyvatel, které by vázal průmysl, byli samozřejmě závislí maloobchodníci a živnostníci.¹⁶⁶

Důležitým podnikem byla chebská firma Massi se 130 zaměstnanci zabývající se výrobou nejrůznějších měřících přístrojů. Jednalo se podobně jako v případě firmy Rotaprint v Schönbachu zaměstnávající asi 180 osob, která vyráběla rozmnožovací tiskařské stroje, o podniky, jež se během okupace přesunuly z ohrožených oblastí Německa.¹⁶⁷ O oba podniky se měl v příštích měsících doslova strhnout boj o jejich udržení v okrese.¹⁶⁸

---

¹⁵⁹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 10. 8. 1945.

¹⁶⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 70, slož. 847, Odsun nouzové nemocnice, Hlášení úmrtí ve sběrných střediscích, č. j. 002/AŘ/45, 27. 11. 1945.

¹⁶¹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 7. 12. 1945.

¹⁶² SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, duben 1946.

¹⁶³ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 127-128.

¹⁶⁴ „Tímto úkolem byl pověřen Osídlovací úřad. Určoval, zda konfiskovaný majetek přijde do přidělu, nebo zda bude podnik či jiná majetková podstata likvidována nebo zrušena. OÚ začal ve spolupráci s ministerstvy průmyslu, výživy, zahraničního obchodu, národní obrany, případně s dalšími zainteresovanými ministerstvy, a za spoluúčasti ZNV v Praze a v Brně připravovat plán průmyslového osídlení, spočívající především ve zhodnocení stavu průmyslových podniků (jejich výrobní kapacity a technické vybavení), jakož i jejich nezbytné potřebnosti pro národní hospodářství.“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 101-102.

¹⁶⁵ Tímto způsobem byla například zajištěna národní správa firmy Eska E. Kutálkem, který přijel do Chebu už v červnu roku 1945 s kolonou 60 zaměstnanců. Málo slov – více práce. Návštěvou v EsCe. *Chebsko*, 1945, roč. 1, 12. 9., s. 1.

¹⁶⁶ Delegace OSK u ministra průmyslu. *Chebsko*, 1945, roč. 1, č. 39, 6. 10., s. 1.

¹⁶⁷ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, listopad 1946.

¹⁶⁸ OSK už od října roku 1945 vyjednávala s národním správcem firmy Massi o vhodné taktice, která by odvrátila přestěhování továrny do Kutné Hory. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 16. 10. 1945.

Celou situaci komplikovala naprostá nejistota v otázce udělování statutu průmyslovým podnikům.¹⁶⁹ OSK se bránila zejména proti zavření podniků opírajících se o těžbu surovin, proti zrušení domácí výroby¹⁷⁰ a proti zrušení nebo přemístění větších chebských průmyslových podniků, na nichž byl další růst města závislý.¹⁷¹ V záležitosti firmy Elektrostroj, která vznikla sloučením čtyř bývalých samostatných firem,¹⁷² protestovala proti jejímu přeložení do Nové Paky.¹⁷³ Nejistota ohledně dalšího vývoje podniku způsobila, že pracovní morálka v této firmě byla velmi špatná.¹⁷⁴

Zástupci OSK se v listopadu 1945 při jednáních na ministerstvu průmyslu rozhodně postavili proti úvahám o přestěhování chebské továrny Seiler, která byla po utrpěných válečných škodách opravena a stroje z velké části znovu namontovány. Přemístěním továrny do Brna by ztratilo zaměstnání značné množství českých žen.¹⁷⁵ Na počátku roku 1946 bylo marně protestováno proti likvidaci pily Plohmann a převezení jejích strojů na Slovensko.¹⁷⁶

Přes všechny problémy OSK nabádala všechny národní správce průmyslových podniků, aby se snažili získat náhradu za německé pracovní síly.¹⁷⁷ V nadcházejících měsících, kdy probíhal odsun německého obyvatelstva, měly jistotu, že zůstanou v pohraničí, jen františkolázeňské prameny.

---

¹⁶⁹ „Skupinu A tvořily podniky celostátního významu, které byly navrhovány k ponechání (uvnitř této kategorie bylo dále dělení na podskupiny A1 a A2 podle jisté míry „samostatnosti“ v přijímání nových zaměstnanců). Do skupiny B byly zařazeny podniky s menší důležitostí, kde mohla být výroba dočasně zastavena, a pokud měla být ponechána v chodu, musela zde být záruka, že noví osídlenci budou schopni udržet výrobu na stejné úrovni i po odchodu německých zaměstnanců. Podniky zařazené do skupiny C byly navrženy k likvidaci (někdy se uvažovalo o možné obnově) a jejich zaměstnanci neměli nárok na osídlovací příspěvek. Zařízení z takto zrušených podniků mělo být předáno jiným průmyslovým podnikům skupiny A nebo mělo být přemístěno na Slovensko, případně do hospodářsky slabých českých krajů (jednalo se též o jejich předání jiným subjektům – řemeslným provozům, družstvům apod.). V některých pohraničních oblastech měla být ještě zřízena skupina D; podniky v této kategorii byly rovněž určeny k likvidaci.“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 102.

¹⁷⁰ V říjnu roku 1945 protestovala OSK proti přeložení výroby hudebních nástrojů ze Schönbachu do Českých Budějovic, neboť by to znamenalo prakticky vylidnění schönbašsko -plesenského regionu, který byl na hudebním průmyslu závislý. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 16. 10. 1945.

¹⁷¹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 2. 10. 1945.

¹⁷² SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 16. 10. 1945.

¹⁷³ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 16. 11. 1945.

¹⁷⁴ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 11. 1. 1946.

¹⁷⁵ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 29. 1. 1946.

¹⁷⁶ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 1. 2. 1946.

¹⁷⁷ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 1, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 20. 11. 1945.

2. Únor 1946 – říjen 1946

2. 1. Odsun Němců

Při stále ještě nedostatečném osídlení bylo jasné, že nastávající řádný odsun Němců bude obrovskou zkouškou pro ekonomiku okresu. Případné otřesy a obtíže spojené s tímto procesem, se kterými se muselo počítat, byly ale řazeny až na druhé místo. Rozhodující byla státně bezpečnostní priorita.

Podle hlášení ze 7. února roku 1946 bylo na okrese ještě 71 845 Němců. Ve sběrných střediscích byla internována 3 251 osoba německé národnosti. Z tohoto počtu tvořili téměř tři tisícovky uprchlíci z ruské zóny, kteří tak blokovali soustřeďování jiných Němců určených do amerického pásma. Celkový počet Němců i s tzv. národními hosty byl 75 096.¹⁷⁸

První transport¹⁷⁹ 1 200 Němců z Chebu měl odjet 22. 2. 1946. Celkem bylo do tohoto transportu, který byl nakonec vypraven o dva dny později,¹⁸⁰ zařazeno 249 mužů, 588 žen a 363 dětí do 14 let, z nichž bylo 52 dětí do 6ti let.¹⁸¹ V polovině února byl také proveden odsun 1 024 uprchlíků příslušných do ruské zóny do sběrného střediska ve Svatobořicích na Moravě.¹⁸² Přes Cheb probíhaly odsuny z hlouběji položeného vnitrozemí,¹⁸³ což pro město představovalo velkou zátěž.¹⁸⁴

---

¹⁷⁸ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 70, slož. 847, Odsun nouzové nemocnice, Hlášení úmrtí ve sběrných střediscích, č. j. 8/10/1066, 7. 2. 1946; Ze situačního hlášení dat OSK Cheb o počtu Čechů a Němců Oblastní osídlovací úřadovně v Karlových Varech za 10. potravinové období máme informace o počtu německých mužů, kterých bylo 19 318. Německých žen bylo 29 210 a dětí do 14 let 23 311. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 70, slož. 847, Odsun nouzové nemocnice Hlášení úmrtí ve sběrných střediscích, 9. 2. 1946; Toms udává, že 3. 2. 1946 bylo na chebském okrese 60 240 Němců. TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). *Minulostí Západočeského kraje*, 1985, roč. 21, s. 33.

¹⁷⁹ „Konzultace s představiteli americké vojenské administrativy proběhly v Praze ve dnech 8.-9. ledna 1946. československá delegace přistoupila na většinu amerických požadavků týkajících se sestavování a zajištění odsunových transportů. Zásadně se do nich měly zařazovat celé rodiny, aby ženy s dětmi a osoby vyžadující péči nezůstaly v Německu bez živitele. (...) Každý člen odsunované rodiny musel být vybaven osobními doklady (přepravním lístkem), pro celý transport byly vyhotovovány jmenné seznamy. Američané kladli důraz na to, aby se do transportů nezařazovaly osoby prokazatelně českého (slovenského) původu, dále Němci, kteří žádali zachování nebo vrácení čs. státního občanství, těhotné ženy a rodičky. Všichni Němci měli projít osmidenní karanténní lhůtou ve sběrných střediscích, aby do transportů nepřišly osoby, u nichž bylo podezření z infekčních chorob. Vyžadovala se rovněž úřední lékařská prohlídka. Dohled nad vagónováním (každý transport měl být složen ze 40 vozů po 30 osobách) byl svěřen bezpečnostním složkám, přepravu zajišťovala armáda. (...) Odsunované osoby si sebou mohly vzít zavazadla o hmotnosti 30-50 kg, teplé osobní a ložní prádlo, náhradní šatstvo a obuv, příkrývku (peřinu, deku) a nejnnutnější kuchyňské nádoby. Transporty se měly opatřit zásobami potravin v takovém množství, aby každá osoba měla v okamžiku přechodu hranic zajištěnu tří denní dávku potravin podle vojenské normy XXVIII (pro zajatce). Na hotovosti mohla každá odsunovaná osoba vyvézt 1 000 marek.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 171-172.

¹⁸⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 19. 2. 1946.

¹⁸¹ „Pro nerušený příjem, nejnnutnější zabezpečení a rozmístění Němců přejímaných z ČSR v Německu mělo značný význam personální složení transportů. Jak dokládají zprávy z tohoto období, byly do americké zóny přepravovány zpočátku hlavně ženy, děti a osoby neschopné práce.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 177.

¹⁸² SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 22. 2. 1946.

Mnoho Němců nečekalo na to, až budou vyzváni do řádného transportu a raději sami nedovoleně překročili nedaleké hranice. Aby se takové odchody omezily, bylo německému obyvatelstvu zakázáno opustit katastr domácí obce. Pokud měli pozemky jinde nebo byli zaměstnáni v jiné obci, museli se prokázat zvláštním potvrzením. Za porušení tohoto nařízení hrozil jako trest pobyt v internačním táboře nebo pokuta.¹⁸⁵

Druhý transport opustil chebské nádraží dne 17. března,¹⁸⁶ třetí 27. 3.¹⁸⁷ 29. 3. odjel do Německa transport 58 antifašistů.¹⁸⁸ V dubnu se z Chebu odsunovalo 2., 15. a 30.¹⁸⁹ Nemocní z Františkových Lázní měli být přestěhováni do konce dubna do Kosmonos.¹⁹⁰ Před odjezdem dalších transportů, které opouštěly okresní město 7. 5.,¹⁹¹ 27. 5., 31. 5., 4. a 10. června,¹⁹² se plánovalo rozšíření sběrného tábora na pozemcích firmy ESKA.¹⁹³ Nedostatečná kapacita sběrných středisek přiměla OSK ke změně stanoviska ohledně samostatných odchodů Němců za hranice, když od června povolila za určitých okolností i dobrovolný odsun.¹⁹⁴

Němci, kteří ještě nebyli odsunuti, měli být i nadále využíváni na různé činnosti.¹⁹⁵ MSK v Chebu vyhlásila 8. května 1946 bezplatnou pracovní povinnost. Vyhláška, která

---

¹⁸³ V Chebu bylo vytvořeno jedno z 11 záložních odsunových středisek, která se nacházela v blízkosti železničních stanic. Vedle domažlického patřilo k nejdůležitějším. STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 170; Do amerického pásma pokračovaly transporty směřující přes Cheb do německého Wiesau (směrem na Hof). Ibid., s. 172.

¹⁸⁴ Někdy docházelo ke zdržení transportů v Chebu, protože Němci neměli povolené částky do odsunu. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 25. 2. 1946.

¹⁸⁵ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 23. 3. 1946.

¹⁸⁶ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 5. 4. 1946.

¹⁸⁷ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 19. 4. 1946.

¹⁸⁸ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 70. slož. 847, Antifašisté, 2. 4. 1946.

¹⁸⁹ „Ve dnech 9.-11. dubna 1946 proběhla v Praze důležitá jednání mezi čs. zástupci a představiteli americké vojenské administrativy v Německu. Přestože se konstatovalo, že odsun probíhá vcelku spořádaně a lidsky, projevil se některé rozdíly v přístupu obou stran k tempu vysídlování, k vybavení Němců apod. Američané požadovali, aby se do transportů zařazovaly zásadně pouze kompletní rodiny. Váha zavazadel byla stanovena do 70 kg, na hotovosti mohly odsunované osoby nadále vyvézt maximálně 500 marek.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 186.

¹⁹⁰ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 29. 3. 1946.

¹⁹¹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 28. 4. 1946.

¹⁹² SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 17. 5. 1946.

¹⁹³ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 3. 5. 1946.

¹⁹⁴ Němci se měli odsunovat po bedlivém přezkoušení vlastními prostředky jediným přechodem v Broumově u Plané. Ušetřily se tím značné státní výdaje, které byly spojeny s odsunem do sběrného střediska, stravováním a transportem do Německa. Dobrovolný odsun Němců. *Chebsko*, 1946, roč. 2, 6. 6., s. 2; „V této době Američané ještě přijímali 3 vlaky týdně a do jejich zóny přecházeli Němci individuálně nebo po skupinách na tzv. permit (Military Entry Permit – povolení ke vstupu do zóny).“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 228.

¹⁹⁵ „Podstatně obtížnější postavení měli ve srovnání s uznanými a legitimovanými odborníky a specialisty ti Němci, kteří podléhali pracovní povinnosti a na které se nevztahovaly směrnice o úlevách. Jejich mzdy byly často nízké, zatěžovaly je srážky a navíc nebyly někdy ani řádně vypláceny.“ Ibid., s. 307.

vstoupila v platnost 11. května, se týkala mužů od 15 do 60 a svobodných a bezdětných žen od 16 do 45 let.¹⁹⁶

Na konci června roku 1946 mělo samotné město Cheb ještě 15 000 Němců.¹⁹⁷ Na počátku července bylo v chebském okrese ještě 45 000 německých obyvatel.¹⁹⁸ V celém okrese bylo na počátku srpna 400 rodin, jejichž rodinní příslušníci byli internováni u lidového soudu v Chebu nebo v zajateckých táborech. Dále zde bylo 350 rodin, jejichž členové byli nasazeni na žňové práce na venkově.¹⁹⁹ V polovině srpna se nacházelo v okrese celkem 20 070 německých obyvatel. Němců, kteří do odsunu nespádali, bylo celkem asi 9 000,²⁰⁰ takže zbývalo odsunout přes 10 000 Němců, což mělo být ukončeno v měsíci srpnu.²⁰¹ Odsun se ale v srpnu prováděl za velkých potíží, poněvadž se jednalo o Němce příslušné do sovětského pásma.²⁰² Rovněž transporty do americké zóny se zpožďovaly.²⁰³ Situaci komplikovali i národní správci, kteří intervenovali ve prospěch svých německých zaměstnanců tak, že je nebyli ochotni pouštět k lékařské prohlídce. Poslední převozy Němců byly vyhrazeny hlavně zemědělským silám, které hospodařily na usedlostech, kde dosud chyběli čeští osídlenci.²⁰⁴

V samotném Chebu bylo v říjnu určeno k odsunu ještě 680 Němců. V městské nemocnici pracovalo ještě 55 nepostradatelných Němců. Naprostý nedostatek českého zdravotnického personálu si vynutil vyjmutí německých řádových ošetřovatelek z odsunu.²⁰⁵ Do odsunu se nepočítalo se 402 osobami, jež si zažádaly o vrácení státního občanství. Ve smíšených manželstvích žilo dalších 125 osob. Cizinců, většinou Rakušanů, bylo 90, antifašistů podléhajících odsunu bylo 242 a chebských specialistů 225.²⁰⁶

---

¹⁹⁶ Prvního dne nastoupilo asi 1 300 mužů a žen např. na práce spojené se stavební obnovou města. Pracovalo se každou sobotu od 7 do 12 hodin a od 1 do 6 hodin. Pracovní povinnost Němců v Chebu. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 4, 25. 5., s. 2.

¹⁹⁷ Počet Čechů na Chebsku. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 8, 22. 6., s. 1.

¹⁹⁸ *Zpráva o činnosti okresního výboru v Chebu [za rok 1946]*. Op. cit., s. 3; Staněk udává, že 15. července 1946 měl okres Cheb 48 804 Němců. STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 209.

¹⁹⁹ Sabotuje se odsun. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 15, 10. 8., s. 3.

²⁰⁰ „Vyjmutí z odsunu se vztahovalo na uznané antifašisty a jejich rodinné příslušníky, osoby z národnostně smíšených manželství, horníky a další legitimované odborníky se členy rodin.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 217.

²⁰¹ Na chebském okrese je 19.720 Čechů. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 16, 17. 8., s. 2.

²⁰² Začátkem června byl zahájen tzv. řádný transfer do sovětského okupačního pásma v Německu. STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 198; „Vysídlování do sovětské zóny mělo začít 5. června lodmi po Labi do Saska a Meklenburska, železniční transporty se měly vypravovat od 10. června po trasách Podmokly-Bad Schandau, Tršnice-Gera nebo Tršnice-Altenburg. (...) Odsunovat se měly mj. také Němci z okresů v obvodě oblastní osídlovací úřadovny v Karlových Varech. (...) Hmotnost zavazadel, která si odsunované osoby mohly vzít sebou, byla stanovena do 50 kg, na hotovosti mohla každá osoba vyvézt 500 RM. Všechny osoby musely projít zdravotní prohlídkou, každý transport měl mít dva německé ošetřovatele. Vlaky se měly vybavit zásobami potravin na 4 dny. Za odsunovou jednotku se považovala celá rodina.“ Ibid., s. 204.

²⁰³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-2783/46, 9. 10. 1946.

²⁰⁴ Sabotuje se odsun. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 15, 10. 8., s. 3.

²⁰⁵ *Zpráva o činnosti okresního výboru v Chebu [za rok 1946]*. Op. cit., s. 43.

²⁰⁶ Z chebských ulic vymizely již skoro žluté a bílé pásy. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 21, 21. 9., s. 2.

V měsíci říjnu byl odsun Němců z celého západočeského pohraničí v podstatě ukončen.²⁰⁷ Ve středu 30. října odjel z Karlových Varů - Dvorů přes Cheb směrem na Pomezí-Schirnding poslední hlavní převoz s odsunutými Němci.²⁰⁸ Rovněž odsun antifašistů přes celní úřad ve Wiesu byl od 31. 10. 1946 zastaven a dále se vyjednávalo s americkými vojenskými orgány o další povolení k přechodu hranic těmito transporty.²⁰⁹

V obcích, ve kterých bylo velké procento německého obyvatelstva, probíhal odsun velmi obtížně. První transport ze Schönbachu byl proveden teprve v polovině dubna ve velmi malém a neuspokojivém měřítku.²¹⁰ Rovněž v Plesné byl odsun Němců naprosto nevyhovující a pomalý.²¹¹ Z Františkových Lázní se odsunovali nemocní, kteří byli ubytováni v penzionech a sanatoriích používaných jako lazarety.²¹² Jejich urychlený odsun byl odůvodňován zejména těžkou vyživovací situací a možností šíření epidemických nemocí, jakož i značnou úmrtností.²¹³ Z Libštejna bylo odtransportováno asi 150 osob do sběrných táborů, dalších 90 mladých Němců bylo odesláno do vnitrozemí na práci. V rámci dobrovolného odsunu se přihlásilo 225 antifašistů. Dále odešlo asi 15 rodin a asi 20 lidí překročilo hranice ilegálně.²¹⁴

Počítalo se s tím, že v chebském okrese zůstane značná část Němců jako specialistů nebo nepostradatelných zaměstnanců, v jejichž každodenním životě došlo od května roku 1946 k určitému uvolnění.²¹⁵ Těžkosti při nahrazování Němců českými silami vedly národní

---

²⁰⁷ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 221; „Vláda ČSR schválila 14. října usnesení, podle kterého se měl organizovaný transfer do sovětské zóny ukončit 27. a do americké 29. října.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 223.

²⁰⁸ Slavík, R. J. S posledním odsunem. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 28, 9. 11., s. 1; Staněk udává datum 29. října. STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 225.

²⁰⁹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-3374/46, 10. 12. 1946.

²¹⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. 922/46, Přehled o činnosti města Schönbachu u Chebu 22. 4. 1946.

²¹¹ Do 21. dubna bylo odsunuto 200 osob a přes hranice uteklo 8 rodin, což bylo asi 30 osob. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, Regionální zpráva obce Plesné a okolí, duben 1946.

²¹² SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, Františkovy Lázně nyní a dřív, duben 1946.

²¹³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 16. 1. 1946.

²¹⁴ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, Regionální zpráva obce Libštejna, duben 1946.

²¹⁵ „Zásadní poskytování úlev těm osobám, které se uznávaly za nepostradatelné, určily směrnice ministerstva vnitra z 27. května 1946. Za obzvlášť kvalifikované pracovní síly, odborníky a specialisty se měly považovat (a také legitimovat) pouze vybrané skupiny Němců zaměstnaných v hornictví a průmyslu, tedy nikoliv v zemědělství. (...) Kromě vyjmutí z odsunu měli mít odborníci a specialisté zajištěny následující úlevy: 1. nebyli podrobeni osobním omezením v místě bydliště a pracoviště; 2. byli vyjmuti z opatření proti Němcům v oboru bytovém, pokud to nebylo na úkor Čechů a Slováků; 3. mohli kromě části movitého majetku, která nepodléhala konfiskaci, nerušeně užívat i obytné domky s příslušenstvím a také běžné zařízení domácností; 4. měli nárok na stejné potravinové přiděly jako ostatní pracující ve stejné zaměstnanecké kategorii; 5. mohli se v souvislosti s výkonem zaměstnání volně pohybovat, používat veřejné dopravní prostředky a se svolením vedení závodů mohli při odloučení od rodiny jednou měsíčně vykonat její návštěvu; 6. s výjimkou 25 % příplatku pro horníky měli mít mzdové podmínky shodné s ostatními zaměstnanci stejného oboru a kvalifikace a nemělo se na ně vztahovat ustanovení o 20 % srážkách z hrubých mezd a nemocenských dávek ani povinné vázání části mezd nad hranici 2 000 Kčs měsíčně.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 305-306.

správce k tomu, že při určování statutu specialisty²¹⁶ byli velmi často neobjektivní. Protože nebyl dostatek českých odborníků, kteří by je kontrolovali, tak je v této zvláštnosti v podstatě nic neomezovalo.²¹⁷

V Schönbachu žilo v srpnu roku 1946 odhadem bez rodinných příslušníků asi 760 specialistů a dalších 800 osob bylo zaměstnáno při výrobě strunných hudebních nástrojů, které by bylo možné nahradit až po zdlouhavém zapracování českých odborníků.²¹⁸ Město Schönbach proto dostalo povolení od ministerstva vnitra, aby tam byli ponecháni všichni specialisté zabývající se domácí výrobou hudebních nástrojů.²¹⁹

Odsunutí Němci, kteří zůstali blízko za hranicemi, se často nelegálně vraceli zpátky kvůli pracovním příležitostem. OSK se snažila až na výjimky v případě žní bránit těmto návratům a zakazovala Čechům, aby je zaměstnávali.²²⁰ Objevovaly se také případy krádeží v poloprázdných obcích a osadách, které ležely v těsném sousedství státní hranice.²²¹ Němci se příliš neobávali trestu, neboť za ilegální přechod hranic hrozil maximálně čtrnáctidenní pobyt ve vězení.²²²

V průběhu odsunu rostla určitá nevraživost a nedůvěra k starousedlým Němcům. Často se vyskytovaly případy požárů a ozbrojených přepadení, u kterých se okamžitě hledal viník mezi německými obyvateli. Na základě povrchního vyšetřování byla přijata často dosti tvrdá opatření²²³ a vyvolána neadekvátní reakce představitelů státní správy.²²⁴ Jindy se po zbrklém osočení osob německé národnosti ukázalo pečlivějším vyšetřováním, že na vině byla obyčejná nedbalost.²²⁵

---

²¹⁶ „Někdy byli Němci vyřazováni z odsunu ani ne tak pro svou odbornou nepostradatelnost, jako spíše z toho důvodu, že nahrazovali české zaměstnance na málo kvalifikovaných pracovních místech a při různých pomocných, často fyzicky náročných činnostech.“ Ibid., s. 309.

²¹⁷ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 818, Korespondence OSK, Memorandum. V Lokti, dne 7. února 1946.

²¹⁸ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, srpen 1946.

²¹⁹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 4. 1946.

²²⁰ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 28. 8. 1946.

²²¹ Na Schönbašsku byly v srpnu hlášeny krádeže dobytka odsunutými německými sedláky. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 28. 8. 1946.

²²² SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-2783/46, 9. 10. 1946.

²²³ Národní správce chebské firmy Fischer, která vyhořela, tvrdil, že požár založili pravděpodobně Němci. Bezpečnostní referent konstatoval, že se množí případy zakládání požárů, střílení po autech na silnicích a jiné teroristické činy ze strany německého obyvatelstva, takže je nutno učinit radikální opatření k jejich omezení. Navrhoval, aby přilehlé okolí firmy Fischer bylo ihned vyčištěno od všech Němců včetně nepostradatelných (jednalo se asi o 700 lidí), kteří měli být dopraveni do tábora č. 10 a při nejbližší příležitosti odvezeni buď do Německa anebo do vnitrozemí. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 8. 4. 1946.

²²⁴ Některé MSK žádaly vybavení zbraněmi z důvodu množících se přepadení a požárů. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 22. 2. 1946.

²²⁵ „V poledních hodinách 3. října vypukl náhle v obci Rohr u Chebu požár, který zachvátil v několika minutách stodolu, naplněnou letošní sklizní. V prvních okamžicích, ještě než požár byl uhašen, bylo podezření, že požár byl založen zločinnou rukou a že jej založili zámyslně Němci, kteří měli být v době 4 dnů z obce odsunuti, nebo že byl založen osobou další, která se na zdejší státní území vrátila z Německa cestou ilegální. Z důvodu toho byl zajištěn dosavadní obyvatel hospodářství Němec Vogl a jeho dva spolupracovníci. Začalo vyšetřování. Bylo

2. 2. Kdo nahradí Němce?

Na počátku února roku 1946 se v chebském okrese nacházel stále ještě nedostatečný počet českých obyvatel. Podle situačního hlášení OSK o počtu Čechů a Němců Oblastní osídlovací úřadovně v Karlových Varech za 10. potravinové období se nacházel na celém okrese začátkem února 14 701 Čech.²²⁶ V pracovním poměru bylo ještě mnoho Němců, nejen specialistů. Na vině byla malá ochota odcházet do pohraničí pracovat v zaměstnaneckém poměru a malé platy, které byly často mnohem nižší než ve vnitrozemí. OSK navrhovala zavedení pohraničního příspěvku nebo zařazení celého pohraničí do vyšší mzdové třídy. Další byly bytové potíže. Sestěhování několika německých rodin do jednoho bytu rozhodně nestačilo. Osídlenci byli často přesvědčeni, že dostanou pěknou vilku, a zatím je čekal pouze po hygienické stránce nevyhovující byt. Správní orgány několika pohraničních okresů západních Čech navrhovaly jakousi formu nuceného osídlení, které ale nesmělo být trestem.²²⁷ Rezervovaně se stavěly k tomu, že se vnitrozemské podniky zbavovaly špatných pracovníků tak, že je posílaly s osvědčením do pohraničí. Nucené přesídlování se používalo u zaměstnanců veřejných, kteří ovšem dělali všechno proto, aby do pohraničí nemuseli nastoupit. Tak přicházel jeden až dva z deseti přidělených úředníků.²²⁸

Ze zahraničních reemigrantů měla OSK zájem o volyňské Čechy nebo příslušníky zahraničních armád, ale odmítala krajany ze Slezska, protože ti už podle jejího názoru ztratili svoje národní citění a měli blíže k Němcům než ke svým předkům. Někteří z nich neuměli česky a jejich způsob myšlení byl odlišný. OSK proto požadovala jejich umístění ve vnitrozemí.²²⁹

V polovině června mělo město Cheb 10 080 obyvatel české národnosti a s pokračujícím odsunem se dalo brzy očekávat, že dosáhne české většiny.²³⁰ Překročením hranice deseti tisíc obyvatel českého původu byly splněny všechny předpoklady pro nahrazení

---

nezvratně šetřením prokázáno, že požár vznikl samovznícením za vlhka a již klíčícího do stodoly svezeneho a uskladněného obilí, zvláště pak žita, které bylo svezeno do stodoly, ač ještě mokré a jehož klasy značně klíčily. (...) Podezření, že požár založili Němci, je tudíž neodůvodněné.“ Němci vypalují statky na Chebsku? *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 24, 12. 10., s. 1.

²²⁶ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 70, slož. 847, Odsun nouzové nemocnice, Hlášení úmrtí ve sběrných střediscích, 9. 2. 1946.

²²⁷ „Protože už delší dobu bylo zřejmé, že jsou vyčerpány možnosti k získání nových pracovníků dobrovolnou cestou, začaly se objevovat úvahy o použití nátlakových prostředků. V této souvislosti je třeba předem připomenout, že osídlovací proces byl v zásadě uskutečněn na principech dobrovolnosti, kdy se osídlenci rozhodli k odchodu do pohraničí zcela svobodně. Hlavním lákadlem byla přítom vidina velkého majetku, který bude v pohraničí rozdělován.“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 68.

²²⁸ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 818, Korespondence OSK, Memorandum. V Lokti, dne 7. února 1946.

²²⁹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 818, Korespondence OSK, Memorandum. V Lokti, dne 7. února 1946.

²³⁰ Počet Čechů na Chebsku. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 8, 22. 6., s. 1.

místní správní komise národním výborem.²³¹ Tento počet rovněž podpořil hlasy, které volaly po tom, aby Cheb zůstal centrem kraje.²³²

Podle hlášení jednotlivých obcí k 1. 7. 1946 byl celkový stav obyvatel v době probíhajícího řádného odsunu 55 992 osoby. Z tohoto počtu představovalo obyvatelstvo české nebo slovenské národnosti 18 187 osob.²³³ OSK v Chebu proto mohla být 4. července po květnových volbách²³⁴ nahrazena okresním národním výborem.²³⁵ 17. srpna bylo v chebském okrese 19 720 Čechů, zatímco Němců už jenom 20 070. Ke konci měsíce se tak dovršil přelom ve složení obyvatelstva chebského okresu; Češi získali národnostní převahu.²³⁶ Na počátku října přesahoval počet českých a slovenských obyvatel už číslo 20 000.²³⁷

V březnu a v dubnu 1946 se mohl každý dospělý občan ČSR ucházet formou přihlášky o konfiskovaný majetek, které pak tvořily podklad pro provedení prodejového řízení konfiskovaných movitostí. Zatím se prodávaly pouze svršky a drobné předměty, což se neobešlo bez rozkrádání.²³⁸

V červenci roku 1946 bylo vytvořeno 28 místních národních výborů v obcích, ve kterých odevzdalo platné hlasovací lístky při květnových volbách více jak 50 voličů. V ostatních obcích zůstaly prozatímně místní správní komise.²³⁹ Také nízký počet českých obyvatel velkého počtu obcí stál za snahou, aby obce, které ležely blízko sebe, byly sloučeny v jediný celek. Tím by se docílilo zjednodušení veřejné správy a dále by se zvýšila hospodářská a finanční soběstačnost nově utvořených obcí.²⁴⁰

Výjimkou v relativně vysokém počtu osídlenců byly kromě okresního města Františkovy Lázně, které měly 22. června již 1 325 obyvatel české národnosti.²⁴¹ Naproti

---

²³¹ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 157.

²³² Košler, H. Dr. Co potřebuje Cheb. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 1, 1. 5., s. 1.

²³³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, srpen 1946; V této době přesáhl počet českých pracovních sil čísla 8 tisíc. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, duben 1946.

²³⁴ Volby do Ústavodárného NS dne 26. května 1946 v politickém okrese Cheb dopadly takto: platné hlasy odevzdané pro kandidátní listinu KSČ - 6 243 (54,85 % všech hlasů), ČSL - 806, SD - 1 848, NS - 2 437, prázdné lístky odevzdalo 49 voličů. SLEZÁK, Lubomír. Op. cit., s. 109.

²³⁵ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 187.

²³⁶ Na chebském okrese je 19.720 Čechů. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 16, 17. 8., s. 2.

²³⁷ Odsun Němců proveden na 80 %. *Jednota*, 1946, 4. 10., s. 2.

²³⁸ ČAPKA, František. Op. cit., s. 104-105.

²³⁹ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 187; Že přítomnost osob české národnosti ještě neznamenal skutečné převzetí obce českým živlem dokládá situace v Mostově, kde byli kromě osídlenců z vnitrozemí usazeni také rakouští Češi, z nichž někteří dle sdělení MSK neovládali dostatečně český jazyk. OSK se proto usnesla na tom, že funkce členů MSK mohou vykonávat jenom Češi ovládající český jazyk slovem i písmem. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 10. 5. 1946.

²⁴⁰ Uvažovalo se o spojení obcí Cheb- Matzelbach, Cheb-Háje, Plesná-Šneky, Františkovy Lázně-Horní Lomany, Dolní a Horní Schönbach se měly sloučit s obcí Schönbach. Slučování obcí na chebském okrese. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 13, 27. 7., s. 2.

²⁴¹ Počet Čechů na Chebsku. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 8, 22. 6., s. 1.

tomu nepříznivá situace v osídlování se projevovala zejména na venkově²⁴² a v menších městečkách s průmyslovou výrobou. V květnu 1946 byly dvě třetiny českých obyvatel usazeny v samotném Chebu a pouze 5 tisíc osob bylo roztroušeno v ostatních obcích. Příliv osídlenců do Schönbachu dostoupil na konci dubna roku 1946 teprve pěti set osob a okolní obce byly jen nepatrně obsazeny českým obyvatelstvem. Na vině byl hudební průmysl se svou speciální výrobou. Uvolněné byty po několika desítkách odsunutých Němců rozhodně nemohly uspokojit poptávku českých osídlenců. Pomalý odsun také stěžoval zásobovací situaci města. Malými platy a vyššími cenami proti vnitrozemí vznikaly zaměstnancům určitá příkoří, neboť značná část z nich stále ještě žila bez rodin a proto byly jejich existenční náklady značně vyšší.²⁴³ Kritická situace panovala v okolních obcích, které se osídlovaly ještě obtížněji. V březnu se například rozhodla odejít do jiného okresu většina českých osídlenců z nedalekého Opatova.²⁴⁴ Až v letních měsících se příchod obyvatel do Schönbachu oživil, když jen za měsíc červen přibylo 100 Čechů.²⁴⁵

V Plesné žilo na počátku června roku 1946 480 českých obyvatel a do jejího blízkého okolí přišlo asi 200 Čechů. V důsledku nízkého stavu bezpečnostních složek se nedařilo zajišťovat státní majetek po odsunutých Němcích. Finanční stráž nestačila hlídat státní hranici, která probíhala v bezprostřední blízkosti obce. Proti nelegálním návratům Němců a pašování zboží, zejména cigaret, musela pomáhat armáda a SNB. Malé platy v dělnických profesích, drahota a nedostupnost služeb stejně jako žádné kulturní vyžití nenalákalo do Plesné velké množství osídlenců.²⁴⁶ Situace se zlepšila podobně jako v Schönbachu v letních měsících, kdy v Plesné a Šnekách přibylo jen za měsíc červen 150 Čechů.²⁴⁷ 22. června bylo v Plesné 542 osob české národnosti.²⁴⁸ V nedaleké obci Vildštejn žilo v druhé polovině června

---

²⁴² Za všechny příklad osady Mühlgrün (dnes Mlýnek): „Pro neúplné osídlení a nedostatek pracovních sil je zde celkem asi 158 obyvatel. Obytných stavení je asi 15 a větších hospodářství 12 a to s 30-50 ha půdy. Z důsledku špatného spojení a osídlení je obec poloprázdná, je však možno hospodářské poměry zlepšit hlavně po stránce technické. Je ostudou bývalých majitelů, že obec, která má výhodnou úrodnou polohu a která vlastní na 450 ha nemá ještě zavedené elektrické a telefonní vedení a není zde ani benzinová stanice.“ Z pohraniční výspy. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 24, 12. 10., s. 1.

²⁴³ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. 922/46, Přehled o činnosti města Schönbachu u Chebu, 22. 4. 1946; Do těchto míst přicházeli nejochotněji uchazeči o národní správy. Když si však uvědomíme, že celý hudební průmysl na Schönbašsku a Plesensku byl pod národní správou tří osob, je jasné, že zalidnit tento region bylo obtížné. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, listopad 1946.

²⁴⁴ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 23. 3. 1946.

²⁴⁵ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 24. 7. 1946; Některé obce na Chebsku údajně vykazovaly v červenci a srpnu příliv až třiceti Čechů denně. Můžeme za tím vidět horečnou snahu národních správců, kteří si plně uvědomili, že německé zaměstnance budou muset nahradit českými pracovními silami. České pracovní síly za každou cenu. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 14, 3. 8., s. 1.

²⁴⁶ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, Regionální zpráva obce Plesné a okolí, duben 1946.

²⁴⁷ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 24. 7. 1946.

²⁴⁸ Počet Čechů na Chebsku. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 8., 22. 6., s. 1.

stále jen 466 českých obyvatel,²⁴⁹ přičemž pro chod továren, živností a úřadů bylo potřeba asi 1 600 českých obyvatel, tj. asi 500 rodin.²⁵⁰

Dalším zdrojem nových osídlenců mělo být Slovensko, kam podnikla delegace OSK v červenci roku 1946 náborový zájezd, který byl součástí plánu na osídlení okresu Slováky. Pro přesídlení do chebského okresu bylo získáno asi 200 slovenských rodin. Jednalo se většinou o osoby evangelického vyznání z okolí Nového Mesta nad Váhom a Myjavy.²⁵¹ Slováci byli ihned po příchodu umístěni v červených kasárnách v osídlovacím středisku č. 10, kde byli podrobeni lékařské prohlídce. Druhý den po příjezdu začalo jejich rozmísťování do pracovního poměru nebo usídlování na opuštěných statcích.²⁵² Další nábor pracovních sil na Slovensku byl plánován v letních a podzimních měsících.²⁵³

Příchod dalších Čechů do Chebu byl komplikován zejména nedostatkem vhodného bydlení. MNV v Chebu si tuto okolnost dobře uvědomoval a snažil se získat potřebné byty pro nové osídlence. Zatímco v září roku 1946 byla ve městě poptávka po tisícovce bytů, k dispozici jich bylo pouze 200.²⁵⁴ Špatná kvalita bytů po odsunutých Němcích byla ještě zhoršována jejich masivním vykrádáním.²⁵⁵

2. 3. Žně –zkouška pro zemědělství

V zemědělském sektoru příliv osídlenců již na přelomu let 1945 a 1946 vcelku ustal, takže bylo možné přehlédnout rozsah zbylé zemědělské půdy, která měla být zčásti proměněna na pastviny nebo případně zalesněna, z čehož ovšem plynulo nebezpečí vylidnění. Horská pastvinářská družstva ovšem také vyžadovala pracovní síly, které nebyly k dispozici.²⁵⁶ S nadcházejícím odsunem německých zemědělců stála před OSK otázka náboru dalších osídlenců, kteří by pokud možno plynule převzali zemědělské usedlosti. Také nedostatek námezdních pracovních sil pro státní statky byl alarmující.

---

²⁴⁹Ibid., s. 1.

²⁵⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK.

²⁵¹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 28. 8. 1946.

²⁵² SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 28. 8. 1946.

²⁵³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 23. 10. 1946.

²⁵⁴ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 198.

²⁵⁵ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-2783/46, 9. 10. 1946.

²⁵⁶ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5., slož. 818, Korespondence OSK, Memorandum. V Lokti, dne 7. února 1946; „Dalšími důvody pro HPD byly vojensko-bezpečnostní, když řídké osídlení skýtalo možnost dobré obrany státu.“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 80; „HPD se setkávala s obrovskými komplikacemi pokud šlo o sociální úroveň družstevníků a jejich pracovní morálku (byla nesrovnatelně horší než u individuálně hospodařících osídlenců), vhodné ubytování, kterého se nedostávalo, což se projevovalo v nekončících odchodech do vnitrozemí.“ Ibid., s. 81-82.

V neděli 12. května 1946 se konalo na Náměstí dra Edvarda Beneše v Chebu slavnostní předání zemědělské půdy do vlastnictví českým zemědělci.²⁵⁷ Slavnostní projev pronesl sekční šéf ministerstva zemědělství Ing. Kořátko,²⁵⁸ který také osobně předal zemědělské dekrety jednotlivým osídlencům.²⁵⁹ Samotné předávání mělo ale jen propagační účel, protože dekrety obsahovaly pouze příslib převedení vlastnictví do rukou osídlenců, ale nedávaly žádného práva ke skutečnému zaknihování.²⁶⁰ Při převzetí podepisoval osídlenec tzv. přidělové podmínky, jež byly formulované v duchu příslušných dekretů a ministerských směrnic. Nový nabyvatel se zavazoval, že půdu nebude bez svolení NPF prodávat, dělit nebo zadlužovat.²⁶¹

V chebském okrese bylo k červenci roku 1946 zkonfiskováno 1 910 zemědělských usedlostí způsobilých k osídlení. Z nich bylo 811 přiděleno novým osídlencům, 635 státním statkům a 142 pastvinářským družstvům.²⁶² Na počátku července byl okres osídlen asi z 60 procent. Osídleno nebylo zhruba 9 000 ha zemědělské půdy,²⁶³ což představovalo asi 600²⁶⁴ zemědělských usedlostí, které by byly obsazeny nejméně šesti sty rodinami, čemuž by odpovídal počet 2 400 osob. Až dosud byly tyto síly nahrazeny osobami německými. Zemědělství dosud zaměstnávalo nastálo přibližně 8 500 osob. Tento počet však nebyl dostačující a proto muselo být vypomáháno různými opatřeními zejména v době nadcházejících žní.²⁶⁵ Podle hlášení okresního úřadu ochrany práce bylo v červenci roku 1946 v zemědělství zaměstnáno asi 800 Čechů a Slováků.²⁶⁶

---

²⁵⁷ „V jarních měsících roku 1946, kdy dozníval organizovaný přesun zemědělských osídlenců do pohraničí, rozhodlo ministerstvo zemědělství o urychleném předání dekretů o vlastnictví přidělené půdy osídlencům. Argumentovalo se mj. tím, že dekrety přispějí k uklidnění mezi osídlenci po měsících nejistot v souvislosti s prověrkami národních správců.“ Ibid., s. 64; Načasování předání dekretů těsně před volbami, které se konaly 26. 5., mělo přinést hlasy komunistům, kteří se prezentovali jako hlavní organizátoři zemědělského osídlování. Chebští komunisté dosáhly nadpoloviční většiny, když získali necelých 55 procent všech hlasů, což bylo o 15 % více než byl celostátní výsledek. SLEZÁK, Lubomír. Op. cit., s. 109.

²⁵⁸ Slavnostní předání zemědělské půdy do vlastnictví českých zemědělci. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 1, 1. 5., s. 2.

²⁵⁹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 10. 5. 1946.

²⁶⁰ ČAPKA, František. Op. cit., s. 65; Do 28. října 1947 se měl podle plánu provést odhad zemědělských usedlostí a jejich zaknihování. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 23. 10. 1946.

²⁶¹ Budoucí vlastnické právo se vztahovalo jen na 13 ha. ČAPKA, František. Op. cit., s. 66.

²⁶² Kronika města Chebu. Op. cit., s. 187; Na chebském okrese bylo stále mnoho velikých hospodářství o výměře od 30 do 60 ha. Zemědělství na chebském okrese. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 16, 17. 8., s. 3.

²⁶³ *Zpráva o činnosti okresního výboru v Chebu [za rok 1946]*. Op. cit., s. 32.

²⁶⁴ Podle Tomse bylo v srpnu 1946 na okrese Cheb hlášeno 680 neobsazených usedlostí. TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). *Minulostí Západočeského kraje*, 1985, roč. 21, s. 47.

²⁶⁵ Nedostatek pracovních sil pro zemědělství se například projevil při sklizni sena v obci Dürnbachu, která potřebovala 300 lidí. Po dohodě s úřadem práce byly provedeny v chebských ulicích zátahy a shromáždění Němci byli odvezeni do Dürnbachu. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 2. 7. 1946.

²⁶⁶ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, červenec 1946.

Na přelomu července a srpna sklizeň úrody v některých obcích vážla vlivem urychleného odsunu Němců. Nejohroženější byly pozemky obhospodařované správou státních statků, která neměla skoro žádné zemědělské dělníky a nebyla schopna svými silami úrodu sklídit. Správa státních statků proto požádala o přidělení 1 100 lidí na svezení úrody. Oblast, v níž nebylo možné sklizeň provést, byla rozdělena na 6 menších území, z nichž na Vildštejnsku, Plesensku a Schönbašsku provedly příslušné obce sklizeň svými vlastními silami a do ostatních byly pracovní síly přiděleny. Největší péči vyžadovaly statky při hranicích poblíže Dyleně a to ve Starém Kynšperku, Kozlech (něm. Gosel), Bodenu, Oldřichově a Paliči.²⁶⁷

Kvůli nedostatku českých pracovních sil ONV souhlasil s tím, aby Němcům, kteří chtěli pracovat za stravu na zemědělských usedlostech, byl povolen přechod přes hranice.²⁶⁸ Měli být přesně registrováni a příslušní činitelé se měli postarat o to, aby po uplynutí týdenní lhůty byli zasláni zpět do Německa.²⁶⁹ Na žně bylo mimo jiné vyčleněno 150 vězňů a zaměstnanci továren.²⁷⁰ Také osazenstvo ONV a MNV Cheb bylo uvolněno na žňové práce.²⁷¹ 28. července bylo posláno do 20 obcí 1 100 Němců, kteří měli být podle potřeby za týden nahrazeni jinými. Po dobu žní pomáhali též vojáci.²⁷² Kromě potravinářských obchodů došlo na dobu jednoho týdne k uzavření všech služeb a živností, čímž se získalo asi 400 pracovníků.²⁷³ Po polovině srpna byla úroda sklizena už ve 12 obcích a na celém okrese byly žně na 90 procent skončeny.²⁷⁴

V srpnu se stala situace v zemědělství kritickou, když v některých obcích nezůstalo ani dost lidí, kteří by nakrmili dobytek.²⁷⁵ Celkem se bylo nutno postarat o 2 200 kusů pro celý okres. Určitý počet hospodářských zvířat byl koncentrován vrchní správou státních statků

---

²⁶⁷ Osady Boden a Oldřichov (něm. Ullrichsgrün) již zanikly; Autor tohoto článku tvrdí, že z těchto statků jejich bývalí majitelé a celé osazenstvo uteklo přes hranice a tyto vesnice zůstaly téměř opuštěné. Žňová akce pokračuje. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 15, 10. 8., s. 2.

²⁶⁸ „Ministerstvo vnitra ve výnosu z 13. srpna 1946 upozorňovalo na to, že pokusy o tzv. malý pohraniční styk na čs.-bavorské hranici, kterou někteří Němci překračovali rovněž s cílem najít si práci, je třeba rázně omezit (o některých výjimkách měly možnost rozhodnout národní výbory).“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 213.

²⁶⁹ SOKa Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 21. 8. 1946; Těmto zemědělským dělníkům se údajně vydávaly normální potravinové lístky a dostali také dobře zapláceno. České pracovní síly za každou cenu. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 14, 3. 8., s. 1.

²⁷⁰ SOKa Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 7. 8. 1946; Na výpomoc na žně daly plné osazenstvo k dispozici firmy Premier, Oschatz a Widtmann. Ostatní závody poskytovaly pracovní síly podle možností. Vyjmuti byli železničáři, poštovní zaměstnanci a Národní banka. Svépomocná žňová akce v chebském okrese. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 12, 20. 7., s. 1.

²⁷¹ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 187; Zaměstnanci MNV Cheb v počtu asi třiceti lidí byli několik týdnů nasazováni na žňové práce na sedmi statcích, které patřily městu Cheb. Žňové brigády MNV Cheb. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 17, 24. 8., s. 1.

²⁷² Žňová akce pokračuje. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 15, 10. 8., s. 2.

²⁷³ Ibid., s. 2.

²⁷⁴ Žně na Chebsku vrcholí. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 17, 24. 8., s. 2.

²⁷⁵ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 196.

a rybníků ve Vildštejně,²⁷⁶ další část se rozdělila mezi osídlence a 800 kusů bylo odehnáno do vnitrozemí, čímž se okres značně ochudil.²⁷⁷ Kvůli kritickému nedostatku pracovních sil bylo nařízeno podle vyhlášky ministerstva sociální péče,²⁷⁸ aby se všichni muži a ženy narození v letech 1927 a 1928 hlásili u MNV za účelem včlenění do zemědělství, dokud se nepodaří hospodářství obsadit reemigranty z Volyně nebo získat zemědělské dělníky z vnitrozemí.²⁷⁹

Nedostatek námezdních sil se řešil také nábořem brigádníků neslovanské národnosti z ciziny. V letních měsících zaměstnávaly státní statky a rybníky jako zemědělské dělníky rumunské a maďarské pracovní síly.²⁸⁰ V pastvinářských družstvech pracovali reslovakizovaní Maďaři, většinou cikánského (sic) původu, jejichž pracovní morálka byla velmi nízká.²⁸¹

Během léta pokračoval nábor pracovních sil do zemědělství. K získání nových osídlenců na zemědělské usedlosti byla vyslána sedmičlenná četa složená ze členů ONV na Vsetínsko a Valašskomeziříčsko.²⁸² Další náborový zájezd byl podniknut v srpnu do stejných lokalit.²⁸³ V červenci projevil okres Cheb zájem o volyňské Čechy pro svá neosídlená hospodářství, kterých mělo být celkem 1 473.²⁸⁴ Při osídlování se už nepovolovalo vybírání jednotlivých usedlostí. Zato měl každý nový hospodář obdržet přiděl obilí k výživě a přiděl dobytka a setby.²⁸⁵

Dalším zdrojem pracovních sil bylo Slovensko. ONV provedl v červenci náborovou akci v některých chudých krajích Slovenska a usídlil v okrese asi 200 zemědělců,²⁸⁶ z nichž se většina osvědčila jako schopní hospodáři.²⁸⁷ V srpnu se ze slovenských okresů Nové Mesto nad Váhom, Myjavu a dalších hlásilo ihned 70 až 100 rodin ochotných se trvale usadit na

---

²⁷⁶ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK.

²⁷⁷ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 196.

²⁷⁸ Šlo o vyhlášku ministerstva ochrany práce a sociální péče z 12. srpna 1946, jež se vztahovala na mládež narozenou v letech 1927 a 1928, která měla plnit pracovní povinnost v zemědělství po dobu tří měsíců. STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 301.

²⁷⁹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 4. 9. 1946.

²⁸⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 24. 7. 1946.

²⁸¹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-2783/46, 9. 10. 1946.

²⁸² SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 17. 7. 1946.

²⁸³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 21. 8. 1946.

²⁸⁴ Celkem by se jednalo o 6 500 osob i s rodinnými příslušníky. Kronika města Chebu. Op. cit., s. 186-187.

²⁸⁵ Z osídlování Chebska. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 21, 21. 9., s. 2.

²⁸⁶ Osídlovací úřad pro Slovensko sliboval zemědělcům ze slovenských krajů, kteří měli osídlit zemědělské usedlosti v chebském okrese, že do 14 dnů po ubytování obdrží osídlenec dotyčnou usedlost, kterou si vybere, do svého vlastnictví pod dekretem. Doporučovalo se, aby si sebou osídlenec nebral žádný inventář, neboť v chebském okrese jsou budovy a byty kompletně vybavené. Rodinu měl pokud možno vzít sebou. Útraty na dopravu šly na účet chebského okresu. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 106, slož. 853, Různá korespondence týkající se osídlování Chebska, 2. 9. 1946; Tyto podmínky mohly být jen těžko splnitelné, protože na stacích připravených pro Slováky byl pouze dobytek horších kvalit. Rovněž stroje a zařízení byly ve velmi špatném stavu. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 25. 9. 1946.

²⁸⁷ *Zpráva o činnosti okresního výboru v Chebu [za rok 1946]*. Op. cit., s. 35.

Chebsku.²⁸⁸ Slovenští zemědělci osídlili podle plánu ONV pás osad od Horního Kunreuthu (dnes osada Horní Hraničná) až k Libštejnu, kde již na konci září bylo přes 400 rodin.²⁸⁹ Část těchto osídlenců tvořili slovenští reemigranti z Rumunska (z tzv. Sedmihradského Rudohoří).²⁹⁰

V obcích Ermesgrün, Dürrengrün a osadě Flussberg (dnes Flusárna) bylo v září roku 1946 připraveno asi 30 zemědělských usedlostí o výměře od 3 do 13 ha, které musely být obsazeny do 14 dnů, pro maximálně 50 rodin slovenských reemigrantů z Rumunska.²⁹¹

V říjnu bylo konstatováno, že pro zemědělství je nutno získat ještě 411 rodin osídlenců v rámci akce osídlení okresu volyňskými Čechy a 300 rodin rumunských Slováků.²⁹² Do konce roku 1948 bylo potřeba snížit počet nadměrně velkých usedlostí v držení jednotlivců dosídlením Čechy, Slováky a reemigranty z různých států. Vhodnými stavebními úpravami se mělo provést rozdělení nadměrných objektů pro přiměřený počet osídleneckých rodin.²⁹³

2. 4. Průmysl v ohrožení

OSK v Chebu připouštěla, že po odsunu Němců bude chebský okres co se týče průmyslu předimenzován, ale na druhou stranu by redukce průmyslu znamenala méně obyvatel, což by ovlivnilo ostatní sektory. Navrhovalo se proto, aby byly zrušeny výroby ve vnitrozemí, popř. sloučeny se zdejšími firmami při ponechání sídla takto vzniklého nového podniku v pohraničí.²⁹⁴ Okres nevykazoval ani jedno oblastní ředitelství, a proto se OSK rozhodla použít všech prostředků k tomu, aby další podniková ředitelství byla zřizována v Chebu.²⁹⁵ OSK se domnívala, že připojením k vnitrozemskému podniku se poškozují zájmy domácího závodu.²⁹⁶

---

²⁸⁸ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 21. 8. 1946.

²⁸⁹ Z osídlování Chebska. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 21, 21. 9., s. 2.

²⁹⁰ Doval. Slováci mezi námi. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 32, 25. 10., s. 5.

²⁹¹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 106, slož. 853, Různá korespondence týkající se osídlování Chebska, 18. 9. 1946.

²⁹² Tyto počty by údajně ani zdaleka neuspokojily skutečnou potřebu pracovních sil v zemědělství. České pracovní síly za každou cenu. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 14, 3. 8., s. 1.

²⁹³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 23. 10. 1946.

²⁹⁴ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 818, Korespondence OSK, Memorandum, V Lokti, dne 7. února 1946.

²⁹⁵ Jednou z příležitostí bylo připojení znárodněných firem Eska a Premier k České Zbrojovce, národnímu podniku Strakonice. OSK usilovala o to, aby podnikové ředitelství tohoto podniku bylo umístěno v Chebu. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 7. 8. 1946.

²⁹⁶ Například v případě vildštejnské firmy Baumgarten s firmou Pala ve Slaném. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 7. 8. 1946.

Přestože se okresní orgány snažily udržet průmysl v okrese za každou cenu, vyskytly se případy, kdy na přestěhování závodu do vnitrozemí spolupracovali samotní národní správci.²⁹⁷

Od počátku roku 1946 začaly přicházet zrušovací výměry na méně významný průmysl.²⁹⁸ Důležitější podniky měly být přesunuty do vnitrozemí.²⁹⁹ 16. března bylo rozhodnuto o přestěhování firmy na výrobu rozmnožovacích přístrojů Rotaprint z Schönbachu, proti čemuž se OSK rozhodně ohradila.³⁰⁰ Toto nařízení, podle kterého se měla továrna stěhovat do Kutné Hory, vyvolalo mezi českým obyvatelstvem města Schönbachu bouřlivou reakci. Spontánně se usneslo na velkém protestním projevu, který se konal 6. června po vyslechnutí zpráv o definitivním rozhodnutí ministerstva průmyslu ze dne 1. června 1946. Občané města vyslovili krajní roztrpčení v této záležitosti a požadovali zrušení ministerského rozhodnutí.³⁰¹ V srpnu se nakonec podařilo delegaci ONV, která jednala na ministerstvu průmyslu, dosáhnout ponechání podniku v Schönbachu.³⁰² V budoucnosti se však muselo počítat s jeho přemístěním do vnitrozemí. I když by se ONV podařilo zachránit Rotaprint pro chebský okres, z branně bezpečnostních důvodů by se nemohlo uvažovat o rozšíření podniku v jeho dosavadním sídle.³⁰³

S odsunem Němců dopadla potřeba průmyslových dělníků tvrdě na všechny sektory. Kritický nedostatek českých zaměstnanců hlásil průmysl stavební³⁰⁴ a zejména textilní, pro který se uvažovalo o organizovaném náboru nových pracovních sil.³⁰⁵ V Chebu se konala 20. srpna schůze závodních rad a národních správců z chebského okresu. Jednalo se hlavně o celkové situaci v průmyslovém odvětví a apelovalo se na přítomné, aby si urychleně zaopatřili

---

²⁹⁷ Jedním z takových případů bylo odvolání národního správce firmy Geipel a syn v Plesné J. Petříka a ředitele podniku. Oba byli zbaveni svých funkcí, poněvadž jim byla prokázána snaha přestěhovat podnik do vnitrozemí, a to do Brna. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 19. 3. 1946.

²⁹⁸ Výměrem ministerstva průmyslu z 19. 1. 1946 se v rámci celostátního řízení těžby a výroby zastavila koželužna firmy J. A. Geipel v Plesné, tj. zastavil se další přiděl surovin, polotovarů, pomocných látek a energie. OSK chtěla protestovat u ministra a ZNV a hlavně upozornit, že se tak dělo bez jejího slyšení. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 10. 5. 1946.

²⁹⁹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 10. 5. 1946.

³⁰⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 19. 3. 1946.

³⁰¹ Z prohlášení občanů: „...nemůžeme a nehodláme trpně přihlížet k zásahu, který profanuje a zesměšňuje vládní intence a místo osídlování pohraničí vysídluje. Nebude asi dosud všem rozhodujícím činitelům známo, kdo Rotaprint zachránil republice a našemu národnímu hospodářství. Byla to hrstka mladých chlapců, kteří přišli v revolučních dnech do Schönbachu jako vojíni a revoluční gardisté. (...) Rotaprint představuje hospodářsky nejvýznamnější podnik města v osídlení, representuje na polovici veškerého českého obyvatelstva. Jeho zamýšleným přestěhováním se město vysídlí takřka úplně, neboť ztratí základ, na němž je osídlení vybudováno. Pokud tady Rotaprint nezůstane, tak se všichni vrátíme do vnitrozemí.“ Schönbach se brání. Zamýšlí se přestěhování významného závodu. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 7, 15. 6., s. 3.

³⁰² SOkA Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 7. 8. 1946.

³⁰³ Pokud by se podnik v budoucnosti rozšířil, měl být přemístěn do vnitrozemí a chebský okres by dostal náhradní výrobu. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 28. 8. 1946.

³⁰⁴ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, duben 1946.

³⁰⁵ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 208.

české pracovní síly.³⁰⁶ Výjimkou mezi průmyslovými podniky byla přádelna vlny Seiler v Chebu, ve které pracovalo 230 zaměstnanců, z nichž bylo 206 žen. Včasným zapracováním českých zaměstnankyň továrna odchodem Němců nijak neutrpěla.³⁰⁷ V dalších chebských továrnách byla situace horší. Firma Premier měla v srpnu 390 zaměstnanců, z nichž byla polovina české národnosti. Továrna Massi, ohrožená přesunutím do vnitrozemí, měla také asi polovinu ze 133 zaměstnanců české národnosti.³⁰⁸

Nejkritičtější situace ohledně nedostatku českých pracovních sil panovala v obcích v blízkosti hranic. V Libštejně zaměstnávalo šest továren na prádlo a rukavice a jedna přádelna asi 800 dělníků a šiček převážně německé národnosti. Kdyby byl proveden jejich okamžitý odsun, továrny by musely být bez českého dělnictva zavřeny.³⁰⁹

Podle hlášení jednotlivých průmyslových podniků bylo v srpnu roku 1946 v průmyslu zaměstnáno celkem přibližně 4 500 osob, z nichž asi 1 200 bylo české nebo slovenské národnosti.³¹⁰

Množící se zrušovací dekrety na průmyslové podniky³¹¹ vnášely neklid jak mezi zaměstnance postižených továren, tak i mezi pracovníky ostatních firem. Obava, že po likvidaci podniku, ve kterém pracují, by si museli za ztížených bytových podmínek hledat nové uplatnění,³¹² byla vedle nespokojenosti s malými platy jedním z důvodů špatné pracovní morálky.³¹³

Po období nejistoty o budoucnosti podniků, která trvala více jak jeden rok, přinesla oblastní průmyslová konference v září 1946 do této otázky poněkud jasno. Podle jejího ujednání mělo pro chebský okres zůstat zachováno 58 podniků včetně devíti stavitelských. Nejčastěji zastoupené sektory byly textilní a strojírenský vyrábějící pro export. Z těchto 49 průmyslových podniků bylo až dosud 10 znárodněno, u 11 se prováděla příprava k znárodnění, 27 podniků nemělo formu vlastnictví dosud vyřešenou a jeden byl združstevněn. Podle statistiky zaměstnával průmysl v chebském okrese v listopadu 3 626 osob, zatímco potřeba zaměstnanců pro tento sektor byla asi 5 500 lidí.³¹⁴ Z jednání vyplynulo, že firmy Dürmol a Richter měly být přestěhovány na Slovensko zatímco továrna

---

³⁰⁶ Ibid., s. 196.

³⁰⁷ Žena v továrně. *Jednota*, 1946, roč. 1, č. 32, 25. 10., s. 5.

³⁰⁸ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, srpen 1946.

³⁰⁹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, Regionální zpráva obce Libštejna, duben 1946.

³¹⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, srpen 1946.

³¹¹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 7. 8. 1946.

³¹² SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 2, Zápisy z plenárních schůzí OSK, 19. 3. 1946.

³¹³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-2783/46, 9. 10. 1946.

³¹⁴ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, 27. 1. 1947.

Massi měla být ponechána v Chebu.³¹⁵ Na druhou stranu se dařilo chebský průmysl také oživit. V říjnu roku 1946 byl po rozsáhlých opravách vybombardovaných budov uveden znovu do provozu První akciový pivovar v Chebu, ve kterém bylo zatím zaměstnáno 160 českých dělníků.³¹⁶

V březnu 1946 činil celkový počet živností obsazených národními správci 989, z toho 267 živností bylo obchodních, 222 koncesovaných a 500 řemeslných.³¹⁷ V březnu a dubnu 1946 bylo nutno podle instrukcí Osídlovacího úřadu v Praze sestavit revisní sbor a revisní komisi, které přezkoušely dosavadní činnost všech nezemědělských národních správců.³¹⁸ V té době bylo na v celém okrese 1 009 živností.³¹⁹ V živnostenských podnicích všeho druhu pracovalo v srpnu roku 1946 asi 8 000 osob. Stavební živnosti zaměstnávaly asi 700 osob.³²⁰

Při novém přísunu osídlenců v létě roku 1946 se požadovalo, aby se jednalo jen o pracující v poměru zaměstnaneckém, neboť národních správců byl již dostatek. Odsunem Němců přicházeli živnostníci o zákazníky a dalo se očekávat, že některé živnostenské provozovny budou likvidovány.³²¹ Protože v listopadu roku 1946 byly až na několik výjimek všechny živnosti obsazené,³²² bylo v celém okrese do konce roku uděleno jen 25 národních správ, přestože počet žadatelů byl mnohem větší.³²³

3. Listopad 1946 – Prosinec 1948

3. 1. Nová minorita

Tricátým říjnem roku 1946 odsun neskončil definitivně. Do dalších transportů, které byly vypravovány ještě zhruba jeden rok, se měly zařazovat osoby, kterým sice byl odsun odložen

---

³¹⁵ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 25. 9. 1946.

³¹⁶ Slavík, R. J. První akciový pivovar v Chebu zahájil výrobu. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 23, 5. 10., s. 1.

³¹⁷ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, duben 1946.

³¹⁸ „Revizí se měly získat živnosti pro uspokojení zájemců z řad bývalých vojáků v zahraničních armádách a z řad reemigrantů. Za tím účelem byl vydán oběžník OÚ a ministerstva vnitra, příkazující národním výborům přednostně obsazovat uvolněné živnosti právě těmto zájemcům. Revize národních správ v obchodech, řemeslných a jiných živnostech započala v druhé polovině února 1946; (...) V provozu bylo ponecháno v pohraničí zhruba 45 000 živností. Z nich vykazovalo koncem roku 1946 Fondu národní obnovy trvalý zisk 85,6 % živností, 11,1 % podniků bylo ve finanční rovnováze a pouze 3,3 % závodů pracovalo se ztrátou.“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 127-128.

³¹⁹ *Zpráva o činnosti okresního výboru v Chebu [za rok 1946]*. Op. cit., s. 19.

³²⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, srpen 1946.

³²¹ Co přinese Chebsku odsun Němců? *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 18, 31. 8., s. 1.

³²² Jen např. živnosti kovářské, kolářské a bednářské byly dosud volné. V okresním městě chyběly živnosti dlaždičské. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, listopad 1946.

³²³ *Zpráva o činnosti okresního výboru v Chebu [za rok 1946]*. Op. cit., s. 20.

z hospodářských důvodů, ale které neměly ochranné legitimace.³²⁴ Dne 19. 11. 1946 odjel transport Němců v počtu 606 osob z Chebu přes Domažlice do amerického okupačního pásma.³²⁵ V první polovině roku 1947 byly 132 osoby německé národnosti dodatečně na vlastní náklady odsunuty do Německa.³²⁶ Ačkoli bylo ukončení odsunu Němců z chebského okresu stanoveno na duben až květen roku 1947,³²⁷ poslední transport se realizoval v září roku 1947.³²⁸

V prosinci roku 1946 zbylo na celém okrese podle potravinových lístků 4 519 Němců.³²⁹ Od počátku roku tak různými způsoby opustilo chebský okres přibližně 65 000 starousedlíků německé národnosti. Ze zbývajících Němců bylo 930 antifašistů a 2 014 specialistů (s rodinnými příslušníky). Ostatních Němců bylo 1 575.³³⁰ Celkem bylo uznáno za antifašisty původně 706 rodin (včetně rodinných příslušníků celkem 2 824 osob).³³¹ Z tohoto počtu byla v roce 1946 více než polovina odsunuta dobrovolnými transporty. Po revizi zůstalo na podzim roku 1947 celkem 264 antifašistů včetně rodinných příslušníků.³³²

V únoru 1947 byla provedena revize specialistů³³³ v 38 závodech a podnicích celého okresu.³³⁴ Přitom bylo zjištěno, že charakter specialisty byl v některých případech přiznán i zaměstnancům kancelářským a pomocným. Z celkového počtu 1 036 specialistů³³⁵ bylo 161 navrženo k odsunu a jejich průkazy ke zrušení, takže v okrese Cheb zůstalo 875 německých specialistů,³³⁶ z nichž bylo dalších 12 dodatečně zrušeno na návrh bezpečnostní komise.

³²⁴ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 244.

³²⁵ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-3374/46, 10. 12. 1946.

³²⁶ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Cheb: Okresní národní výbor, 1947, s. 20.

³²⁷ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 31. 1. 1947.

³²⁸ Odložený odsun Němců. *Český Cheb*, 1947, roč. 1, č. 30, 27. 9., s. 1; Příjem Němců v sovětské zóně byl v září až říjnu 1947 postupně zastaven. STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 248.

³²⁹ *Zpráva o činnosti okresního výboru v Chebu [za rok 1946].* Op. cit., s. 13.

³³⁰ *Ibid.*, s. 13; „Na jaře byla přijata některá opatření, která poněkud zmírňovala sociální následky dosavadního postupu vůči německému obyvatelstvu. Bylo např. zrušeno vládní nařízení ze 17. května 1945 (č. 6 Sb.) o zvláštním způsobu zásobování Němců. Začalo se rovněž uvažovat o úpravě jejich mzdových podmínek. Na základě rozhodnutí ministerstva financí z 4. března 1947 se mělo zahájit volné vyplácení plné výše náhrady za práci (bez povinného vázání částek přesahujících sumu 2 000 Kčs měsíčně) všem osobám německé národnosti, které ztratili státní občanství, a to s platností od 1. dubna téhož roku.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 257.

³³¹ *Zpráva o činnosti okresního výboru v Chebu [za rok 1946].* Op. cit., s. 8.

³³² *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 20.

³³³ „Zakončení hlavní etapy organizovaného transferu, ale také nedodržování platných předpisů o vyřazování tzv. nepostradatelných Němců z odsunových transportů, vedlo k tomu, že se začala připravovat revize ochranných legitimací. Její zásady stanovil výnos ministerstva vnitra z 11. prosince 1946.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 309; „Osoby, kterým se navrhlo odebrání úlevné legitimace, měly zatím zůstat dále na svém pracovišti. Nové požadavky na vydání ochranných průkazů se ovšem neměly přijímat.“ *Ibid.*, s. 314.

³³⁴ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 252.

³³⁵ Jiný zdroj uvádí, že na chebském okrese bylo v lednu roku 1947 945 specialistů bez rodinných příslušníků. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, 27. 1. 1947.

³³⁶ „Životní podmínky uznávaných odborníků a specialistů byly ve srovnání s ostatními pracujícími Němci nepochybně lepší. Ochranné legitimace jim rovněž dávaly možnost vyhnout se přesídlení z pohraničí do vnitrozemí. Oběžník ministerstva vnitra z 2. května 1947 v návaznosti na směrnice Osídlovacího úřadu č. 4782/46 stanovil, že Němci s ochrannými legitimacemi mohou být za spolupůsobení okresních úřadů ochrany

Z tohoto počtu bylo asi 200 specialistů usazeno v sousedních okresech falknovském (dnes sokolovském), kraslickém a ašském.³³⁷ Tento vysoký počet specialistů byl odůvodňován odbornou výrobou, ve které dosud nebyly náhradní síly české nebo slovenské národnosti. Šlo zejména o průmysl hudební (z celkového počtu ponechaných specialistů jich zůstalo 521) a textilní, ve kterém zůstala téměř jedna čtvrtina ponechaných odborníků německé národnosti. Jejich odsunutím by se výroba v těchto podnicích zastavila.³³⁸ Podobná situace byla v kaolinových závodech, ve kterých se ve skutečnosti o specialisty nejednalo; chyběli čeští dělníci, již by nahradili namáhavou práci německých horníků.³³⁹

I když byli ponecháni specialisté po stránce bezpečnostní z 80 procent nezávadní,³⁴⁰ byly zaznamenány případy, kdy poskytovali útulek odsunutým příbuzným nebo jiným Němcům a podporovali pašování různých věcí a potravin.³⁴¹ Pro ilegální přechod státních hranic bylo od 1. ledna do 30. září roku 1947 předvedeno celkem 2 321 osob, z nichž bylo 904 vyhoštěno z území ČSR.³⁴²

Internační středisko i správní vězení v Chebu měly být ponechány v činnosti kvůli vysokému stavu odsouzených, kteří byli využíváni ve městě Chebu i v dalších obcích na stavbu domů a veřejných budov a v průmyslu a zemědělství jako pomocné síly.³⁴³ Ke zrušení internačního střediska nakonec došlo na jaře roku 1947 a ze sběrných středisek zůstalo městskému úřadu jen tzv. středisko oblastní, které bylo umístěno v budově Starého kláštera.³⁴⁴

---

práce převádění z jednoho závodu (provozu) do druhého pouze v rámci těžby hospodářské jednotky nebo téhož národního podniku, a to se souhlasem příslušného resortu. Konečné rozhodnutí o rušení platnosti a odebrání ochranných legitimací si vyhrazovalo ministerstvo vnitra. Některé rozdíly v postavení tzv. nepostradatelných pracovníků a ostatních Němců se začaly postupně stírat, ale osoby s úlevami měly i poté, když byly na jaře a v létě 1947 pro všechny Němce upraveny zásobovací, mzdové aj. předpisy, nadále výhody, a to hlavně pokud šlo o ochranu majetku a osoby i životní situaci rodinných příslušníků.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 315.

³³⁷ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. I. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 20.

³³⁸ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 7. 3. 1947; Že někteří nepostradatelní Němci byly skutečně nenahraditelní svědčí to, že u firmy Cremona (výroba hudebních nástrojů) pracoval specialista, ačkoli byl za války členem SdP a NSDAP. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 14, Zápisy ze schůzí rady ONV, 5. 10. 1948.

³³⁹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-814/47, 8. 2. 1947.

³⁴⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 7. 2. 1947.

³⁴¹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-814/47, č. j. B-3374/46, 10. 12. 1946; V dubnu roku 1947 bylo znovu konstatováno, že nedostatek českých pracovních sil vedl k najímání odsunutých Němců na práci v chebském okrese, čemuž ZNV rozhodně bránil. Těmto Němcům pomáhali především neodsunutí specialisté. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 8, Zápisy ze schůzí předsednictva ONV, 11. dubna 1947.

³⁴² *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. I. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 13; „Zákon z 29. května 1947 (č. 107 Sb.) stanovil, aby ty příslušníky německé národnosti, kteří ztratili čs. státní občanství a byli odsunuti (nebo sami dobrovolně odešli), trestaly ONV po zadržení v Československu vězením (resp. nucenými pracemi) v době do 6 měsíců nebo pokutou do výše 50 000 Kčs. (...) Za opakovanou pomoc Němcům, kteří přešli ilegálně hranice, hrozilo také dočasné nebo trvalé vyhoštění z pohraničí (platnost zákona byla určena až do 31. 12. 1950).“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 256; ONV se také snažil nepodporovat legální přechod hranic, když udělil od 1. ledna do září roku 1947 jen 28 povolení pro malý pohraniční styk. *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. I. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 20.

³⁴³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 22. 11. 1946.

³⁴⁴ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. I. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 53.

V roce 1947, kdy se už nedalo počítat s pokračováním v hromadném transferu, se začal připravovat rozsáhlejší odsun Němců do vnitrozemských okresů.³⁴⁵ Od ledna bylo z chebského okresu odsunuto do vnitrozemí 102 německé rodiny a 24 rodiny byly poslány do hornických krajů a využity na důlní práce.³⁴⁶ Z Chebu bylo 16. července odsunuto nákladními auty 110 rodin, tj. asi 400 osob do plzeňského okresu, kde byly použity na zemědělské práce.³⁴⁷

Soužití nyní už české většiny s německou menšinou nebylo i v době po odsunu bezkonfliktní. Občané požadovali zákaz používání němčiny v obchodech, živnostech a jiných podnicích.³⁴⁸ Pranýřovalo se jednání některých Čechů, kteří se namísto úplného odloučení společensky stýkali s Němci a hlavně pěstovali milostné styky s Němkami.³⁴⁹ ONV litoval, že se takových Čechů nemůže zbavit jejich vyhoštěním.³⁵⁰ Čeští obyvatelé si stěžovali na to, že v mnoha podnicích a závodech bylo zaměstnáno na místech vedoucích, úřednických a dozorčích ještě dost osob německé národnosti, které tak ubíraly existenční možnosti schopným českým lidem.³⁵¹

Koncem září roku 1947 pobývalo na chebském okrese jen 4 202 Němců a v okresním městě žilo 855 Němců včetně antifašistů.³⁵² V této době, kdy se nedalo očekávat, že by do početních stavů ještě výrazně zasáhly další transporty, začal proces jejich asimilace.³⁵³

---

³⁴⁵ „Za odsunovou jednotku byla určena celá rodina, vybavení pro přesun do vnitrozemí mělo odpovídat platným předpisům pro transfer za hranice (hmotnost zavazadel do 70 kg). Povoleno bylo ovšem také převoz nábytku, domácího nářadí, nádobí apod. Směrnice kladly důraz na to, aby celá akce probíhala spořádaně.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 261.

³⁴⁶ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 20; „Přidělování Němců z pohraničí do hornictví stanovil výnos ministerstva ochrany práce a sociální péče z 9. srpna 1947. (...) Z přesunu do vnitrozemí se měli zásadně vyjmout antifašisté žádající o dobrovolný odchod z republiky, dále Němci s prozatímním osvědčením o čs. občanství, příslušníci národnostně smíšených manželství a specialisté s platnými ochrannými legitimacemi.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 261.

³⁴⁷ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 286; „Podmínky pro přidělování Němců do zemědělství stanovil výnos ministerstva vnitra z 21. května 1947.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 261.

³⁴⁸ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 11, Zápisy ze schůzí rady ONV, 8. 8. 1947.

³⁴⁹ Objevila se hysterickým tónem psaná rezoluce požadující zejména odsun mravně padlých Němek. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 12, Zápisy ze schůzí rady ONV, 12. 9. 1947.

³⁵⁰ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 21.

³⁵¹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 12, Zápisy ze schůzí rady ONV, 22. 8. 1947.

³⁵² *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 27; Toms udává, že k 1. únoru roku 1948 klesl počet Němců v chebském okrese na tři tisícovky. TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). *Minulostí Západočeského kraje*, 1985, roč. 21, s. 33; „Evidence se po květnu zkomplikovala, protože pro 27. a 28. zásobovací období (1. červen-31. červenec) byl již vydán jednotný druh potravinových lístků pro všechno obyvatelstvo bez rozdílu národnosti.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 246.

³⁵³ „Sociálně profesní a odvětvová skladba ekonomicky aktivní složky německé populace v ČSR odrážela v r. 1950 velmi plasticky vývojové tendence, které se v této oblasti prosadily od skončení války. Z pracujících Němců bylo 89,6% dělníků a 8,7% ostatních zaměstnanců, převážně osob vykonávajících pomocné a méně kvalifikované práce. Většina výdělečně činných přitom pracovala v průmyslu, výrobních řemeslech a stavebnictví (70,3 %).“ *Ibid.*, s. 317.

3. 2. České a slovenské osídlení

Příliv nového obyvatelstva byl stále pomalý, ale trvalý.³⁵⁴ Počet obyvatel české národnosti stoupl od počátku prosince 1946³⁵⁵ do 1. 1. 1947 o zhruba šest set osob a dosáhl čísla 28 110.³⁵⁶ Na okrese bylo údajně 3 500 Slováků.³⁵⁷ Jejich vcelku úspěšný nábor³⁵⁸ byl ohrožen přístupem některých průmyslových podniků, které je odmítly zaměstnat.³⁵⁹ Uvažovalo se o tom, že by byli převedeni do zemědělství, pokud by nepřišli volynští Češi.³⁶⁰

Podle vyživovacích lístků bylo v březnu roku 1947 v Chebu 13 670 českých obyvatel. Chebský kronikář upozorňuje, že ve skutečnosti mohl být počet českého obyvatelstva ještě větší, poněvadž mnoho lidí pobíralo potravinové lístky ve vnitrozemí, kde měli své rodiny, které se pro nedostatek bytů nemohly přestěhovat do Chebu.³⁶¹ Celkový počet obyvatel okresu stoupal od jara do podzimu asi o 500 až tisíc měsíčně z 33 791 v únoru na 39 437 na konci září roku 1947.³⁶²

V některých obcích na Chebsku byla situace po odsunu Němců velmi kritická. Bylo zřejmé, že některé menší obce a osady ležící v blízkosti hranic zůstanou téměř bez obyvatel a budou odsouzeny k zániku. To byl případ např. osad Mattelberg a Grossenteich na hranicích se Saskem.³⁶³

Na chebském okrese stále přetrvávaly problémy z minulých let, zejména nouze o byty, které se sice uvolnily po odsunutých Němcích, ale často nesplňovaly ani minimální hygienické nároky.³⁶⁴ Obyvatelé si stěžovali na špatné zásobování potravinami,³⁶⁵ zejména

---

³⁵⁴ Opatřením, které mělo zvýšit zájem obyvatelstva o usazení v pohraničí, bylo přijetí zákona z 20. prosince 1946 (č. 250 Sb.) o jednorázovém osídlovacím příspěvku na úhradu mimořádných stěhovacích a zařizovacích výloh. *Ibid.*, s. 311.

³⁵⁵ *Zpráva o činnosti okresního výboru v Chebu [za rok 1946]*. Op. cit., s. 13.

³⁵⁶ Kolik bude mít chebský okres obyvatel? K plánu osídlení pohraničí do konce r. 1948. *Český Cheb*, 1947, roč. 1, č. 31, 4. 10., s. 2.

³⁵⁷ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 7. 3. 1947.

³⁵⁸ 23. listopadu přijel do Chebu transport Slováků z Dryčného u Medzilaborců. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 22. 11. 1946.

³⁵⁹ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 29. 11. 1946.

³⁶⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 22. 11. 1946.

³⁶¹ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 257.

³⁶² 2. 2. 1947 - 33 791 obyvatel, 30. 3. 1947 - 36 128, 31. 5. 1947 - 36 527, 31. 7. 1947 - 38 720, 30. 9. 1947 - 39 437. *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947*. Op. cit., s. 9.

³⁶³ „V obou osadách se nalézala úhledná hospodářská stavení s dobrými poli, obklopené lesy. Ani jedno obydlí v těchto osadách nebylo osídleno. Všechna stavení byla otevřená, takže procházející rabovací tlupy si mohly odnést, případně znehodnotit hospodářské stroje, jak se jim zlíbilo – a to jak z české tak z německé strany, která byla vzdálená jen několik set metrů. Neskližená pole byla v podobných obcích všedním zjevem. V Sasku bylo možno vidět úhledná a sklizená pole, na české straně uprostřed listopadu stálo obilí, vydrancovaná stavení a široko daleko do vnitra ani jeden osídlenec. Jen v osadě Mattelberg, která je blíže k obci Vildštejn, pracovali mladí hoši a děvčata z pražských Košířů jako brigádníci na okopaninách a ošetřovali asi 70 kusů hovězího dobytka.“ Přímo na hranicích. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 32, 7. 12., s. 1.

³⁶⁴ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 222.

těžko dostupné vepřové maso. Také tabák byl drahý a nedostatkový³⁶⁶ a řemeslníci nebyli příliš kvalitní.³⁶⁷

Chebský ONV pocíťoval nezájem ústředních československých orgánů, které podporovaly Karlovy Vary jako centrum kraje, když do nich umístily Oblastní osidlovací úřad nebo Obchodní komoru.³⁶⁸ Konkurenční boj sváděl také o sídlo krajského národního výboru.³⁶⁹

V souvislosti s nejdůležitějším masovým převodem konfiskovaného majetku, který začal v červnu 1947,³⁷⁰ se ONV snažil zabránit, aby jakýkoli drobný majetek opouštěl území okresu směrem do vnitrozemí vzhledem k nedostatečnému osídlení, které by se tak dále ztěžovalo.³⁷¹ Povoloval se pouze převoz nábytku z pohraničí do pohraničí.³⁷²

22. května roku 1947 proběhlo první sčítání lidu po druhé světové válce, podle kterého měl okres Cheb 34 463 přítomných obyvatel. V okresním městě žilo 14 533 lidí.³⁷³ Podle místa pobytu osob starších dvou let k 1. květnu roku 1945 se dalo určit, odkud přicházeli. Nejvíce vnitrozemských novoosídlenců pocházelo ze západočeské metropole Plzně - celkem 2 229. Následovalo hlavní město Praha. Dále se osídlenci rekrutovali hlavně ze západních a jihozápadních českých okresů sousedících s pohraničím a ze vzdálenějších jižních Čech. Na vysokém počtu nových obyvatel z Táborska se podíleli zejména zemědělci. Celkově dominovali osídlenci z Čech (18 604), z Moravy a Slezska bylo jen 1 074 lidí. Více osob přišlo ze Slovenska (2 853). 5 733 obyvatel, kteří žili 1. května 1945 v téže obci, připadají v drtivé většině na neodsunuté Němce. Z Německa a Rakouska se vrátilo 1 077 a z ostatní ciziny 1 373 Čechů a Slováků.³⁷⁴

---

³⁶⁵ Pánek, Karel. Opětne otázka zásobování Chebu. Potřebujeme 130.000 kg brambor pro jedno přidělové období. *Český Cheb*, 1947, roč. 1, č. 31, 4. 10., s. 3.

³⁶⁶ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zpráva OSK, č. j. B-3374/46, 10. 12. 1946.

³⁶⁷ Košler, H. Dr.: Naše pospolitost. *Český Cheb*, 1948, roč. 2, č. 1, 1. 1., s. 1.

³⁶⁸ Jistotu v podnikání a pracujícím. *Chebsko*, 1947, roč. 3, č. 4, 1. 2., s. 1.

³⁶⁹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 8, Zápisy ze schůzí předsednictva ONV, 1. 3. 1947.

³⁷⁰ „Za výhodných cenových podmínek, stanovených vyhláškou č. 2141/1946 z 3. prosince 1946, se prodávaly osídlencům nejrůznější movitosti, především bytová zařízení (koberce, porcelán, sklo a nábytek po Němcích).“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 106; Nemovitosti se předávaly mnohem později. První rodinné domky byly slavnostně předány zájemcům dne 18. června 1949. Akce přidělu rodinných domků probíhala po celé léto a podzim 1949. Ibid. s. 150-151.

³⁷¹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 7. 3. 1947.

³⁷² SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 11, Zápisy ze schůzí rady ONV, 1. 8. 1947.

³⁷³ *Seznam obcí v republice Československé. Díl I. Seznam obcí v zemích českých podle správního rozdělení z 1. února 1949*. Praha: Státní úřad statistický, 1949, s. 46.

³⁷⁴ Nejdůležitější se na vnitrozemském osídlení Chebska podílely po Plzni tyto okresy: Hlavní město Praha – 2 192, Tábor – 1 885, Plzeň venkov – 920, Rokycany – 866, Písek – 782, Strakonice – 709, Klatovy – 620, České Budějovice – 603, Přeštice – 564, Hořovice – 442, Blatná – 414, Beroun – 387, Domažlice – 323, Rakovník – 263, Pelhřimov – 246, Kamenice nad Lipou – 233, Třeboň – 227, Sušice – 225, Praha venkov sever – 218, Kralovice – 211, Slaný – 207. *Soupis obyvatelstva v Československu v letech 1946 a 1947*. Praha: Státní úřad statistický, 1951, s. 528-533.

K 30. 6. 1947 bylo ve městě Chebu 16 094 obyvatel české národnosti.³⁷⁵ V září roku 1947 bylo na chebském okrese již 34 242 Čechů a Slováků.³⁷⁶ Do těchto čísel nebylo zahrnuto 1868 reemigrantů z Maďarska a Rumunska, jejichž transporty stále přijížděly. ONV konstatoval, že osídlování chebského okresu je dosažením tohoto počtu prakticky skončeno.³⁷⁷ Pro další osídlenec by bylo již nutno opravovat a stavět. V okresním městě byla situace přibližně stejná. V září 1947 bylo v Chebu přes 18 000 obyvatel slovanské národnosti. Stará část města byla téměř neobydlená a neobydlitelná, takže i zde by se musela opravovat poškozená a stavět nová obydlí pro další osídlenec.³⁷⁸ Na přelomu roku 1947 a 1948 měl okres údajně přes 40 000 obyvatel všech národností a v okresním městě žilo přes 20 000 lidí.³⁷⁹

3. 3. Koprivky a bodláčí

Po odchodu německých rolníků bylo velkým problémem obstarat námezdní síly do zemědělství.³⁸⁰ Chebsko mělo stále 60 procent usedlostí o velikosti přes 20 ha vhodných pro mechanizaci a tím i levnější výrobu, které ovšem nevyhovovaly jako hospodářství malorolnická, jež by si obdělala rodina zemědělece bez dalších pracovních sil.³⁸¹

V období po odsunu se množily odchody většinou schopných osídlenců.³⁸² Ti méně majetní se obávali splácení přiděleného hospodářství. I když počítali s tím, že odhady cen zemědělských usedlostí budou nízké, očekávali, že nebudou mít dostatek peněz a odejdou.³⁸³

ONV se snažil zlepšit podmínky pro nové osídlenec opravami hospodářských budov a výstavbou nových zejména pro volyňské Čechy.³⁸⁴ Podle plánu ze dne 14. 2. 1947 mělo být v okrese vybudováno 60 hospodářských budov k existujícím obytným stavením a 15 nových

³⁷⁵ Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947. Op. cit., s. 18.

³⁷⁶ Jiný zdroj uvádí 36 000 obyvatel chebského okresu slovanské národnosti. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 12, Zápisy ze schůzí rady ONV, 5. 9. 1947.

³⁷⁷ Přes avizované ukončení osídlování se k 15. květnu 1948 nabízelo v Plesné 100 pracovních příležitostí pro ženy. V Schönbachu by se ještě užívali 3 samostatní zemědělci, 5 zemědělských a 200 průmyslových dělníků, 1 kamnář, 1 sklenář, 5 úředníků v továrnách a 20 rodin v domácí výrobě. TOMÁŠ, Eduard. *Poslední příležitost k osídlení. Seznam míst v pohraničí kam ještě možno přesídliti*. Praha: OÚ a FNO, 1948, s. 16-17.

³⁷⁸ Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947. Op. cit., s. 27.

³⁷⁹ Košler, H. Dr. Naše pospolitost. *Český Cheb*, 1948, roč. 2, č. 1, 1. 1., s. 1.

³⁸⁰ V roce 1947 bylo z celkového přítomného obyvatelstva v počtu 34 588 výdělečně činných 17 155. Osob příslušných k zemědělství, lesnictví a rybářství bylo celkem 6 553 (18,95 %) a výdělečně činných v zemědělství, lesnictví a rybářství bylo celkem 2 519 (14,68 %). SLEZÁK, Lubomír. Op. cit., s. 185.

³⁸¹ Svoboda, Fr. Zemědělství na Chebsku. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 33, 14. 12., s. 2.

³⁸² *Ibid.*, s. 2.

³⁸³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zpráva OSK, č. j. B-3374/46, 10. 12. 1946.

³⁸⁴ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 3, Zápisy z plenárních schůzí, 21. 2. 1947.

zemědělských usedlostí. Na výstavbu byla vyčleněna částka 12 900 000 Kčs.³⁸⁵ Do konce roku 1947 mělo být postaveno 7 nových zemědělských jednotek a 26 mělo projít rekonstrukcí.³⁸⁶ Pro nadcházející rok bylo navrženo 23 nově budovaných usedlostí.³⁸⁷

Na jaře roku 1947 vzrůstal počet Němců ze sběrných středisek a správního vězení ONV, kterým byla určena pracovní povinnost,³⁸⁸ přičemž docházelo k útěkům těchto vězňů přímo z pracovních míst.³⁸⁹ Také slovenští Maďaři určení na pomocné práce do zemědělství často utíkali zpátky na Slovensko.³⁹⁰ Žňové práce se přesto v roce 1947 oproti předchozímu roku zvládly úspěšně díky účinné pomoci brigádníků z Prahy³⁹¹ a také kvůli neobvyklému suchu, které způsobilo velkou neúrodu.³⁹²

K 1. říjnu 1947 byl celkový počet zemědělských osídlenců 1 232, z toho Slováků bylo 275. Přídělové plány byly vypracovány a schváleny ve 122 katastrálních obcích. Úhrady (odhady) zemědělských usedlostí byly vyhotoveny z 90 procent.³⁹³ Všechny zemědělské usedlosti byly zaknihovány do konce prosince roku 1947.³⁹⁴ Slezák udává, že k 15. květnu 1948 bylo na okrese Cheb 19 obcí s volnými usedlostmi. Obydlených usedlostí bylo 2 425 a obyvatelných po větších či menších opravách celkem 388.³⁹⁵

---

³⁸⁵ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 14. 2. 1947.

³⁸⁶ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 62; U nových zemědělských usedlostí se v létě upustilo od staveb stodol a stavěly se jen seníky. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 11, Zápisy ze schůzí rady ONV, 18. 7. 1947; Stavět se měly také moderní stáje pro pastvinářské družstvo v Dřenicích. *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 29.

³⁸⁷ *Ibid.*, s. 33.

³⁸⁸ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 21. 3. 1947; „Mzdy Němců, kteří byli přiděleni zaměstnavatelům z internace, pracovních táborů a dalších soustředovacích zařízení, se měly v plné výši odvádět příslušným okresním národním výborům. Některé správní orgány zvyšovaly mzdové sazby, což bylo motivováno především snahou získat větší finanční prostředky. Zaměstnavatelé (zejména rolníci) tuto praxi kritizovali a poukazovali na to, že přidělení Němci jsou vlastně dražší než české pracovní síly, protože se musejí navíc hlídat a živit.“ STANĚK, Tomáš. Op. cit., s. 308.

³⁸⁹ Jen v měsíci červenci došlo k 52 útěkům, které byly většinou zaviněny nezodpovědností zemědělců, jimž byly pracovní síly z věznice zapůjčeny. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 11, Zápisy ze schůzí rady ONV, 8. 8. 1947.

³⁹⁰ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 208, slož. 926, Repatriace, č. j. B-III-25383/47-3322, 25. 6. 1947; „Poté, co nevyšel transfer Maďarů, došlo k politice tzv. vnitřní kolonizace, tedy nuceného přemísťování slovenských Maďarů na práce do českých zemí. Akce byla schválena československou vládou v říjnu 1946. Transfer probíhal v době od 19. listopadu 1946 do 22. února 1947. Přemístěny byly celé rodiny. Šlo o transfer na nucené práce, který probíhal za asistence Bezpečnosti. Docházelo při něm nejen k morálnímu ponižování převážených občanů, ale i k fyzickému násilí, čímž bylo porušeno několik ustanovení dekretu č. 88/1945 Sb. Původní pracovní povinnost měla skončit za rok, ale byla ještě prodloužena o 6 měsíců. Státní orgány se snažily Maďary udržet v pohraničí za každou cenu.“ ČAPKA, František. Op. cit., s. 69-70; Pracovně nasazené osoby maďarské národnosti byly i s rodinnými příslušníky usazeny v několika obcích, mj. v Chebu v počtu 20, v Schönbachu 25, celkem se jednalo o 128 osob. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 208, slož. 926, Repatriace, č. j. B-III-8732/47-1152, 20. 3. 1947.

³⁹¹ Z celkové výměry 19 232 ha orné půdy bylo oseto 99,7 procent. *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 31.

³⁹² V okrese Cheb byly předepsané výše státního nákupu obilí splněny jen na 62 %. ŠRÁMEK, Josef. *Zemědělství na Chebsku (1945-1989)*. Cheb: Chebské muzeum, 2001, s. 11.

³⁹³ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 33.

³⁹⁴ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 3, Zápisy z plenárních schůzí, 9. 1. 1948.

³⁹⁵ SLEZÁK, Lubomír. Op. cit., s. 181.

Rok 1948 nepřinesl zvrát v odchodech zemědělských osídlenců, kteří opouštěli hlavně usedlosti s horší kvalitou půdy blízko státních hranic. 12 slovenských osídlenců z obce Mühlbach požádalo v prosinci roku 1948 Národní pozemkový fond o vyúčtování, protože chtěli přesídlit zpět na Slovensko, kde většina z nich vlastnila menší hospodářství. Některá pole na Plesensku nebyla dostatečně obdělávána následkem odchodů zemědělských osídlenců a jejich neustálé výměny a fluktuace.³⁹⁶ Na Schönbašsku byla značná výměra neobdělaných pozemků, které nebyly přiděleny osídlencům, ale zůstaly v držení NPF, který se obával, že tato půda zůstane ležet ladem.³⁹⁷

Malý zájem nových osídlenců způsoboval, že nebylo tak snadné nahradit hospodáře, kteří neplnili předepsané kontingenty. Usedlosti po vysídlených zemědělci zůstávaly opuštěné, čímž vznikaly národohospodářské škody. V mnohých případech tak museli být vypuzení sedláci vráceni zpět. ONV si uvědomoval, že by bylo obtížné opatřit na takové statky náhradu, a proto se většinou takové pozemky daly k dispozici státním statkům nebo se pronajaly.³⁹⁸

3. 4. Průmysl po odsunu

Rok 1947 ukázal téměř hotový obraz průmyslového Chebska, kterému zůstal zachován průmysl pro více jak 8 000 pracovních příležitostí,³⁹⁹ což představovalo tři pětiny práce schopného obyvatelstva.⁴⁰⁰ ONV vybavoval podniky, které zůstaly v provozu, z majetkových podstat likvidovaných podniků a snažil se v okrese udržet co možná nejvyšší počet strojového zařízení, což se však nesetkalo vždy se zdarem.⁴⁰¹ Ačkoliv byl rok 1947 ve znamení odlivu průmyslu z chebského okresu, který byl s nižším počtem obyvatel průmyslově přesycen, podařilo se některé továrny také zprovoznit.⁴⁰²

---

³⁹⁶ Inspekce ve Vackově shledala, že stav všech hospodářství je úplně v dezolátním stavu. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 3, Zápisy z plenárních schůzí, 3. 8. 1948.

³⁹⁷ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, 14. prosinec 1948.

³⁹⁸ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 14, Zápisy ze schůzí rady ONV, 5. 10. 1948.

³⁹⁹ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 46.

⁴⁰⁰ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, 28. listopad 1946.

⁴⁰¹ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 47.

⁴⁰² Firma Heintz a Malík ve Vojtanově byla dána do národní správy panu Vacovskému, přestože na ní měla restituční nárok židovská majitelka, neboť nový správce byl odborník a slíbil, že uvede podnik do provozu a přivede 15 dělníků z Českomoravské vysočiny. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 3. 1. 1947; V prosinci roku 1947 byla znovuotevřena továrny na prášky do pečiva a poživatiny Edvard Bittner a spol. n. s., která stála v blízkosti nádraží a v závěru války byla zcela zničena. Republika by byla vzorem celému světu. „Horákovská rodina“ v chebské Bittnerce. *Český Cheb*, 1947, roč. 1, č. 42, 19. 12., s. 3.

Po úspěšném náboru slovenských pracovních sil do námezdního poměru některé průmyslové podniky, které financovaly zájezd ONV, odmítly tyto dělníky přijmout,⁴⁰³ čímž byl další nábor ohrožen. Navrhovalo se, aby byli zařazeni do průmyslových podniků, které dosud zaměstnávaly německé vězně (firmy Eska, Premier, Massi).⁴⁰⁴ Na druhou stranu se podařilo do jiných podniků obstatat dostatek českých a slovenských pracovních sil, které nahradily německé nepostradatelné.⁴⁰⁵

Mnohem více průmyslových podniků bylo přemístěno na Slovensko nebo do vnitrozemí.⁴⁰⁶ Zpráva, aby firma Massi byla přestěhována na Slovensko, která přišla v lednu roku 1947, vzbudila bouřlivý ohlas nejen mezi zaměstnanci postižené továrny, ale také u celé chebské veřejnosti. Podnik, který zaměstnával společně s firmou Richter 150 Čechů, zahájil 28. 2. 1947 ve 12 hodin protestní stávkou.⁴⁰⁷ Byla svolána společná mimořádná schůze ONV a MNV podporujících požadavky zaměstnanců, na které se vypracovala rezoluce,⁴⁰⁸ jež byla ihned zaslána všem kompetentním orgánům. Dále byl ustanoven výbor, který měl osobně intervenovat předsednictvo vlády. Zaměstnance továrny Massi podpořili zástupci chebských firem Eska, Premier, Oschatz, Kohler, Richter, dále železničáři, poštovní zaměstnanci, pracovníci továrny Seiler a chebští živnostníci. Předsedy závodní rady prohlásil, že pokud bude továrna přestěhována, tak žádný ze zaměstnanců nepůjde zaučovat slovenské dělníky.⁴⁰⁹

Chebská firma Cirine, jež vyráběla krémy na obuv a čisticí prostředky, byla dalším podnikem, který měl být podle usnesení vlády přestěhován na Slovensko. Předsednictvo ONV znovu protestovalo u všech zainteresovaných stran. V ohrožení bylo 28 dělníků a 13 dalších technických a administrativních zaměstnanců. ONV upozorňoval, že Cirine nemělo být podle plánu dohodnutého 19. 9. 1946 na oblastní konferenci se zástupci ministerstva průmyslu zrušeno ani přemístěno.⁴¹⁰

---

⁴⁰³ Jednalo se např. o firmu Lehrmann v Plesné, která odmítla přijmout mužské pracovní síly, ačkoliv jich měla značný nedostatek. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 6. 12. 1946; Tento podnik měl kapacitu na 1 100 pracovních sil, ale dosud zaměstnával jenom cca 470 osob. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 3. 1. 1947.

⁴⁰⁴ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 29. 11. 1946.

⁴⁰⁵ Šlo o firmy Reichel, Friedel a Fischer, u kterých bylo požádáno o přeřazení ze skupiny C do skupiny A. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 24. 1. 1947.

⁴⁰⁶ Chebský okres dal k dispozici pro Slovensko strojní zařízení firmy Dürmol. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 20. 2. 1947.

⁴⁰⁷ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-814/47, 8. 2. 1947.

⁴⁰⁸ V rezoluci se upozorňovalo na to, že se jedná o jedinou továrnu svého druhu v Československu. Továrna byla exportním podnikem, který mimo jiné zásoboval všechny tuzemské podniky přesnými měřidly, které byly mnohdy i součástími strojů vyvážených do ciziny ve švýcarské kvalitě za nesrovnatelnou cenu. Jistotu v podnikání a pracujícím. *Chebsko*, 1947, roč. 3, č. 4, 1. 2., s. 1.

⁴⁰⁹ *Ibid.*, s. 1.

⁴¹⁰ ONV zaslal protestní telegram v tomto znění: „ONV spolu se vším občanstvem města Chebu a okresu chebského co nejdůrazněji protestují proti úmyslu, aby závod Cirine, Lorenz a spol., továrna na krémy a boty a pasty, byla přestěhována na Slovensko, protože chebský okres zdaleka není dosídlen. (...) Přesídlení podniku

Třetím podnikem, o jehož osudu rozhodly ústřední československé orgány, byla schönbašská firma Rotaprint,⁴¹¹ která se měla na jaře roku 1947 přestěhovat na Slovensko,⁴¹² ačkoli bylo přislíbeno, že ke stěhování dojde až po roce 1948. Zaměstnanci pohrozili stávkou a návratem do vnitrozemí i s ostatními osídlenci. Ani jeden zaměstnanec nebyl ochoten jít s podnikem zaučovat potřebné síly na Slovensko, kde chyběli odborníci.⁴¹³

14. května roku 1948 skončilo provizorium národních správ, které představovalo jednu z hlavních příčin zmenšeného zájmu o podnikání v pohraničí, když byly slavnostním způsobem v městském divadle předány národním správcům živnostenských podniků dekrety do vlastnictví. Vůbec prvních 114 národních správců obdrželo svoje dekrety právě v chebském okrese.⁴¹⁴ Slavnostního aktu se zúčastnil ministr vnitra Nosek, ministr vnitřního obchodu Krajčír, předseda Osídlovacího úřadu Kreysa a místní veřejní činitelé.⁴¹⁵ V poúnorové atmosféře však už mezi živnostníky rostla existenční nejistota a strach o vlastní budoucnost. Ta byla v pohraničí ještě silnější, protože k podnikům, které vedli, neměli vlastnické právo.⁴¹⁶

3. 5. Nevítaní osídlenci

Od roku 1946, kdy se v chebském okrese začaly objevovat první skupiny Romů,⁴¹⁷ byly správní orgány stále více zaměstnávány problémy, které způsobovali zejména v okresním městě.⁴¹⁸ Vyřešení těchto nepříjemností si ONV kladl na jedno z prvních míst.⁴¹⁹ Kvůli lepšímu přehledu o Romech, kteří přišli z větší části ze Slovenska a pak také z Maďarska,⁴²⁰

Cirine by bylo příliš těžkou ranou do provádění politiky osidlování a místo přílivu dalšího obyvatelstva by nutně nastal jeho odliv, poněvadž zanáší se do provádění osidlení kraje chebského naprostá nejistota a neklid a osídlenci si rozmyslí osídliti kraj, odkud ponenáhlu jeden podnik za druhým je přemístěn nebo rušen.“ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 8, Zápisy ze schůzí předsednictva ONV, 1. 3. 1947.

⁴¹¹ Podnik patřil stejně jako firma Massi do kategorie A, jichž nakonec byla v třetím seznamu závodů v pohraničí určených na Slovensko většina (jednalo se o 57 závodů ze 107). ČAPKA, František. Op. cit., s. 154.

⁴¹² SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 8. 4. 1947.

⁴¹³ O průmysl v Schönbachu. *Chebsko*, 1947, roč. 3, č. 1, 11. 1., s. 3.

⁴¹⁴ ČAPKA, František. Op. cit., s. 147-148. Přídělové řízení na živnosti prováděné FNO bylo zahájeno po vydání vládního nařízení v polovině roku 1947. Ibid., s. 107; „Uklidnění situace mělo nastat po 14. únoru 1947, kdy Ústavodárné národní shromáždění schválilo návrh zákona č. 31/1947 Sb., o přidělu živností a rodinných domků v pohraničí a tzv. zkráceném přidělovém řízení. (...) Vydáním zákona č. 31/1947 Sb. a vládního nařízení č. 106/1947 Sb. získal OÚ a FNO potřebné normy, aby mohlo být zahájeno přidělové řízení, jehož předpokladem se staly tzv. rámcové plány. (...) Dne 17. června 1947 bylo vydáno nařízení o přidělu drobných konfiskovaných živnostenských podniků do vlastnictví.“ Ibid., s. 131-132.

⁴¹⁵ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 13, Zápisy ze schůzí rady ONV, 11. 5. 1948.

⁴¹⁶ ČAPKA, František. Op. cit., s. 147-148.

⁴¹⁷ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, k. 5, slož. 817, Situační zprávy OSK, č. j. B-2783/46, 9. 10. 1946.

⁴¹⁸ Cikáni na Chebsku. *Chebsko*, 1946, roč. 2, č. 34, 19. 12., s. 2.

⁴¹⁹ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. I. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 21-22.

⁴²⁰ Chebský problém – Cikáni. *Jednota*, 1947, roč. 2, č. 19, s. 4.

měl být v celém okrese proveden jejich soupis⁴²¹ a nepracující osoby měly být soustředěny na práci do lomů.⁴²²

Chebská veřejnost by byla ráda, kdyby Romové zmizeli z města. Objevily se ale i hlasy, které upozorňovaly, že názory některých lidí o Romech zavání nacistickým rasismem.⁴²³ Bezpečnostní orgány si dobře uvědomovaly, že Romy, kteří pracují a jsou řádně policejně hlášeni, nelze odsunout, což se ale netýkalo těch občanů, kteří vedli potulný život a ohrožovali společenský řád. Takové osoby měly být vyhoštěny z území okresu.⁴²⁴

V dubnu žilo na okrese celkem 296 Romů, z toho bylo 220 pracovních sil. V Chebu se usídlilo celkem 40 rodin.⁴²⁵ Vesměs byli zaměstnáni na stavbách a prováděli tu nejtěžší a nejhorší práci. ONV si uvědomoval, že žádný z českých občanů by práci takového druhu nechtěl dělat a přijít o tyto síly by znamenalo velmi citelné oslabení, neboť by za ně nebylo náhrady.⁴²⁶

Se zástupci Romů bylo dohodnuto, že budou ubytováni na dvou místech okraje města Chebu, kde budou soustředěni v jednom bloku domů. Byty jim měly být za jejich pomoci upraveny a vybaveny starším slušným nábytkem. Ze svých řad si zvolili dva zástupce, kteří měli dohlížet na pořádek a oznamovat jakékoli výtržnosti.⁴²⁷ MNV v Chebu určil pro Romy dva domy na Švédském vrchu a v Mariánské ulici, kde měli být ubytováni Romové ze Slovenska. Pro maďarské Romy bylo připraveno 36 bytových jednotek v domech v ulici Sv. Jodoka poblíž železničního viaduktu. Budovy byly dány do správy bytového spolku, který provedl potřebné adaptace. Chebský MNV doplnil byty potřebným nábytkem ze svých skladů.⁴²⁸ Po začlenění romského obyvatelstva do pravidelného zaměstnání bylo přikročeno

---

⁴²¹ V souvislosti se sčítáním Romů, které proběhlo v srpnu roku 1947, se objevily fámy o tom, že v blízké době budou všichni Romové internováni. V tisku se tyto zprávy musely dementovat s vysvětlením, že v demokratické republice nelze upírat právo na svobodný život člověku, který žije spořádaným životem a řádně se stará o rodinu, ať je jakéhokoli původu. Pašava, Josef. Kolem soupisu cikánů na chebském okrese. *Český Cheb*, 1947, roč. 1, č. 26, 30. 8., s. 2.

⁴²² SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 8. 11. 1946; Podle hlášení SNB z prosince roku 1946 byli téměř všichni Romové zaměstnáni. SOkA Cheb, SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 6. 12. 1946.

⁴²³ „...cikáni jsou velmi často zaostali, nečistí a vykazují spoustu antisociálních vlastností (jako krádež, žebrota atd.). Považovat však tyto sociální kazy u cikánů za něco konstantního, navždy vrozeného a tudíž neodstranitelného, znamenalo by nehistoricky věřit, že i náš vysoce vzdělaný národ a jiné národy velkých a slavných tradic byly takovými od úsvitu svých dějin, znamenalo by popřít možnost pokroku, možnosti vývoje atd. Jednejme s nimi lidsky, přece nekradou jenom cikáni. To, že cikáni dělají práci, kterou ostatní dělat nechtějí, je vykořisťování.“ Kradou v pohraničí jenom cikáni? *Český Cheb*, 1947, roč. 1, č. 11, 17. 5., s. 2.

⁴²⁴ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947*. Op. cit., s. 21-22.

⁴²⁵ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 266.

⁴²⁶ SOkA Cheb, SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 9, Zápisy ze schůzí rady ONV, 6. 12. 1946.

⁴²⁷ Chebský problém – Cikáni. *Jednota*, 1947, roč. 2, č. 19, s. 4.

⁴²⁸ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 282.

k podchycení všech školou povinných romských dětí, z nichž bylo 38 umístěno ve dvou třídách pomocné školy.⁴²⁹

V průběhu roku 1947 se většina Romů ponenáhlu přizpůsobovala životu české majority. Vesměs přešli k formě pobytu na jednom místě a byli zařazeni do produktivní práce. Podle soupisu, který nebyl do září dokončen, jelikož další Romové přicházeli ze Slovenska a nebyli dosud evidenčně podchyceni, se nacházelo na okrese přibližně 500 osob,⁴³⁰ z toho v samotném Chebu žilo v září 1947 asi 125 Romů.⁴³¹ Podle statistických pramenů žilo v roce 1947 v obvodu oblastní kriminální úřadovny Cheb 1 237 Romů, což byl třetí nejvyšší počet v Čechách po Praze a Mostu.⁴³²

Na počátku roku 1948 se ukázalo, že opatření vůči Romům nepřinesla kýžený výsledek. Proto se ONV v dubnu usnesl ponechat v Chebu jen asi 30 rodin, které ale nejdříve musely projít očistnou akcí. Pokud by s tím nesouhlasily, musely by město opustit. Další přísun Romů byl s okamžitou platností zastaven.⁴³³ Na počátku července roku 1948 byly u Romů prováděny prohlídky a kontroly. 300 z nich bylo vzato do vyšetřování.⁴³⁴ V listopadu roku 1948 dal MNV v Chebu souhlas k vyhoštění všech romských rodin z města Chebu, jelikož ničily majetek a žily v nespořádaných rodinných a sociálních poměrech. Různé akce, které byly podniknuty pro zlepšení života chebských Romů, neskončily se zdarem. MNV v Chebu přistoupil k dosti drastickým opatřením, když pro výstrahu potrestal živitele tří zcela nepřizpůsobivých rodin správním vězením, přičemž děti byly dány po dobu věznění rodičů do výchovného ústavu.⁴³⁵

3. 6. Reemigranti

Rok 1947 byl ve znamení návratu dvou největších skupin zahraničních krajanů - volyňských Čechů a rumunských navrátilců.⁴³⁶ Zejména rumunští Slováci a Češi, o které veřejnost a tisk nejevily příliš velký zájem, byli přes snahu ústředních úřadů⁴³⁷ v pohraničí vítáni českou

---

⁴²⁹ Ibid., s. 303.

⁴³⁰ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. I. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 20-21.

⁴³¹ Ibid., s. 27.

⁴³² JUREČEK, Zd. Soupis cikánů v českých zemích r. 1947. *Statistický zpravodaj*, 1948, roč. 11, č. 1, s. 7.

⁴³³ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 13, Zápisy ze schůzí rady ONV, 6. 4. 1948.

⁴³⁴ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 14, Zápisy ze schůzí rady ONV, 13. 7. 1948.

⁴³⁵ SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 15, Zápisy ze schůzí rady ONV, 30. 11. 1948.

⁴³⁶ *Západočeská vlastivěda.* Op. cit., s. 276.

⁴³⁷ Ministerstvo sociální péče např. zamýšlelo uspořádat ve větším měřítku tzv. besedy s reemigranty se zvláštním zřetelem k reemigraci krajanů z Rumunska, kterým bylo třeba vysvětlit organizaci úřadů a vysvětlit jim jejich práva a výhody. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 209, slož. 927, Seznamy reemigrantů, 12. 11. 1947.

vnitrozemskou majoritou často velmi chladně.⁴³⁸ Volyňští Češi se usazovali především jako samostatní zemědělci. Čeští reemigranti z Rumunska našli nový domov především v městečkách Skalná a Plesná,⁴³⁹ zatímco rumunští Slováci, kterých byla většina, se rozptýlili po celém chebském okrese.⁴⁴⁰ Vedle nejpočetněji zastoupené skupiny reemigrantů z Rumunska se na Chebsku usadili ve značném počtu také krajané z Volyně. Pestrá směsice navrátilců z Jugoslávie, Rakouska, Německa, Maďarska, Bulharska, Polska, Francie, Belgie a Argentiny představovala jen zlomek počtu usídlených krajanů.⁴⁴¹

Usídlování reemigrantů bylo usnadněno zákonem č. 31/1947 Sb., podle kterého reemigrantům příslušelo přednostní právo před všemi ostatními uchazeči vyjma těch, kteří měli ještě silnější přednostní právo (účastníci národně osvobozenického boje, političtí vězni, oběti války). Dalším opatřením byly úlevy při přidělu konfiskovaného majetku do vlastnictví, a to u rodinných domků do 30 % přidělové ceny, živností 50 %, zemědělských usedlostí 20 % a nábytku až 50 %.⁴⁴² Navrátilci také získali dvacetiprocentní slevu na úhradu ceny konfiskátu a pokud byli účastníky boje za osvobození (zahraniční odboj, partyzáni) získali ještě další úlevu ve výši procenta invalidity.⁴⁴³

Kvůli zdržení reemigrace volyňských Čechů došlo k jejich usazování ve vyšších polohách jako byl např. okres Cheb. Místní OKMZ měla podle rozpisu počtu usedlostí vyhrazených pro volyňské Čechy zajistit na okresech Cheb a Aš 900 volných hospodářství.⁴⁴⁴ Bylo zjištěno, že třináctihektarové přiděly by byly v chebských poměrech nedostačující, neboť polovinu tvořily pastviny. Proto se požadovaly přiděly od 18 do 20 ha.⁴⁴⁵ Volyňští Češi nebyli spokojeni s tím, že byli dirigováni k osídlení podhorských okresů nebo že jim byla doporučována práce ve státních lesích.⁴⁴⁶

V lednu roku 1947 přijelo 400 rodin volyňských Čechů. Než pro ně byly vybrány a vystavěny nové usedlosti, přebývali jednak v pensíoních a hotelech ve Františkových

---

⁴³⁸ Krajané z Rumunska se vracejí. *Československý svět*. 1946/47, 15. 9. 1947, č. 21-22, s.; „Osídlenci z vnitrozemí často reemigranty nazývali jménem země nebo regionu, odkud se přistěhovali (Poláci, Slezané, Rumuni) bez rozlišení, jde-li o Slováky nebo Čechy (Volyňáci-Svobodovci, Francouzi, Vídeňáci) apod., aniž si uvědomovali, jak hluboce se tím reemigrantů dotýkají.“ *Západočeská vlastivěda*. Op. cit., s. 278; „Nevoli českých usídlenců vyvolávalo např. u maďarských Slováků časté používání maďarštiny ve vzájemné komunikaci.“ VACULÍK, Jaroslav. Op. cit., s. 32.

⁴³⁹ „Osídlovací směrnice podporovaly takové skupinové usazení, které by usnadňovalo jejich adaptaci, vedlo ke stabilitě a zabraňovalo migraci, ale zároveň nebránilo integraci s ostatním obyvatelstvem.“ *Západočeská vlastivěda*. Op. cit., s. 277.

⁴⁴⁰ *Ibid.*, s. 276.

⁴⁴¹ *Ibid.*, s. 277.

⁴⁴² VACULÍK, Jaroslav. Op. cit., s. 24.

⁴⁴³ *Ibid.*, s. 30.

⁴⁴⁴ *Ibid.*, s. 57-58.

⁴⁴⁵ *Ibid.*, s. 65.

⁴⁴⁶ *Ibid.*, s. 67.

Lázních, jednak v budovách starého kláštera v Chebu.⁴⁴⁷ Na okrese bylo možno umístit celkem 213 rodin. Prázdných usedlostí bylo jen 73,⁴⁴⁸ přesto se hledalo umístění pro všechny rodiny. Měly být usazeny také na statcích, na nichž se dosavadní národní správci neosvědčili a v některých obcích jako řemeslníci, zejména koláři a kováři.⁴⁴⁹ V březnu bylo usídleno již 25 rodin na velkých statcích po 4 až 5 rodinách⁴⁵⁰ a o měsíc později už 90.⁴⁵¹ ONV počítal s jejich dalším přílivem a snažil se i aktivně zasahovat do nábory pracovních sil mezi nimi.⁴⁵² Na počátku roku 1948 bylo zemědělské usídlování volyňských Čechů z velké části ukončeno.⁴⁵³

Jedním z podniků, kam měli být směřováni rumunští reemigranti, byly Vildštejnsko-sedlecké kaolinové závody, které zaměstnávaly velký počet nepostradatelných Němců.⁴⁵⁴ ONV usiloval o přidělení jednoho transportu s reemigranty české nebo slovenské národnosti, pokud možno nižší životní úrovně.⁴⁵⁵ Na přechodnou dobu (14 dní až 4 neděle) měli být ubytováni v barákovém táboře v Novém Kostele. Po skončení karanténní lhůty by byli dosazováni do všech obcí a osad, v nichž dosud bydleli zaměstnanci podniku, což představovalo v podstatě celou severní část okresu.⁴⁵⁶

---

⁴⁴⁷ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 24. 1. 1947.

⁴⁴⁸ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 31. 1. 1947; V dopise ministerstva zemědělství z 11. prosince 1946 se mluvilo o 393 usedlostech v chebském okrese vyčleněných pro volyňské Čechy. SLEZÁK, Lubomír. Op. cit., s. 161.

⁴⁴⁹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 3, Zápisy z plenárních schůzí ONV, 21. 2. 1947.

⁴⁵⁰ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 257.

⁴⁵¹ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 18. 4. 1947.

⁴⁵² Jeden z úředníků měl být pověřen provedením nábory volyňských Čechů přímo ve sběrném středisku v Třemošné. Uvedený úředník měl být vybaven potřebným statistickým materiálem jak ze zemědělského tak z průmyslového a živnostenského odboru a být ve stálém telefonickém styku s ONV v Chebu. Zájemci v počtu 30-40 osob měli být odvezeni do Chebu, kde by si prohlédli usedlosti a pokud by jim vyhovovaly, byli by přestěhováni i se svým majetkem. Měli být usazeni na zemědělských usedlostech s větší výměrou polností po 2-3 rodinách. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 10, Zápisy ze schůzí rady ONV, 8. 4. 1947.

⁴⁵³ VACULÍK, Jaroslav. Op. cit., s. 77.

⁴⁵⁴ ONV v září zamítl žádost Vildštejnsko-novoveských kaolinových závodů o ponechání německých pracovních sil a doporučil, aby se podnik snažil získat pracovní síly z řad rumunských reemigrantů. SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 8, Zápisy ze schůzí předsednictva ONV, 30. 9. 1947.

⁴⁵⁵ Tito reemigranti měli pracovat výhradně v námezdním poměru v zemědělství nebo v důlním průmyslu a proto bylo vhodné, aby patřili spíše k sociálně slabším vrstvám obyvatel; „Usnesením vlády z 10. ledna 1947, ve kterém se zdůrazňovala potřeba reemigrantů jako námezdních pracovních sil, bylo rozhodnuto provést v prvním sledu přesídlení krajanů hlásících se do námezdního poměru. Podle důvěrného výnosu ministerstva sociálních péče z 22. ledna 1947 měla být reemigrace z Rumunska nadále omezena pouze na průmyslové, zemědělské, stavební a lesní dělníky a horníky. Byly tedy nejprve přesídlovány rodiny, které neměly vůbec žádný nemovitý majetek, a ti členové majetných rodin, kteří sami nemovitý majetek nevlastnili (dospělé děti starší 14 let) a byli ochotni pracovat v námezdním poměru. Tyto osoby měly být reemigrovány do 15. září 1947.“ VACULÍK, Jaroslav. Op. cit., s. 89.

⁴⁵⁶ „Těmto novým osídlencům by bylo nutno přidělovat půdu do 2 ha s vhodným domkem, aby na jedné straně je tato půda sama nežívila a na druhé straně by bylo třeba, aby podstatnou část svých existenčních příjmů získávali prací u shora uvedených závodů. Protože patrně pro 300 nebo 400 rodin nebylo dostatečně půdy v tomto prostoru, bylo by asi nutno zmenšit rozsah oblasti spravované státními statky. Toto řešení by mělo ještě jeden klad v tom, že by prakticky stejnými lidmi bylo obhospodařeno 1 000 ha zemědělské půdy a na druhé straně tíž lidé by pracovali ve prospěch Vildštejnsko-sedleckých závodů.“ NOSKOVÁ, Helena – VÁCHOVÁ,

Chebský oblastní reemigrační tábor umístěný u továrny Eska⁴⁵⁷ byl zřízen ministerstvem sociální péče jako průchozí středisko pro rumunské Slováky a Čechy. Reemigranti byli ihned po příchodu občerstveni, příp. vybaveni nejdůležitějšími oděvními součástkami a ihned odvázeni na usedlosti nebo do nových bydlíšť.⁴⁵⁸ Všichni reemigranti také prošli lékařskou prohlídkou.⁴⁵⁹ Každému bylo při registraci vyplaceno kapesné, které činilo původně 500 Kč na dospělé osobu a 100 Kčs na nezletilé dítě. Později byla zavedena jednotná sazba 300 Kčs.⁴⁶⁰

13. srpna přijel do Chebu první transportní vlak z Rumunska, který přivezl celkem 874 osob, tj. 366 rodin, z nichž část byla určena do okresu Cheb. Při příchodu do sběrného střediska byli slavnostně uvítáni.⁴⁶¹ V dalších minimálně pěti transportech vyčleněných pro chebský okres přijelo do 16. listopadu roku 1948 342 rodin rumunských Slováků a Čechů, kteří byli nejčastěji zařazováni do námezdního poměru k státním statkům po celém okrese nebo do kaolinových závodů ve Vildštejně a Vonšově (něm. Fonsau). V menší míře byli zaměstnáni jako dělníci v textilních továrnách.⁴⁶²

V říjnu roku 1947 bylo v chebském okrese usídleno celkem 1 283⁴⁶³ přistěhovalců (hlavy rodin včetně všech rodinných příslušníků). Z tohoto počtu bylo nejvíce navrátilců z Rumunska v počtu 576 a z Volyně (SSSR), kterých bylo 377.⁴⁶⁴ Na zemědělských

---

Jana. *Reemigrace Čechů a Slováků z Jugoslávie, Rumunska a Bulharska (1945-1954)*. 1. vydání. Praha: AV ČR. Ústav pro soudobé dějiny, 2000, s. 143-144. Jedná se o dopis člena aparátu KSČ Richarda Dvořáka poslanci ÚNS za KSČ Bedřichu Steinerovi o situaci v oblasti pracovních sil v chebském okrese z 12. června 1947. Originál je uložen v SÚA, f. 23, a.j. 371-stroj. Prvopis opisu, 1 s.

⁴⁵⁷ Jednalo se o bývalý sběrný tábor pro Němce. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 11, Zápisy ze schůzí rady ONV, 18. 7. 1947; Reemigranti byli rozděleni na skupiny, z nichž každá měla svého důvěrníka. Poznátky z návštěvy u rumunských Čechů. *Český Cheb*, 1947, roč. 1, č. 35, 1. 11., s. 3; Likvidace sběrného tábora měla být ukončena do 30. září roku 1948. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 14, Zápisy ze schůzí rady ONV, 5. 10. 1948.

⁴⁵⁸ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947*. Op. cit., s. 56.

⁴⁵⁹ *Ibid.*, s. 44-45.

⁴⁶⁰ VACULÍK, Jaroslav. Op. cit., s. 35-36.

⁴⁶¹ Kronika města Chebu. Op. cit., s. 293; Podle seznamu reemigrantů z Rumunska z transportu č. V., který dojel do Chebu dne 13. 8. 1947, bylo do pracovního poměru v chebském okrese zařazeno 125 rodin. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 209, slož. 927, Seznamy reemigrantů.

⁴⁶² SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 209, slož. 927, Seznamy reemigrantů; „Přesídlenci ve shromažďovacích střediscích v Rumunsku dobrovolně podepsali reversy, že přesídlují do ČSR do námezdního poměru v českých zemích a nebudou činit nároky na přiděl půdy nebo živností.“ VACULÍK, Jaroslav. Op. cit., s. 93; Přesto na konci srpna roku 1947 přišlo několik žádostí od českých reemigrantů z Rumunska o propuštění z československého státního občanství, protože se chtěli odstěhovat zpět do Rumunska. Žádosti odůvodňovali tím, že jim nebyly přiděleny přislíbené zemědělské usedlosti. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 14, Zápisy ze schůzí rady ONV, 27. 8. 1948.

⁴⁶³ Údaj není přesný, neboť chyběla hlášení z několika obcí. Jiný zdroj hovoří o tom, že koncem září bylo na chebském okrese 1 868 reemigrantů z Maďarska a Rumunska. Ani to však nebylo konečné číslo, protože další transporty stále přijížděly. *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947*. Op. cit., s. 27.

⁴⁶⁴ Další země: Jugoslávie - 66, Rakousko - 20, Maďarsko - 122, Bulharsko - 19, Německo - 59, Polsko - 20, Belgie - 1, Francie - 23. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 209, slož. 927, Seznamy reemigrantů, č. j. 6/124-XIV-1947, 21. 10. 1947.

usedlostech se usadilo k 1. říjnu 1947 167 volyňských Čechů a 80 ostatních reemigrantů.⁴⁶⁵ Podle dodatku k hlášení ze dne 6. 11. 1947 přibylo do okresu ještě nových 812 reemigrantů, z nichž byla většina z Rumunska. Na počátku prosince roku 1947 bylo odhadem v celém okrese 3 000 zahraničních krajanů.⁴⁶⁶ Do konce roku bylo usazeno podle neúplných údajů dalších 345 reemigrantů, z nichž 278 přijelo z Rumunska.⁴⁶⁷ V chebském okrese se usadila největší skupina rumunských reemigrantů ze všech českých okresů v celkovém počtu 1 895 osob. Bylo zde také největší soustředění průmyslových dělníků z řad rumunských Slováků, jejichž příjem byl malý, a proto snadno podléhali fluktuaci.⁴⁶⁸

Reemigranti se snažili pokračovat ve způsobu života, jaký vedli v cizině. Chodili stejně oblečení, vařili stejná jídla a svoje nová obydlí si přizpůsobovali zvyklostem bývalého domova. Používali stejné pracovní techniky a přivezené nástroje a konali stejné obřady a obyčeje.⁴⁶⁹ Čeští reemigranti z Rumunska měli díky svému evangelickému vyznání blíže k neodsunutému německému etniku, se kterým navázali přátelské styky, než k vnitrozemským krajanům.⁴⁷⁰

Adaptace rumunských Čechů a Slováků na podmínky nového domova byla oproti volyňským krajanům kvůli jejich nízké životní a kulturní úrovni zpočátku velmi obtížná. Většina z nich byla negramotná,⁴⁷¹ což znemožňovalo jejich zapojení do veřejného života.⁴⁷²

---

⁴⁶⁵ *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. I. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 33.

⁴⁶⁶ Podle jednotlivých zemí, z nichž přišli, se jevil přírůstek takto: z Rakouska 65, z Volyně 100, ze Zakarpatské Ukrajiny 12, z Francie 5, z Rumunska 534, z Německa 43, z Maďarska 53. Jedná se o neúplný seznam, neboť některé obce hlášení nedodaly. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 209, slož. 927, Seznamy reemigrantů, č. j. 40549/47-Hal-VIII/10/14, 2. 12. 1947.

⁴⁶⁷ Jedná se o dodatek k hlášení ze dne 2. 12. 1947 o přírůstku dalších nových reemigrantů: z Rumunska 278, z Maďarska 3, z Polska 7, ze SSSR Volyně 57. Podle obcí, kam byli usazeni: Schönbach - 11 z Rumunska, Libštejn - 42 z Rumunska, 3 z Maďarska a 7 z Polska, Steingrub - 93 z Rumunska, 8 z Volyně, Křižovatka - 88 z Rumunska, 16 z Volyně, Lipová - 6 z Rumunska, Smrčina - 38 z Rumunska, 16 z Volyně. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 209, slož. 927, Seznamy reemigrantů, č. j. 40549/1947-Hal-VIII/10/14, 31. 12. 1947.

⁴⁶⁸ VACULÍK, Jaroslav. Op. cit., s. 103-104; „U slovenských reemigrantů z Rumunska a Maďarska se ve větší míře vyskytovaly odchody z pohraničí, protože se s nimi původně nepočítalo. Měli být umístěni na Slovensku, což si oni sami přáli a ústřední orgány jim to také přislíbily. Osídlovací možnosti však na Slovensku nebyly, a protože české země trpěly nedostatkem pracovních sil, byli i slovenští reemigranti posíláni do českého pohraničí. Často se stěhovali na vlastní pěst, aniž by si často vyřídili pracovní a jiné závazky.“ *Západočeská vlastivěda.* Op. cit., s. 277.

⁴⁶⁹ *Ibid.*, s. 279.

⁴⁷⁰ *Ibid.*, s. 280.

⁴⁷¹ Pod stížností slovenských reemigrantů z Rumunska z obcí Ermesgrün, Štítno a Vackov jsou místo podpisů jen znamení pravé ruky v podobě tří křížků. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, k. 208, slož. 927, Sociální pomoc reemigrantům; Státní správa se snažila tuto situaci zlepšit, když pořádala pro negramotné reemigranty a pro ty se špatnou znalostí češtiny doučovací jazykové a vzdělávací kurzy. *Západočeská vlastivěda.* Op. cit., s. 279.

⁴⁷² Např. MSK v Ermesgrünü musela být rozpuštěna, protože do ní byli zvoleni rumunští reemigranti vesměs analfabeti. SOkA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 13, Zápisy ze schůzí rady ONV, 23. 1. 1948.

Protože si značná část z nich přivezla sebou jen to nejnnutnější, musely jim správní orgány věnovat značnou sociální péči.⁴⁷³

---

⁴⁷³ SOKA Cheb, f. ONV Cheb, kn. 8, Zápisy ze schůzí předsednictva ONV, 18. 4. 1947; Na sociálních výpomocích reemigrantům z Rumunska, SSSR, Maďarska atd. bylo celkem do září 1947 vyplaceno 75 360 Kčs, a to 38 žadatelům a jejich 114 rodinným příslušníkům. *Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947.* Op. cit., s. 45.

Závěr

Chebsko bylo ve srovnání s jinými kraji územím, jež se zalidňovalo českými obyvateli jen velmi obtížně. Rovněž odsun zde probíhal s mnohem většími problémy než v jiných okresech. Do Polabí nebo do pohraničí jižní Moravy, které bylo zbavené starousedlých Němců prakticky již v období tzv. divokého odsunu, přilákala výborná půda většinu nových zemědělských osídlenců již v letních měsících roku 1945.⁴⁷⁴ Znojensko podobně jako severočeské průmyslové Ústecko vykazovaly v únoru roku 1946 ve srovnání s rokem 1930 stejnou nebo dokonce vyšší hustotu obyvatel české národnosti. Tyto oblasti už byly v době, kdy se na Chebsku teprve začaly výrazněji snižovat početní stavy Němců řádným odsunem, považovány za přesídlené.⁴⁷⁵

V roce 1930, kdy politický okres Cheb patřil k nejlidnatějším oblastem Československé republiky, dosahovala jeho hustota 170 obyvatel na km².⁴⁷⁶ V roce 1947, kdy se hustota obyvatelstva některých severočeských pohraničních okresů pohybovala kolem 250 lidí na km²,⁴⁷⁷ žilo v chebském okrese na každém čtverečním kilometru jen 76 osob.⁴⁷⁸ Do roku 1950 se hustota zvýšila jen o tři obyvatele, když celkem bydlelo ve 47 obcích a 136 osadách 35 884 lidí.⁴⁷⁹ Osídlování chebského okresu se tak ani zdaleka nepřiblížilo splnění proklamovaného cíle, tj. dosažení alespoň tří čtvrtin hustoty z roku 1930,⁴⁸⁰ což by představovalo hodnotu 127,5 obyvatele na km². Pomalý příchod novoosídlenců české nebo slovenské národnosti zhruba na konci roku 1947 vrcholil. Do roku 1950 se podle statistických pramenů stav obyvatelstva zvýšil jen o 1 421 osob. Některé obce v poslední čtvrtině čtyřicátých let dokonce vykazovaly pokles počtu obyvatel.⁴⁸¹

⁴⁷⁴ SLEZÁK, Lubomír. Op. cit., s. 59-60.

⁴⁷⁵ Ibid., s. 79.

⁴⁷⁶ *Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl 1. Růst, koncentrace a hustota obyvatelstva, pohlaví, věkové rozvrstvení, rodinný stav, státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání.* Praha: Státní úřad statistický, 1934, s. 4.

⁴⁷⁷ SLEZÁK, Lubomír. Op. cit., s. 97.

⁴⁷⁸ *Seznam obcí v republice Československé. Díl I. Seznam obcí v zemích českých podle správního rozdělení z 1. února 1949.* Praha: Státní úřad statistický, 1949, s. 46.

⁴⁷⁹ *Statistický lexikon obcí Republiky československé 1955. Podle správního rozdělení 1. ledna 1955, sčítání lidu, domů a bytů 1. března 1950.* Praha: Státní úřad statistický a ministerstvo vnitra, 1955, 17*; Úbytek 14 obcí oproti stavu z roku 1947 byl zapříčiněn jejich slučováním nebo zánikem.

⁴⁸⁰ ŠEBESTA, J – SRB, V. Jak postupuje osídlování. *Statistický zpravodaj*, 1946, roč. 9, č. 7-8, s. 222-224; Zároveň všechny obce chebského okresu měly v roce 1950 méně obyvatel než v roce 1930. *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Díl 1. Počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972. Svazek 1. Úvodní část. Česká socialistická republika.* Praha: Federální statistický úřad, 1978, s. 340-348.

⁴⁸¹ Některé obce v poslední čtvrtině čtyřicátých let dokonce vykazovaly pokles počtu obyvatel. Např. město Plesná ztratilo 245 obyvatel. *Seznam obcí v republice Československé. Díl I. Seznam obcí v zemích českých podle správního rozdělení z 1. února 1949.* Praha: Státní úřad statistický, 1949, s. 46; *Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Díl 1. Počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle*

Vedle individuálního spontánního přílivu novoosídlenců se na zalidnění chebského okresu výrazně podílely zásahy státní správy. Zejména organizovaný nábor zemědělců z Táborska a Kamenicka pomohl osídlit venkovské obce. Náborové akce na Slovensku a v roce 1947 státem dirigovaný příjezd reemigrantů zejména z Volyně a z Rumunska pomohl najít uchazeče o méně lukrativní usedlosti a námezdní pracovní příležitosti.

Odsun asi 65 000 Němců v roce 1946, kteří tvořili v době prvních příchodů osídlenců drtivou většinu obyvatel Chebska, ve spojení s malým zájmem osídlenců, znamenal těžkou ránu pro místní hospodářství. Kolaps postihl zejména zemědělství, pro něž se hledali kvůli nepřilíh kvalitní půdě a vyšší nadmořské výšce osídlenci jen velmi obtížně. Kritické období v odsunovém roce prokázalo, že národně bezpečnostní zájmy byly velmi draze zaplacené ekonomickými ztrátami.

Odborná neschopnost nebo nezájem Čechů a Slováků o práci v některých průmyslových odvětvích (výroba hudebních nástrojů na Lubsku, těžba jílu na Skalensku) způsobily, že zde byla ponechána poměrně výrazná – třetí nejsilnější - německá menšina. Druhá nejpočetněji zastoupená národnost – Slováci,⁴⁸² byla tvořena jak osobami ze Slovenska, tak rumunskými reemigranty, kteří v roce 1947 pomáhali dosídlit chebský okres, když zastávali pracovní pozice, o které neměli vnitrozemští osídlenci zájem.

Sociální složení novoosídlenců se už od počátku, zejména v zemědělském sektoru, vychylovalo k převaze nižších vrstev společnosti – ti schopnější zůstávali v zajištěném postavení, které měli ve vnitrozemí nebo odcházeli do jiných, na životní příležitosti bohatších krajů. Po příchodu sociálně a kulturně zaostalých českých a slovenských reemigrantů z Rumunska a značného počtu Romů se tento trend ještě prohloubil. Rovněž mezi neodsunutými Němci převažovali dělnické profese převážně nižší kvalifikace.

Osídlování Chebska se dá považovat za jen částečně úspěšné. Stěhování klíčových průmyslových podniků na Slovensko nebo do vnitrozemí a mnoho zemědělských usedlostí, které nenašly svého hospodáře a začaly zarůstat „Kreysovými kopřivami“, podvazovaly další rozvoj okresu, jenž by přilákal nové osídlence. Vedle odsunu Němců jistě nepřispěly k oživení hospodářství společenské změny, které přinesl únor 1948.

---

správního členění k 1. lednu 1972. Svazek 1. Úvodní část. Česká socialistická republika. Praha: Federální statistický úřad, 1978, s. 340-348.

⁴⁸² Národnost obyvatelstva v roce 1950 v okrese Cheb: česká - 76 %, slovenská - 13,4 %, německá - 8,9 %, ukrajinská a ruská - 0,4 %, polská - 0,2 %, maďarská - 0,2 % a jiná - 0,6 %. JELÍNKOVÁ, Růžena. Demografický profil Karlovarského kraje. In *Demografický sborník*. Ed. SRB, Vladimír. Praha: Státní úřad statistický, 1959, s. 179.

Resumé

Tato oborová bakalářská práce pojednává o osídlování politického okresu Cheb po druhé světové válce. Zaměřuje se na období od roku 1945 do roku 1948, ve kterém proběhla rozsáhlá výměna jeho obyvatel.

Od února do října roku 1946 probíhal řádný odsun starousedlých Němců, kteří představovali většinu obyvatel pohraničního Chebska. Asi 65 000 osob se různými způsoby dostalo za hranice. Na jejich místo přicházeli osídlenci českého nebo slovenského původu, kteří obsazovali národní správy konfiskovaného německého majetku jak v zemědělství, tak v nezemědělském sektoru. Jejich příchod byl v námi sledovaném období pomalý a nevýrazný. Nejobtížněji se hledali uchazeči o zemědělské usedlosti a dělnické profese. Zlepšení situace přinesl státem organizovaný nábor zemědělců na Táborsku.

Novoosídlenci pocházeli především z českého vnitrozemí. Největší měrou se na osídlení chebského okresu podílela oblast západních a jižních Čech. Na Chebsko také přišlo mnoho osídlenců ze Slovenska a v neposlední řadě do početních stavů promluvili reemigranti. Největší podíl mezi zahraničními navrátilci představovali volynští Češi a rumunští Slováci, kteří obsazovali pracovní místa, jež nebyla pro vnitrozemské novoosídlence přitažlivá. V roce 1948 žilo v chebském okrese asi 35 000 obyvatel.

Summary

This thesis deals with a settlement of the district of Cheb after World War II. It focuses on a period from 1945 till 1948 in that was realized a large swapping of its inhabitants.

The regular transfer of ethnic Germans proceeded from February till October 1946. Germans represented most of the population of this border region. An estimated 65 000 people were deported by various way behind the boundaries. Their places took Czech or Slovak settlers who were designated as national administrators of confiscated German possession both farming and non-agricultural sector. During this whole period, their on-coming was slow and unsatisfactory. Applicants for farms and blue-collar workers were very wanted. Situation got better after government organized labour recruitment of farmers from Tábor region.

The new settlers came first from Czech inland. Most of them lived in 1945 in West or South Bohemia. A lot of Slovak persons found new home in Cheb region. Last but not least, re-emigrants from several countries participated in the settlement too. The greatest part of

outland returnees made Volhynian Czechs and Romanian Slovaks who were taken on job opportunities that weren't attractive for inland settlers. In 1948 there were approximately 35 000 inhabitants in Cheb district.

Seznam pramenů a literatury

Archivní prameny:

Státní okresní archiv Cheb: fond č. 266 ONV Cheb
fond č. 314 MNV Cheb
fond č. 134 MNV Plesná

Publikované prameny a dokumenty:

KOŤÁTKO, Jiří. *Konfiskace, rozdělování a osídlování půdy*. Praha: Svoboda, 1946. 29 s.

NOSKOVÁ, Helena – VÁCHOVÁ, Jana. *Reemigrace Čechů a Slováků z Jugoslávie, Rumunska a Bulharska (1945-1954)*. 1. vydání. Praha: AV ČR. Ústav pro soudobé dějiny, 2000. 297 s.

TOMÁŠ, Eduard. *Poslední příležitost k osídlení. Seznam míst v pohraničí kam ještě možno přesídliti*. Praha: OÚ a FNO, 1948. 56 s.

Zpráva o činnosti okresního národního výboru v Chebu [za rok 1946]. Cheb: Okresní národní výbor, [1947]. 54 s.

Zpráva o činnosti ONV v Chebu. 1. I. 1947 - 30. VI. 1947. Cheb: Okresní národní výbor, 1947. 85 s.

Statistické prameny:

JUREČEK, Zd. Soupis cikánů v českých zemích r. 1947. *Statistický zpravodaj*, 1948, roč. 11, č. 1, s. 6-7.

Po odsunu Němců. *Statistický zpravodaj*, 1946, roč. 9, č. 12, s. 373-374.

Sčítání lidu v republice Československé ze dne 1. prosince 1930. Díl 1. Růst, koncentrace a hustota obyvatelstva, pohlaví, věkové rozvrstvení, rodinný stav, státní příslušnost, národnost, náboženské vyznání. Praha: Státní úřad statistický, 1934. 205 s.

Seznam obcí v republice Československé. Díl I. Seznam obcí v zemích českých podle správního rozdělení z 1. února 1949. Praha: Státní úřad statistický, 1949. 260 s.

Soupis obyvatelstva v Československu v letech 1946 a 1947. Praha: Státní úřad statistický, 1951. 561 s.

Statistický lexikon obcí Republiky československé 1955. Podle správního rozdělení 1. ledna 1955, sčítání lidu, domů a bytů 1. března 1950. Praha: Státní úřad statistický a ministerstvo vnitra, 1955. 574 s.

STEJSKAL, Ladislav. České zemědělské závody v pohraničí. *Statistický zpravodaj*, 1946, roč. 9, č. 3, s. 70-74.

ŠEBESTA, J – SRB, VI. Jak postupuje osidlování. *Statistický zpravodaj*, 1946, roč. 9, č. 7-8, s. 222-224.

Noviny:

Československý svět. Orgán Československého ústavu zahraničního. 1946-1947.

Český Cheb. Týdeník Československé sociální demokracie pro Chebsko. 1947-1948.

Chebsko. Informace národního výboru v Chebu. 1945-1947.

Chebsko pracujících. Týdeník OV KSČ. 1948.

Jednota. List pracujících hraničářů. 1946-1949.

Palcát. Oficiální list kraje národního výboru tábořského. 1945-1947.

Literatura:

ARBURG, Adrian von. Tak či onak. Nucené přesídlení v komplexním pojetí poválečné sídelní politiky v českých zemích. *Soudobé dějiny*, 2003, roč. 10, č. 3, s. 253-292.

BIMAN, Stanislav – CÍLEK, Roman. *Poslední mrtví, první živí. České pohraničí květen až srpen 1945*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Severočeské nakladatelství, 1989. 244 s. ISBN 80-7047-002-X.

ČAPKA, František – SLEZÁK, Lubomír - VACULÍK, Jaroslav. *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. 1. vydání. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2005. 359 s. ISBN 80-7204-419-2.

Československá vlastivěda. Díl 1. Příroda. Ed. MACEK, Josef. Praha: Orbis, 1968. 852 s.

HAIŠMAN, Tomáš. Několik poznámek k procesu formování nových lokálních společností v českém pohraničí po roce 1945. *Český lid*, 1984, roč. 71, č. 3, s. 141-154.

HAIŠMAN, Tomáš. Proces formování nových lokálních společností v pohraničí českých zemí po roce 1945. In *Etnické procesy II. Etnické procesy v pohraničí českých zemí po r. 1945. Společnost a kultura. Sborník referátů přednesených na konferenci s mezinárodní účastí konané ve dnech 5. – 8. listopadu 1984 v Sobotíně, okr. Šumperk*. Praha: ČSAV, 1985, s. 132-140.

HEROLDOVÁ, Iva. Etnické procesy pohraničí, společnost a kultura. In *Etnické procesy II. Etnické procesy v pohraničí českých zemí po r. 1945. Společnost a kultura. Sborník referátů přednesených na konferenci s mezinárodní účastí konané ve dnech 5. – 8. listopadu 1984 v Sobotíně, okr. Šumperk*. Praha: ČSAV, 1985, s. 124-131.

HEROLDOVÁ, Iva. Národopisná problematika novoosídleneckého pohraničí. *Český lid*, 1978, roč. 65, č. 4, s. 195-206.

HEROLDOVÁ, Iva. Novoosídlenecká vesnice. *Český lid*, 1984, roč. 71, č. 3, s. 130-141.

HEROLDOVÁ, Iva. Příchod slovenských reemigrantů do českých zemí. *Český lid*, 1988, roč. 75, s. 214-224.

HEROLDOVÁ, Iva. Reemigrace po druhé světové válce. In *Češi v cizině. Příspěvky ze semináře Vliv subjektivních a objektivních faktorů na proměny etnicity u českého etnika v zahraničí a po reemigraci, Praha 22. dubna 1992*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1992, s. 43-47.

HEROLDOVÁ, Iva. Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků po 2. světové válce. In *Češi v cizině*. Praha: AV ČR. Ústav pro etnografii a folkloristiku, 1986, s. 153-164.

HEROLDOVÁ, Iva. Reemigrace ze SSSR, Francie a Rumunska. In *Češi v cizině*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR, 1993, s. 7-29.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005. 568 s. ISBN 80-7106-709-1.

KAPLAN, Karel. *Pravda o Československu 1945-1948*. 1. vydání. Praha: Panorama, 1990. 245 s. ISBN 80-7038-193-0.

KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání? Sudetští Němci v Československu v letech 1945-1946*. 1. vydání. Jinočany: H&H, 1991. 39 s. ISBN 80-85467-32-1.

MANDLER, Emanuel. *Benešovy dekrety. Proč vznikaly a co jsou*. 1. vydání. Praha: Libri, 2002. 126 s. ISBN 80-7277-139-6.

MATĚJOVÁ, Vlasta. K otázkám výzkumu Slováků v českých zemích po r. 1945. In *Materiály k problematice etnických skupin na území ČSSR. Sv. 4. Slováci v českých zemích po roce 1945. Sborník referátů ze stejnojmenného semináře k tématu dílčího úkolu SPVZ IX 9 – 4/05 „Vnitřní a mezinárodní důsledky etnických procesů (cikánská otázka), zahraniční pracující v ČSSR“, konaného 26. – 27. února 1986 v Domu slovenské kultury v Praze. Část 1*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd, 1987, s. 10-16.

POPELOVÁ, Hana – SECKÁ, Milena. Diplomové, rigorózní a kandidátské práce věnované osídlování pohraničí po roce 1945, jež byly obhájeny na katedře etnografie a folkloristiky FFUK a v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV v Praze v letech 1969-1983. *Český lid*, 1984, roč. 71, s. 231-234.

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Díl 1. Počet obyvatelů a domů podle obcí a částí obcí podle správního členění k 1. lednu 1972. Svazek 1. Úvodní část. Česká socialistická republika. Praha: Federální statistický úřad, 1978. 678 s.

Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Díl 2. Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Svazek 1. Česká socialistická republika. Praha: Federální statistický úřad, 1978. 633 s.

SLEZÁK, Lubomír. *Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce.* 1. vydání. Brno: Blok, 1978. 189 s.

SRB, Vladimír – ANDRLE, Alois. *Populační, ekonomický a národnostní vývoj pohraničních okresů ČSR od roku 1930 do roku 2010.* 1. vydání. Praha: Terplan, 1989. 34 s.

STANĚK, Tomáš - ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945). 1. část: Předpoklady a vývoj do konce května 1945. *Soudobé dějiny*, 2005, roč. 12, č. 3-4, s. 465-533.

STANĚK, Tomáš - ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945). 2. část: Československá armáda vytváří „hotové skutečnosti“, vláda je před cizinou legitimizuje. *Soudobé dějiny*, 2006, roč. 13, č. 1-2, s. 13-49.

STANĚK, Tomáš - ARBURG, Adrian von. Organizované divoké odsuny? Úloha ústředních orgánů při provádění „evakuace“ německého obyvatelstva (květen až září 1945). 3. část: Snaha vlády a civilních úřadů o řízení „divokého odsunu“. *Soudobé dějiny*, 2006, roč. 13, č. 1-2, s. 321-376.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947.* 1. vydání. Praha: Academia: Naše vojsko, 1991. 536 s. ISBN 80-200-0328-2.

STANĚK, Tomáš. *Perzekuce 1945. Perzekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice) v květnu - srpnu 1945.* 1. vydání. Praha: Institut pro středoevropskou kulturu a politiku, 1996. 231 s. ISBN 80-85241-99-4.

ŠISLER, Stanislav. Soupis hlavních archivních pramenů k problematice osídlování pohraničí českých zemí po r. 1945. In *Materiály k problematice novoosídlenického pohraničí. Sv. 4. Soupis hlavních archivních pramenů k problematice osídlování pohraničí českých zemí po roce 1945. Bibliografie k etnickým procesům v pohraničí českých zemí po roce 1945.* Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČSAV, 1982, s. 1-65.

VACULÍK, Jaroslav. *Češi v cizině – emigrace a návrat do vlasti.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 73 s. ISBN 80-210-3001-1.

VACULÍK, Jaroslav. K reemigraci a osídlování volyňských Čechů v letech 1945-1947. *Český lid*, 1984, roč. 71, č. 3, s. 167-177.

VACULÍK, Jaroslav. K reemigraci a usídlení Slováků z Rumunska v pohraničí českých zemí v letech 1945-1949. *Slováci v zahraničí*, 1987, roč. 13, s. 92-109.

VACULÍK, Jaroslav. Počátky asimilace a integrace volyňských reemigrantů. In *Materiály k problematice novoosídlenického pohraničí. Sv. 7. Život ve starousedlických a novoosídlenických vesnicích.* Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČAV, 1983, s. 3-19.

VACULÍK, Jaroslav. *Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2002. 228 s. ISBN 80-210-2818-1.

VACULÍK, Jaroslav. Reemigrace a usídlování rumunských Slováků v pohraničí českých zemí v letech 1946-1949. In *Materiály k problematice etnických skupin na území ČSSR. Sv. 4. Slováci v českých zemích po roce 1945. Sborník referátů ze stejnojmenného semináře k tématu dílčího úkolu SPVZ IX 9 – 4/05 „Vnitřní a mezinárodní důsledky etnických procesů (cikánská otázka), zahraniční pracující v ČSSR“, konaného 26. – 27. února 1986 v Domu slovenské kultury v Praze. Část 1*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd, 1987, s. 55-81.

VACULÍK, Jaroslav. Reemigrace maďarských Slováků a jejich usídlování v pohraničí českých zemí v letech 1946-1948. In *Materiály k problematice novoosídleneckého pohraničí. Sv. 8. Varia*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČAV, 1985, s. 111-134.

VACULÍK, Jaroslav. *Reemigrace zahraničních Čechů a Slováků v letech 1945-1950*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1993. 158 s. ISBN 80-210-0585-8.

VACULÍK, Jaroslav. Úloha státu při reemigraci zahraničních Čechů po první a druhé světové válce. In *Materiály k problematice novoosídleneckého pohraničí. Sv. 8. Varia*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČAV, 1985, s. 1-14.

VACULÍK, Jaroslav. *Začleňování reemigrantů do hospodářského života v letech 1945-1950*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2001. 85 s.

VAŘEKA, Josef. Sídelní a stavební změny v novoosídleneckém pohraničí ČSR. In *Etnické procesy II. Etnické procesy v pohraničí českých zemí po r. 1945. Společnost a kultura. Sborník referátů přednesených na konferenci s mezinárodní účastí konané ve dnech 5. – 8. listopadu 1984 v Sobotíně, okr. Šumperk*. Praha: ČSAV, 1985, s. 280-293.

VAŘEKA, Josef. Sídelní změny v novoosídleneckém pohraničí ČSR. *Český lid*, 1985, roč. 72, s. 65-71.

Regionální literatura:

BĚLOHLÁVEK, Miloslav et al. *Západočeská vlastivěda. Národopis*. 1. vydání. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1990. 371 s. ISBN 80-7088-027-9.

BERAN, Jiří et al. *Dějiny Karlovarského kraje*. 1. vydání. Karlovy Vary: Karlovarský kraj, 2004. 207 s. ISBN 80-239-3477-5.

BOHÁČ, Jaromír – JASANSKÝ, Bohumír. *Města ČSSR. Cheb*. 1. vydání. Praha: Pressfoto, 1987. 112 s.

BURDOVÁ, Pavla. Změny názvů obcí a osad v západních Čechách po roce 1945. 2. část. Bývalý Karlovarský kraj. *Minulostí Západočeského kraje*, 1972, roč. 9, s. 199-220.

FALTYS, Antonín. K problematice hospodářské struktury Karlovarska na počátku nacistické okupace. *Minulostí Západočeského kraje*, 1966, roč. 4, s. 63-81.

FLEGLOVÁ, Markéta. *Sociopolitické aspekty reemigrace po roce 1945 v oblasti Chebska*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra sociální práce. Diplomová práce. Vedoucí práce PhDr. Jiřina Šiklová. 54 s.

HRACHOVEC, Josef. *Vývoj zemědělství na Chebsku po osvobození od roku 1945. Patnáct let oborového podniku Státní statky v Chebu*. 1. vydání. Cheb: Státní statky v Chebu, 1987. 86 s.

ITERSKÁ, Kateřina et al. *Cheb 1322-1972*. Cheb: MNV, 1972. 110 s.

JELÍNKOVÁ, Růžena. Demografický profil Karlovarského kraje. In *Demografický sborník*. Ed. SRB, Vladimír. Praha: Státní úřad statistický, 1959, s. 165-187.

MATĚJČEK, Jiří. Otázky osidlování a vývoje pohraničí v roce 1945 a Sokolovsko. *Minulosti západočeského kraje*, 1970, roč. 7, s. 5-11.

MICHALÁKOVÁ, Irena. *Bibliografie: Chebsko 1945 – 1948*. Cheb: Chebské muzeum, 2001. 112 s. ISBN 80-85018-26-8.

NOSKOVÁ, Helena. Čeští a slovenští novoosídlenci na Sokolovsku a místní německé obyvatelstvo po roce 1945. *Český lid*, 1991, roč. 78, s. 106-116.

NOSKOVÁ, Helena. Diferenciace slovenských osídleneckých skupin v chebském, tachovském a sokolovském okrese. In *Etnické procesy II. Etnické procesy v pohraničí českých zemí po r. 1945. Společnost a kultura. Sborník referátů přednesených na konferenci s mezinárodní účastí konané ve dnech 5. – 8. listopadu 1984 v Sobotíně, okr. Šumperk*. Praha: ČSAV, 1985, s. 180-191.

NOSKOVÁ, Helena. *Kalendářní obřadnost slovenských reemigrantů z Rumunska a její proměny v regionech západních Čech*. Praha: ÚEF ČSAV, 1987. Kandidátská práce. 177 s.

NOSKOVÁ, Helena. K některým otázkám výzkumu integrace a postupující asimilace slovenských regionálních a reemigračních skupin (na příkladě tří západočeských okresu). In *Materiály k problematice etnických skupin na území ČSSR. Sv. 4. Slováci v českých zemích po roce 1945. Sborník referátů ze stejnojmenného semináře k tématu dílčího úkolu SPVZ IX 9 – 4/05 „Vnitřní a mezinárodní důsledky etnických procesů (cikánská otázka), zahraniční pracující v ČSSR“, konaného 26. – 27. února 1986 v Domu slovenské kultury v Praze. Část I*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku Československé akademie věd, 1987, s. 17-31.

NOSKOVÁ, Helena. Rodinné obyčeje Slováků z východního Slovenska a jejich proměny v novoosídlenecké lokalitě západních Čech (Hranice v Čechách). *Český lid*, 1984, roč. 71, č. 2, s. 75-81.

NOSKOVÁ, Helena. Slováci v západních Čechách v letech 1945-1954. *Sborník chebského muzea*, 1999, s. 46-55.

NOSKOVÁ, Helena. Slováci z Maďarska na Karlovarsku a Sokolovsku. *Historický sborník Karlovarska*, 2003, roč. 9, s. 202-227.

NOSKOVÁ, Helena. Slováci z Nadlaku v chebském okrese (Hranice v Čechách). *Český lid*, 1984, roč. 71, s. 154-166.

NOSKOVÁ, Helena. Výzkum osídleneckých skupin na Chebsku se zaměřením na integrační procesy probíhající v rámci rodiny. *Český lid*, 1979, roč. 66, s. 21-29.

PELANT, Jan. *Města a městečka Západočeského kraje. Stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst*. 1. vydání. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1984. 312 s.

PETRÁŠOVÁ, Markéta. *Etnické procesy v západočeském pohraničí. Malá entická skupina Ukrajinců-Rusínů na Tachovsku a Chebsku*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra etnologie a folkloristiky, 1981. Diplomová práce. 135 s.

PETRÁŠOVÁ, Markéta. Ukrajinci – Rusíni na Tachovsku a Chebsku. Integrační proces lokální společnosti. In *Etnické procesy IV. Etnické procesy v pohraničí českých zemí po r. 1945. Společnost a kultura. Sborník referátů přednesených na konferenci s mezinárodní účastí konané ve dnech 5. – 8. listopadu 1984 v Sobotíně, okr. Šumperk*. Praha: ČSAV, 1986, s. 129-152.

SECKÁ, Milena. *Etnické procesy u českých reemigrantů z Rumunska*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra etnologie a folkloristiky, 1981. Diplomová práce. 97 s.

SECKÁ, Milena. Poválečné změny ve svatebním obřadu u Čechů v rumunském Banátě a u reemigrantů na Chebsku a Znojemsku. *Český lid*, 1988, roč. 75, č. 3, s. 162-169.

SECKÁ, Milena. Rumunští Češi v Plesné a Skalné. In *Materiály k problematice novoosídleneckého pohraničí. Sv. 5. Proměny, kterými procházely jednotlivé skupiny osídlenců v rámci lokální společnosti, změny jejich materiální a duchovní kultury v důsledku integrace obyvatelstva a utváření života v lokální společnosti*. Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČAV, 1982, s. 25-28.

SECKÁ, Milena. Svatební obřad českých reemigrantů z Rumunska. *Český lid*, 1987, roč. 74, s. 43-46.

SECKÁ, Milena. *Svatební obřad jako indikátor studia etnických procesů*. Praha: ÚEF ČSAV, 1987. Kandidátská práce. 220 s.

SLAVÍK, Jaroslav. Slované na Chebsku. 1. vydání. Cheb: Místní národní výbor, 1949. 127 s.

ŠRÁMEK, Josef. *Zemědělství na Chebsku (1945-1989)*. Cheb: Chebské muzeum, 2001. 70 s. ISBN 80-85018-30-6.

TOMS, Jaroslav. K problematice odsunu Němců a osídlování Karlovarska (1945-1953). *Minulostí Západočeského kraje*, 1985, roč. 21, s. 27-54.

VÁCLAVŮ, Dana. Vývoj správy v Chebu od osvobození do března 1948. *Zprávy Chebského muzea a Okresního archivu*, 1986, roč. 4, s. 3-20.

VOTROUBKOVÁ, Iva. Chebsko a reemigranti v letech 1947-1948. *Sborník Chebského muzea*, 2000, s. 71-76.

VOTROUBKOVÁ, Iva. K některým znakům utváření nové lokální společnosti v obci Odrava. In *Materiály k problematice novoosídleneckého pohraničí. Sv. 5. Proměny, kterými procházely jednotlivé skupiny osídlenců v rámci lokální společnosti, změny jejich materiální a duchovní kultury v důsledku integrace obyvatelstva a utváření života v lokální společnosti.* Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČAV, 1982, s. 18-24.

VOTROUBKOVÁ, Iva. *Novoosídlenecká problematika na Chebsku.* Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Katedra etnografie a folkloristiky, 1982. Diplomová práce. 112 s.

VOTROUBKOVÁ, Iva. Sídelní struktura okresu Cheb a otázka střediskových obcí. In *Materiály k problematice novoosídleneckého pohraničí. Sv. 7. Život ve starousedlických a novoosídleneckých vesnicích.* Praha: Ústav pro etnografii a folkloristiku ČAV, 1983, s. 52-61.

VOTROUBKOVÁ, Iva. Slovenští osídlenci na Chebsku a Ašsku v letech 1945-1958. *Sborník chebského muzea*, 1999, s. 56-63.

Západočeský kraj v číslech. Ekonomický rozvoj, výsledky sčítání lidu, domů a bytů, perspektiva vývoje do roku 1980. Praha: SEVT, 1963. 367 s.

Západočeský kraj v číslech a grafech v letech 1945-1983. Plzeň: Krajská správa Českého statistického úřadu, 1985. 188 s.

Seznam příloh

Příloha č 1: Seznam obcí v politickém okrese Cheb (tabulka).

Přílohy

Příloha č 1: Seznam obcí v politickém okrese Cheb (tabulka).

Název v r. 1949 ⁴⁸³	Německý název ⁴⁸⁴	Česká varianta v letech 1945-1948 ⁴⁸⁵	Dnešní název
Božetín	Fasattengrün	-	Božetín
Částkov	Schossenreuth	-	zanikla
Čižebná	Zweifelsreuth	-	Čižebná
Dolní Luby	Unter-Schönbach	Dolní Schönbach, Dolní Šenbach	Dolní Luby
Dubina	Eichelberg	Eichelberk	zanikla
Dvoreček	Höflasdörfel	-	Dvorek
Františkovy Lázně	Franzensbad	-	Františkovy Lázně
Háje	Gehaag	-	Háje
Horka	Berg	-	Horka
Horní Lomany	Ober-Lohma	-	Horní Lomany
Horní Luby	Ober-Schönbach	Horní Schönbach, Horní Šenbach	Horní Luby
Hzín	Hörsin	-	Hzín
Cheb	Eger	-	Cheb
Jesenice	Gassnitz	-	Jesenice
Kopanina	Frauenreuth	-	Kopanina
Krapice	Kropitz	-	Krapice
Křížovatka	Klinghart	Křížatky	Křížovatka
Libá	Liebenstein	Libštejn	Libá
Lipoltov	Lapitzfeld	-	Lipoltov
Lipová	Lindenhau	Buřeň	Lipová
Luby	Schönbach	Šenbach, Lubov	Luby
Matzelbach	Matzelbach	-	Maškov
Milhostov	Mühlessen	-	Milhostov
Mostov	Mostau	-	Mostov
Mühlbach	Mühlbach	-	Pomezí nad Ohří
Mýtina	Alt-Albenreuth	Starý Albenreuth	Mýtina

⁴⁸³ Seznam obcí v republice Československé. Díl I. Seznam obcí v zemích českých podle správního rozdělení z 1. února 1949. Praha: Státní úřad statistický, 1949, s. 46.

⁴⁸⁴ Retrospektivní lexikon obcí Československé socialistické republiky 1850-1970. Díl 2. Abecední přehled obcí a částí obcí v letech 1850-1970. Svazek 1. Česká socialistická republika. Praha: Federální statistický úřad, 1978, s. 340-348.

⁴⁸⁵ BURDOVÁ, Pavla. Změny názvů obcí a osad v západních Čechách po roce 1945. 2. část. Bývalý Karlovarský kraj. *Minulostí Západočeského kraje*, 1972, roč. 9, s. 199-220.

Název v r. 1949	Německý název	Česká varianta v letech 1945-1948	Dnešní název
Nebanice	Nebanitz	-	Nebanice
Nová Ves	Neudorf	-	Nová Ves
Nový Kostel	Neukirchen	-	Nový Kostel
Odrava	Kulsam	-	Odrava
Opatov	Absroth	-	Opatov
Ostroh	Seeberg	Seeberk	Ostroh
Palič	Palitz	-	Palič
Pelhřimov	Pilmersreuth	-	Pelhřimov
Plesná	Fleissen	-	Plesná
Pomezná	Markhausen	Olšovka	zanikla
Potočiště	Dürnbach	-	Potočiště
Poustka	Oedt	-	Poustka
Rohr	Rohr	-	Nový Drahov
Salajka	Konradsgrün	Kunrátov, Salajka	Salajna
Seichenreuth	Seichenreuth	-	Táborská
Scheibenreuth	Scheibenreuth	-	Okrouhlá
Skalka	Stein	-	Skalka
Slatina	Lohhäuser	-	Slatina
Smrčina	Ermesgrün	-	Smrčina
Starý Hrozňatov	Alt-Kinsberg	Starý Kynšperk	Starý Hrozňatov
Starý Rybník	Altenteich	-	Starý Rybník
Steingrub	Steingrub	Štítno	Lomnička
Šneky	Schnecken	-	Šneky
Thurn	Thurn	-	Tuřany
Tršnice	Tirshnitz	-	Tršnice
Třebeň	Trebensdorf	-	Třebeň
Vackov	Watzkenreuth	-	Vackov
Vackovec	Watzgenreuth	-	Vackovec
Velká Šitboř	Gross-Schüttüber	-	Velká Šitboř
Velký Luh	Grossloh	-	Velký Luh
Vildštejn	Wildstein	-	Skalná
Vojtanov	Voitersreuth	-	Vojtanov
Všeboř	Schöba	-	zanikla
Výspa	Dürrengrün	-	zanikla
Žirovice	Sirmitz	-	Žirovice